

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
ŽMOGAUS IR VISUOMENĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS IR SOCIALINIO DARBO INSTITUTAS

NERINGA KALVAITIENĖ
SOCIALINIO DARBO MAGISTRANTŪROS IŠTĖSTINĖS STUDIJOS

**KALVARIJOS SAVIVALDYBĖS SOCIALINIŲ PASLAUGŲ CENTRO IR KAIMIŠKŲJŲ
BENDRUOMENIŲ BENDRADARBIAVIMAS TEIKIANT SOCIALINES PASLAUGAS
SENŲVO AMŽIAUS ŽMONĖMS**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas:
Doc. dr. Jautrė Ramutė Šinkūnienė

Marijampolė, 2026

TURINYS

LENTELIŲ SĄRAŠAS	3
PAVEIKSLĖLIŲ SĄRAŠAS.....	4
SĄVOKŲ ŽODYNAS	5
ĮVADAS	6
1. SOCIALINIŲ PASLAUGŲ TEIKIMAS SENYVO AMŽIAUS ŽMONĖMS.....	9
1.1. Senyvo amžiaus asmenų problematika	9
1.2. Socialinių paslaugų užtikrinimas	11
1.2.1. Socialinių paslaugų organizavimas.....	11
1.2.2. Socialinių paslaugų teikimas.	13
1.2.3. Socialinių paslaugų prieinamumas	16
1.3. Socialinių paslaugų teikimo specifika kaimiškose vietovėse	17
2. BENDRADARBIAVIMO SVARBA TEIKIANT SOCIALINES PASLAUGAS SENYVO AMŽIAUS ASMENIMS.....	20
2.1. Bendruomenės svarba kaimiškose vietovėse	20
2.2. Socialinių paslaugų centrų ir kaimiškų bendruomenių bendradarbiavimas	23
3. KALVARIJOS SAVIVALDYBĖS SOCIALINIŲ PASLAUGŲ CENTRO BENDRADARBIAVIMO SU KAIMIŠKOMIS BENDRUOMENĖMIS, TEIKIANT SOCIALINES PASLAUGAS SENYVO AMŽIAUS ŽMONĖMS, TYRIMAS	26
3.1. Tyrimo metodologija.....	26
3.2. Tyrimo rezultatų analizė ir interpretacija	31
3.2.1. Tyrimo dalyvių charakteristika.....	31
3.2.2. Kalvarijos savivaldybės senyvo amžiaus asmenų poreikių tenkinimas.....	33
3.2.3. Esamo bendradarbiavimo vertinimas ir formos	48
3.2.4. Bendradarbiavimo ateities vizija	51
DISKUSIJA.....	64
IŠVADOS.....	66
REKOMENDACIJOS	68
SUMMARY	69
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	71
PRIEDAI	75
AKADEMINIO SĄŽININGUMO DEKLARACIJA.....	78

LENTELIŲ SĄRAŠAS

Lentelė 1. Senėjimo procesą veikiantys veiksniai	11
Lentelė 2. Nevyriausybinių organizacijų ir biudžetinių įstaigų bendradarbiavimo formos.	24
Lentelė 3. Tyrimo dalyvių kriterijai.	27
Lentelė 4. Tyrimo dalyvių charakteristika.	31
Lentelė 5. Kalvarijos savivaldybės kaimiškųjų vietovių socialinės problemos	34
Lentelė 6. Senyvo amžiaus žmonių, gyvenančių kaimiškose vietovėse, poreikiai.	37
Lentelė 7. Pagalbos ir informacijos šaltiniai	42
Lentelė 8. Poreikių atlėpimo socialinėmis paslaugomis vertinimas	43
Lentelė 9. Socialinių paslaugų prieinamumą ribojantys veiksniai	45
Lentelė 10. Vykstančio bendradarbiavimo vertinimas	49
Lentelė 11. Bendradarbiavimo formos.....	50
Lentelė 12. Bendradarbiavimo plėtros galimybės	52
Lentelė 13. Galimos bendradarbiavimo naudos	59

PAVEIKSLĖLIŲ SĄRAŠAS

pav. 1. Empirinio tyrimo loginė schema.	29
pav. 2. Kaimiškųjų vietovių senyvo amžiaus asmenų pagrindiniai poreikiai.	36
pav. 3. Susisiekimo problemos poveikio sąveika.	40
pav. 4. Senyvo amžiaus asmenų poreikių tenkinimo procesas.	44
pav. 5. Bendradarbiavimo plėtros sritys.	52
pav. 6. Bendradarbiavimo teikiama nauda.	59

SĄVOKŲ ŽODYNAS

Senyvo amžiaus asmuo - sulaukęs socialinio draudimo senatvės pensijos amžių asmuo (dažniausia nuo 65 metų), kuris dėl amžiaus iš dalies ar visiškai negeba savarankiškai rūpintis asmeniniu (šeimos) gyvenimu ir dalyvauti visuomeniniame gyvenime (Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, 2006).

Kaimiškoji bendruomenė – teisiniu pagrindu kaimiškoje teritorijoje veikianti žmonių grupė, kuriuos vienija bendri gyvenimo poreikiai ir interesai, problemų sprendimai ir siekis bendrų tikslų per įvairias tiesioginio dalyvavimo formas (Misiūnienė ir Sadauskas, 2015).

Sociokultūrinės paslaugos – prevencinės laisvalaikio organizavimo paslaugos, kurių tikslas vengti socialinių problemų ir didinti socialinę įtrauktį. Šių veiklų metu asmenys (šeimos) turi galimybę bendrauti, dalyvauti grupiniuose užsiėmimuose, užsiimti mėgstama veikla (Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų katalogas, 2006).

Socialinių paslaugų įstaiga – socialines paslaugas teikiantis Lietuvos Respublikoje ar kitoje Europos Sąjungos valstybėje narėje arba kitoje Europos ekonominės erdvės valstybėje įsisteigęs juridinis asmuo ar kita organizacija, jų padalinys, atitinkantys šiame įstatyme nustatytus reikalavimus (Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, 2006).

Biudžetinė įstaiga – viešasis, ribotos civilinės atsakomybės juridinis asmuo, finansuojamas valstybės ar savivaldybės biudžetų asignavimų. Vykdo viešąjį administravimą ir teikia viešąsias paslaugas ir funkcijas, kurios priskiriamos pagal Lietuvos Respublikos ir vietos savivaldos įstatymus (Lietuvos Respublikos biudžetinių įstaigų įstatymas, 1995).

Nevyriausybinių organizacija - savarankiškai ir savanoriškumo pagrindais veikiantis viešasis juridinis asmuo, siekianti visuomenės ar jos grupės naudos, kurio tikslas nėra politinės valdžia ar įgyvendinti tik religinius tikslus (Lietuvos Respublikos nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatymas, 2013).

Gyvenimo kokybė - individo subjektyvus savo padėties gyvenime vertinimas, kultūros ir vertybių sistemos kontekste. Tai kompleksinis, daugialypis reiškinyss siejamas su asmens tikslais ir lūkesčiais, normomis bei interesais, kurį veikia fizinės sveikatos, savarankiškumo, psichologinės būklės, socialinių ryšių bei sąveikos su aplinka veiksniai (Auškalnytė, 2021).

IVADAS

Temos aktualumas. Senstanti visuomenė tai pasaulinė problematika, nes su senstančia visuomene susiduria daugelis pasaulio šalių. Mokslininkų teigimu 65 metų ir vyresnių žmonių skaičius auga sparčiau nei kitų amžiaus grupių ir prognozuojama, kad iki 2040 m. kas septintas pasaulio gyventojas bus vyresnis nei 65 metų (Nestorová, Dická ir Gurová, 2022). Šios problematikos aktualumas stebimas ir Lietuvoje, o ypač kaimiškose vietovėse, kuriose demografinį senėjimą įtakoja ne tik mažas gimstamumas, bet ir darbingo amžiaus žmonių migracija į didžiuosius miestus ar užsienį. Lietuvoje bendras 65 metų ir vyresnių gyventojų vidurkis yra 20-22%, tuo tarpu kaimiškose vietovėse šis vidurkis svyruoja tarp 25-28 % (Lietuvos statistikos departamentas, 2025). Tai atskleidžia spartų kaimiškų vietovių senėjimą, kuris kelia iššūkius socialinių paslaugų organizavimo sistemoje (Europos Komisija, 2023). Prie socialinių paslaugų sistemos iššūkių prisideda ir ribotas paslaugų prieinamumas, kuris didina socialinę atskirtį ir specifinės pagalbos poreikį (Giedraitis ir kt., 2021). Gyvenimo sąlygas kaimiškose vietovėse dar labiau blogina infrastruktūros trūkumas (ribotas viešasis transportas, prasta kelių būklė) (Lietuvos socialinių mokslų centras, 2019). Infrastruktūros trūkumas įtakoja ir socialinių paslaugų teikimo kaimo vietovėse kaštus, kurie yra kur kas didesni ir reikalaujantys daugiau materialinių ir žmogiškųjų resursų, nes reikia atsižvelgti į transporto išlaidas, mažesnių paslaugų tiekėjų skaičių ir laiko aspektą (OECD, 2020). Šios problemos įtakoja kaimiškų teritorijų gyventojų nepilnavertį gyvenimą ir reikiamos pagalbos neužtikrinimą. Norint spręsti šias problemas, reikalinga stiprinti socialinių paslaugų organizavimo bei teikimo sistemą, kuri prisitaikytų prie didėjančio paslaugų poreikio ir užtikrintų, kad žmonės galėtų išlikti gyventi savo artimoje bendruomenėje ir visapusiškai dalyvauti jos gyvenime.

Kaimiškų bendruomenių plėtra ir vystymas gali būti svarbi alternatyva sprendžiant įvairias socialines problemas. Jos vaidina labai svarbų vaidmenį identifikuojant savo visuomenės poreikius ir gali skatinti bendruomenės dalyvavimą mažesniais kaštais (Naujokaitė, 2024; Pavarienė, 2024). Taip pat sudaro galimybes efektyviau panaudoti turimus žmogiškuosius išteklius bei sumažinti institucinės globos poreikį (Raudeliūnaitė ir Smalcer, 2017; Ghența, Matei, Mladen-Macovei, ir Stănescu, 2022). Bendruomenės veiklos mažina izoliaciją, skatina socialinį dalyvumą, taip gerindamos vyresnio amžiaus asmenų gyvenimo kokybę (Levasseur, Routhier, Clapperton, Doré ir Gallagher, 2020; Liu ir Yang, 2025). Lietuvoje bendruomeninė veikla tampa svarbia socialinės struktūros dalimi, prisidedanti prie socialinės ir pilietinės visuomenės stiprinimo. 2022 m. rugsėjį Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos užsakymu atliktas Lietuvos savivaldybių administracijų nuomonės tyrimas dėl nevyriausybinių organizacijų (NVO) teikiamų viešųjų paslaugų atskleidė, kad bendruomenių vaidmuo yra ypač reikšmingas užpildant socialines spragas, kurių negali patenkinti valstybės institucijos bei stebimas

didėjantis bendruomeninės ir savanoriškos veiklos aktyvumas, kuris atspindi tiek savanorių skaičiumi, tiek teikiamų paslaugų įvairove. (Nevyriausybinių organizacijų informacijos ir paramos centras, 2022). Svarbu pažymėti, kad bendruomenės dažnai veikia kaip tarpininkai tarp valstybės ir bendruomenių, todėl jų įtraukimas į viešųjų paslaugų teikimą gali padėti geriau atliepti kaimiškų vietovių gyventojų poreikius. Bendruomeninės veiklos plėtra Lietuvoje yra neatsiejama nuo socialinių inovacijų, o bendradarbiavimas tarp savivaldybių ir NVO gali sukurti tvaresnį ir efektyvesnį socialinių paslaugų teikimo modelį.

Temos iširtumas. Senstančios visuomenės problematika plačiai nagrinėjama tiek tarptautiniu ir tiek nacionaliniu lygmeniu. Mokslinėje literatūroje plačiai analizuojami senėjimo procesą ir gyvenimo kokybę lemiantys veiksniai (Rudnicka, Napierała, Podfigurna, Męczekalski, Smolarczyk ir Grymowicz, 2020; Pranskaitytė-Bielevičienė ir kt., 2022; Ghența ir kt., 2022; Auškalnytė, 2021; Gustaitienė ir Burauskaitė, 2018). Taip pat daug dėmesio skiriama senyvo amžiaus asmenų poreikiams, išryškinant sveikatos, socialinio dalyvavimo, savarankiškumo, emocinio palaikymo ir prasmingo užimtumo svarbą (Seidamirova ir Šiurienė, 2023; Čereškevičiūtė ir Ratnikaitė, 2023). Socialinių paslaugų teikimo specifiką kaimiškose vietovėse analizuoja Rėdacina (2022), Wright ir Harmon (2019), Naujokaitė (2024), kurie akcentuoja demografinius pokyčius, ribotą paslaugų prieinamumą ir didesnę socialinės atskirties riziką. Bendruomenių reikšmingą vaidmenį, padedantį identifikuoti gyventojų poreikius, telkti vietos išteklius ir papildyti formalią socialinių paslaugų sistemą pažymi Guo ir Wang, (2023), Kavaliauskienė ir Skridlaitė (2013) savo moksliniuose tyrimuose. Li, Luo ir Dong (2024) pažymi, kad veiksmingos pagalbos vyresnio amžiaus asmenims užtikrinimui, būtinas aiškus institucijų atsakomybės pasidalijimas bei nuoseklus tarpusavio koordinavimas. O Alifanovienė, Stanevičiūtė ir Šilgalytė (2023) pabrėžia, savivaldybių institucijų ir vietos bendruomenių bendradarbiavimo ir koordinavimo svarbą. Atlikta daug nacionalinių ir tarptautinių tyrimų, įrodančių bendradarbiavimo svarbą socialinių paslaugų sistemoje, tačiau dauguma jų apsiriboja bendrų modelių ar politikos analize, o kaimiškų vietovių socialinių paslaugų organizavimas ir bendruomenių vaidmuo teikiant socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms vis dar išlieka nepakankamai ištirta sritis (Wright ir Harmon, 2019; Rėdacina, 2022; Naujokaitė, 2024). Todėl išlieka poreikis empiriniams tyrimams, kurie atskleistų, kaip bendradarbiavimas realiai veikia konkrečiose kaimiškose savivaldybėse ir kokią įtaką jis daro senyvo amžiaus asmenų socialinių paslaugų poreikių tenkinimui ir gyvenimo kokybės gerinimui.

Temos naujumas. Šio darbu pirmą kartą analizuojamas Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centro ir kaimiškųjų bendruomenių bendradarbiavimas, siekiant identifikuoti jo galimybes ir potencialą teikiant socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms. Tyrimas atskleidžia ne tik esamas bendradarbiavimo formas ir jų galimos plėtros kryptis, bet ir įvertina senyvo amžiaus asmenų socialinių paslaugų poreikių patenkinimą.

Problema. Vyresnio amžiaus žmonėms reikalingos papildomos finansinės investicijos, todėl šiuo metu moksliniai tyrimai yra orientuoti į socialinių įstaigų tinklo plėtrą bei sprendimus, kurie leistų valdyti gyventojų skaičiaus augimo sukeltas problemas (Dicka ir Gurova, 2022). Atsižvelgiant į senstančią visuomenę ir didėjančią socialinių paslaugų poreikį senyvo amžiaus žmonėms Kalvarijos savivaldybės kaimiškose vietovėse, praktikoje gali egzistuoti nepakankamai išnaudotos bendradarbiavimo galimybės su vietos bendruomenėmis teikiant socialines paslaugas. Todėl darbe keliama šie **problemniniai klausimai**: kaip vertinamas senyvo amžiaus žmonių socialinių paslaugų poreikių patenkinimas Kalvarijos savivaldybėje? Kokios bendradarbiavimo formos tarp kaimiškų bendruomenių ir socialinių paslaugų centro taikomos Kalvarijos savivaldybėje, siekiant atliepti senyvo amžiaus asmenų poreikius? Kokios yra galimybės ir būdai plėtoti bendradarbiavimą tarp kaimiškų bendruomenių ir Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centro?

Tyrimo objektas. Bendradarbiavimas tarp Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centro ir kaimiškųjų bendruomenių.

Tikslas. Išanalizuoti Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centro ir kaimiškųjų bendruomenių bendradarbiavimo galimybes (potencialą) teikiant socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti socialinių paslaugų teikimo specifiką kaimiškose vietovėse, identifikuojant pagrindinius senyvo amžiaus asmenų poreikius bei jų tenkinimo iššūkius.
2. Atskleisti socialinių paslaugų institucijų ir kaimiškųjų bendruomenių bendradarbiavimo svarbą, siekiant užtikrinti kokybišką pagalbą senyvo amžiaus asmenims.
3. Ištirti esamas bendradarbiavimo formas tarp Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centro ir kaimiškųjų bendruomenių, teikiant socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms.
4. Nustatyti galimas bendradarbiavimo plėtos kryptis, siekiant efektyviau atliepti senyvo amžiaus žmonių socialinių paslaugų poreikius.

Tyrimo metodologija. Tyrimo duomenų rinkimo metodas - mokslinės literatūros analizė, empirinis duomenų rinkimo metodas - pusiau struktūruotas interviu, tyrimo rezultatai apdoroti turinio (content) analizės metodu. Pusiau struktūrizuotas interviu buvo atliktas su keturiais Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centro socialiniais darbuotojais ir keturiais Kalvarijos savivaldybės kaimiškųjų bendruomenių pirmininkais. Tyrimo dalyviai atrinkti pagal numatytus atrankos kriterijus. ir dalyvavo laisva valia.

Įrankiai. Šiame darbe buvo naudojami papildomi įrankiai: ChatGPT- informacijos paieškai, teksto kalbai ir stiliui koreguoti; QDA Miner Lite programa – interviu duomenų kodavimui.

1. SOCIALINIŲ PASLAUGŲ TEIKIMAS SENYVO AMŽIAUS ŽMONĖMS

1.1. Senyvo amžiaus asmenų problematika

Senėjimas - natūraliai ir negrįžtamai vykstantis procesas, kuris apima psichologinius, biologinius ir socialinius pokyčius (Pranskaitytė-Bielevičienė, Gintilienė, Baltaduonienė ir Dubauskas, 2022). Čereškevičiūtė ir Ratnikaitė (2023) šį procesą įvardina kaip “pastovus, visą žmogaus gyvenimą vykstantis, kompleksiškas ir individualus procesas” (Čereškevičiūtė ir Ratnikaitė, 2023, p. 2). Tai neišvengiamas gyvenimo etapas, einantis po brandos amžiaus. Šis procesas apima ne tik biologinius organizmo pokyčius, bet ir reikšmingus psichologinius bei socialinius virsmus. Biologiniu požiūriu senėjimas siejamas su organizmo funkcijų silpnėjimu, didėjančiu lėtinių ligų paplitimu ir fizinių gebėjimų mažėjimu, tuo tarpu psichologiniu aspektu jis dažnai susijęs su asmens tapatybės, vaidmenų ir emocinės būsenos pokyčiais. Kolesnik ir Juškelienė (2021) teigia, kad žmonijos senėjimas, kitaip dar vadinamas amžėjimu, pastaraisiais dešimtmečiais tapo viena aktualiausia visuomenės demografinės raidos tendencija.

Senstanti pasaulio populiacija tampa vienu reikšmingiausių medicininių, socialinių ir demografinių iššūkių globaliu mastu (Rudnicka ir kt., 2020). Šiuolaikinių technologijų, medicinos pažangos bei mokslinių tyrimų dėka gyvenimo trukmė nuolat ilgėja, tačiau kartu sparčiai auga ir vyresnio amžiaus gyventojų dalis visuomenėje. Šie demografiniai pokyčiai daro tiesioginę įtaką socialinių ir sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumui bei jų kokybei. Didėjantis senyvo amžiaus asmenų skaičius lemia augantį socialinių paslaugų poreikį ir didėjančias teikimo sąnaudas, o tai kelia papildomą finansinę ir organizacinę naštą viešosioms socialinės apsaugos sistemoms (Nestorová Dická ir Gurová, 2022). Dėl šių priežasčių senėjimo procesai tampa reikšmingu šiuolaikinės socialinės politikos iššūkiu, skatinančiu ieškoti tvarių sprendimų, kurie užtikrintų vyresnio amžiaus žmonių savarankiškumą, socialinį dalyvavimą ir orią gyvenimo kokybę (Nestorová Dická ir Gurová, 2022). Pasaulio sveikatos organizacija kartu su valstybėmis narėmis ir tarptautiniais partneriais reaguodama į šiuos globalius pokyčius, parengė 2016–2020 m. pasaulinę senėjimo ir sveikatos strategiją ir veiksmų planą, kurių vizija – sudaryti sąlygas kiekvienam žmogui gyventi ilgą ir sveiką gyvenimą. (Rudnicka ir kt., 2020). Autorių teigimu senėjimo problemos turėtų būti “...svarbiausias prioritetas rūpinantis senėjančia populiacija visame pasaulyje.” (Rudnicka ir kt., 2020, p. 1). Atsižvelgiant į tai, moksliniuose tyrimuose siekiama atsakyti į klausimus, kokie veiksniai lemia senėjimo procesus ir kaip apibrėžti sėkmingą senėjimą. Sėkmingo senėjimo koncepcijoje išskiriami tiek vidiniai asmens gebėjimai, apimantys fizinius ir protinius resursus, tiek išoriniai veiksniai, susiję su gyvenamąja aplinka, bendruomene ir visuomene. Pranskaitytė-Bielevičienė

ir kt. (2022) vis dėlto pažymi, kad šių veiksnių sąveika ir sėkmingo senėjimo apibrėžimas mokslinėje literatūroje vis dar vienareikšmiškai neapibrėžti.

Senėjimo procesas apima kompleksinius fizinius, kognityvinius, finansinius, psichologinius, socialinius ir dvasinius pokyčius, kurie daro tiesioginę įtaką senyvo amžiaus asmenų poreikiams ir gyvenimo kokybei (Gustaitienė ir Burauskaitė, 2018). Senstant pokyčiai vyksta ne tik žmogaus išvaizdoje, bet ir silpnėja fizinės ir jutiminės galimybės, pasireiškia regėjimo bei klausos sutrikimai, kurie gali apsunkinti bendravimą ir riboti socialinį aktyvumą, kinta kognityvinės funkcijos, tokios kaip atmintis, dėmesys, orientacija ir mąstymas, todėl vyresnio amžiaus asmenys dažniau renkasi paprastesnes veiklas ir palaiko siauresnius socialinius ryšius (Pranskaitytė-Bielevičienė ir kt., 2022; Seidamirova ir Šiurienė, 2023). Fizinės sveikatos pablogėjimas ir lėtinės ligos dažnai riboja galimybes dalyvauti socialiniame gyvenime, mažina socialinio dalyvavimo dažnumą ir didina socialinės izoliacijos riziką. Tačiau tiek psichinę, tiek fizinę sveikatą, savarankiškumą ir aktyvų bendruomeninį gyvenimą padeda palaikyti ir teigiamai veikia stiprūs ryšiai su šeima, draugais ir kaimynais (Pranskaitytė-Bielevičienė ir kt., 2022). Seidamirovos ir Šiurienės (2023) teigimu socialiniam aktyvumui įtakos turi ir ekonominiai ištekliai, nes ribotos pajamos gali apsunkinti dalyvavimą bendruomeninėse veiklose ir paslaugų prieinamumą.

Senatvėje keičiasi ir asmens socialiniai vaidmenys bei tarpasmeniniai santykiai. Dalis anksčiau reikšmingų vaidmenų praranda aktualumą, o jų vietoje atsiranda naujos socialinės funkcijos, kurių formavimąsi lemia tiek gyvenamoji aplinka, tiek paties asmens gebėjimas prisitaikyti prie pokyčių. Ypač reikšmingi tampa per gyvenimą sukaupti socialiniai ryšiai ir emocinis kapitalas. Neigiamai veikia sutuoktinio ar artimųjų netektis, kurie dažnai lemia socialinio tinklo susiaurėjimą ir didesnę vienišumo jausmą (Pranskaitytė-Bielevičienė ir kt., 2022). Nepaisant patiriamų praradimų, senatvės laikotarpis gali būti prasmingas ir aktyvus. Didesnis laisvo laiko kiekis sudaro galimybes savirealizacijai, kūrybinei veiklai, pagalbai kitiems, įsitraukimui į bendruomenines ar sociokultūrines veiklas, kas padeda senyvo amžiaus žmonėms jaustis reikalingiems, stiprina savivertę ir gyvenimo prasmės pojūtį (Pranskaitytė-Bielevičienė ir kt., 2022; Čereškevičiūtė ir Ratnikaitė, 2023). Mokslininkai teigia, kad net ir pasiekus pensinį amžių profesinis ar savanoriškas užimtumas gali būti susijęs su aukštesne gyvenimo kokybe ir didesniu pasitenkinimu gyvenimu, ypač vienišų ar mažesnes pajamas turinčių asmenų atvejais (Kolesnik ir Juškelienė, 2021). Vis dėlto pabrėžiama, kad užimtumas turėtų būti savanoriškas, nes priverstinis darbas dėl finansinių priežasčių gali neigiamai veikti sveikatą ir emocinę savijautą. Apibendrinti mokslinėje literatūroje išskiriami senėjimą veikiantys veiksniai, darantys įtaką senėjimo tempui ir gyvenimo kokybei pateikiami 1 lentelėje.

Lentelė 1. Senėjimo procesą veikiantys veiksniai

Veiksnių grupė	Veiksniai	Poveikis
Biologiniai	Fizinių funkcijų silpnėjimas, jutimo organų pokyčiai, lėtinės ligos	Mažėjantis savarankiškumas ir didesnis priežiūros, pagalbos poreikis
Psichologiniai	Atminties, mąstymo, dėmesio pokyčiai, blogėjanti emocinė savijauta	Ribotas socialinis aktyvumas, didesnė izoliacijos rizika
Socialiniai	Artimųjų netektys, socialinių ryšių siaurėjimas, vaidmenų kaita	Vienišumo jausmas, poreikis bendruomeninei ir emocinei paramai
Ekonominiai	Riboti finansiniai ištekliai, pajamų sumažėjimas	Ribotas paslaugų prieinamumas, mažesnės dalyvumo galimybės
Aplinkos	Paslaugų prieinamumas, gyvenamoji aplinka, bendruomenės palaikymas	Prisitaikymo galimybės, gyvenimo kokybės palaikymas
Kultūriniai ir veiklos	Sociokultūrinė, kūrybinė ir profesinė veikla	Reikalingumo jausmas, psichosocialinė gerovė, savirealizacija

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Pranskaitytė-Bielevičienė et al. (2022), Seidamirova ir Šiurienė (2023), Čereškevičiūtė ir Ratnikaitė (2023).

Apibendrinant galima teigti, kad senėjimo procesą įtakoja tarpusavyje susiję fiziniai, ekonominiai psichologiniai ir socialiniai veiksniai, formuojantys senyvo amžiaus asmenų poreikius, todėl vyresnio amžiaus asmenys tampa viena iš labiausiai pažeidžiamų ir didžiausią socialinę riziką patiriančių visuomenės grupių. Dėl šių priežasčių senstančios visuomenės problematika reikalauja kompleksinių sprendimų, apimančių ne tik formalų socialinių paslaugų plėtrą, bet ir bendruomeninių iniciatyvų bei tarpsektorinio bendradarbiavimo stiprinimą. Senyvo amžiaus žmonių gyvenimo kokybę reikšmingai gerina artimi socialiniai ryšiai, ypač su šeima, taip pat aktyvus dalyvavimas sociokultūrinėje ir bendruomeninėse veiklose, kurios suteikia galimybes saviraiškai, prisideda prie socialinės atskirties mažinimo ir reikalingumo jausmo užtikrinimo.

1.2. Socialinių paslaugų užtikrinimas

1.2.1. Socialinių paslaugų organizavimas

Socialinių paslaugų organizavimas senyvo amžiaus žmonėms yra glaudžiai susijęs su demografiniais visuomenės pokyčiais ir nuolat didėjančiu vyresnio amžiaus asmenų poreikiu gauti kompleksinę, individualizuotą pagalbą. Gyventojų senėjimas lemia ne tik augantį socialinių paslaugų poreikį, bet ir būtinybę peržiūrėti tradicinius paslaugų organizavimo modelius, siekiant užtikrinti jų efektyvumą, prieinamumą ir tvarumą. Kylant išsilavinimo lygiui ir gerėjant materialinėms gyvenimo sąlygoms, didėja vyresnio amžiaus asmenų motyvacija ir galimybės aktyviai dalyvauti socialiniame gyvenime, todėl atsiranda didesnis poreikis prasmingam ir aktyviam įsitraukimui vėlesniame gyvenimo etape (Yang ir Chen, 2025).

Socialinių paslaugų poreikiui turi įtakos ir pasikeitęs šeimos sąvokos suvokimas "... nes jaunų žmonių noras ir noras rūpintis pagyvenusiais žmonėmis gerokai sumažėjo." (Yang ir Chen, 2025). Arabų regiono šalyse senatvės priežiūra suvokiama kaip privataus, šeimos rato atsakomybė, o ne viešųjų institucijų funkcija, todėl vyresnio amžiaus asmenų priežiūra tradiciškai tenka šeimos nariams (Burak ir kt., 2025). Ilgą laiką socialinės apsaugos priemonės buvo orientuotos į kasdienės pagalbos užtikrinimą ir materialinės paramos teikimą, neatsižvelgiant į vyresnio amžiaus žmonių psichologinius, emocinius ir dvasinius poreikius (Yang ir Chen, 2025). Todėl šiuo metu siekiamybė yra į asmenį orientuoti ir integruoti priežiūros modeliai, kuriuose pagrindinis dėmesys skiriamas vyresnio amžiaus žmonių individualiems poreikiams, gyvenimo būdai, lūkesčiams ir savarankiškumo išsaugojimui, tuo pačiu stiprinant bendradarbiavimą su šeimos nariais ir vietos bendruomenėmis (Rudnicka ir kt., 2020).

Socialinių paslaugų organizavimo procesas apima sprendimus dėl paslaugų rūšių, jų teikimo formų, paslaugų prieinamumo teritoriniu aspektu ir žmoniškųjų išteklių paskirstymo. Mokslinėje literatūroje pabrėžiama, kad efektyvus socialinių paslaugų organizavimas turi apimti ne tik paslaugų planavimą ir koordinavimą, bet ir nuoseklų poreikių vertinimą, paslaugų tęstinumo užtikrinimą bei paslaugų kokybės kontrolę. Tokia kompleksiška koncepcija numato, kad paslaugų organizavimas turi būti orientuotas į asmenų individualius poreikius, o ne vien į medicininių ar socialinių procedūrų vykdymą. Tai reiškia, kad veiksmingam planavimui ir paslaugų pritaikymui vyresnio amžiaus žmonėms būtinas poreikių vertinimas (Rudnicka ir kt., 2020). Šiame kontekste ypač svarbus tampa tarpinstitucinis bendradarbiavimas tarp socialinės ir sveikatos priežiūros paslaugas teikiančių įstaigų, nevyriausybinių organizacijų ir bendruomeninių iniciatyvų, nes senyvo amžiaus žmonių poreikiai dažnai yra kompleksiniai ir tarpusavyje susiję (Rudnicka ir kt., 2020; Dadich, Lan, Shanmugarajan, Childs, Alford ir Ní Chróinín, 2025). Chirugu, G. (2023) analizuodamas Rumunijos socialinių paslaugų sistemą, pastebėjo, kad paslaugų fragmentacija ir silpnas institucijų tarpusavio koordinavimas lemia paslaugų dubliavimą arba tam tikrų paslaugų spragas. Todėl efektyvus organizavimas turi remtis nuosekliu planavimu ir tarpinstituciniu bendradarbiavimu. Dadich ir kt. (2025) pažymi, kad daugelis vyresnio amžiaus žmonių priežiūros modelių nepasiekia norimų rezultatų dėl nepakankamo ryšio tarp paslaugų teikėjų ir paslaugų tęstinumo stokos, o tai leidžia teigti, kad tęstinumas yra viena iš esminių veiksmingos sistemos sąlygų. Tuo tarpu Yang ir Chen (2025) tyrimas parodė, kad gerai organizuotos ir nuosekliai stebimos socialinės paslaugos, ypač kaimiškose vietovėse, reikšmingai prisideda prie vyresnio amžiaus žmonių socialinio dalyvavimo ir socialinės gerovės.

Lietuvoje socialinių paslaugų organizavimas vykdomas remiantis teisine sistema ir decentralizuotu valdymu, kur savivaldybės yra pagrindiniai paslaugų planavimo ir teikimo organizatoriai. Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymu reglamentuojamos socialinės

paslaugos, kuriame apibrėžiamas socialinių paslaugų tikslas - padėti asmenims, šeimoms ar bendruomenėms spręsti socialines problemas, stiprinti socialinę įtrauktį ir palaikyti socialinius ryšius su visuomene, taip prisidedant prie socialinės gerovės užtikrinimo Lietuvoje (Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatymas, 2006). Šiame įstatyme taip pat numatyta, kad už socialinių paslaugų teikimą yra atsakingos savivaldybės. Savivaldybės, rengdamos ir įgyvendindamos savo strateginius planus, vadovaujasi nacionaliniais strateginiais dokumentais, kurie apibrėžia ilgalaikes socialinės gerovės, socialinės įtraukties ir gyvenimo kokybės gerinimo kryptis. „Nacionalinis pažangos planas 2021–2030“, vienas svarbiausių strateginių planų, kurio tikslas mažinti skurdą ir socialinę atskirtį, didinti socialinių paslaugų prieinamumą bei stiprinti bendruomenines paslaugas, pažeidžiamoms grupėms, tarp jų ir senyvo amžiaus žmonėms (Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 998, 2020). Lietuvos pažangos strategijoje „Lietuva 2030“ pabrėžiama socialiai atsakingos, įtraukios ir solidarumu grįstos visuomenės vizija. Ši strategija skatina plėtoti paslaugas, kurios stiprina bendruomenes, palaiko asmenų savarankiškumą ir užtikrina pagalbą tiems, kuriems jos labiausiai reikia, įskaitant vyresnio amžiaus asmenis (Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“, 2012).

Apibendrinant galima teigti, kad socialinių paslaugų teikimas vis labiau orientuojamas į asmenį nukreiptus ir integruotus priežiūros modelius, akcentuojant vyresnio amžiaus žmonių individualius poreikius, savarankiškumo išsaugojimą ir gyvenimo kokybės gerinimą. Esminę reikšmę įgyja bendradarbiavimas su šeimos nariais, vietos bendruomenėmis ir tarpsektorinė partnerystė, užtikrinanti paslaugų tęstinumą, kokybę ir prieinamumą.

1.2.2. Socialinių paslaugų teikimas.

Socialinės paslaugos ir piniginės socialinės išmokos atlieka labai svarbų vaidmenį gerinant gyventojų gyvenimo kokybę, mažinant skurdo lygį ir skatinant socialinę plėtrą bei socialinę įtrauktį ir socialinę integraciją (Chirugu, 2023). Pastaraisiais metais vis daugiau dėmesio skiriama neinstitucinėms socialinėms paslaugoms, kurios sudaro galimybes senyvo amžiaus žmonėms kuo ilgiau išlikti savo namuose ir bendruomenėje, išsaugoti savarankiškumą bei gauti jų individualius poreikius atitinkančią pagalbą. Toks požiūris leidžia ne tik gerinti vyresnio amžiaus asmenų gyvenimo kokybę, bet ir užtikrinti jų socialinę integraciją, saugumo jausmą bei aktyvesnį dalyvavimą bendruomenės gyvenime. Burak, Karpinets, Zolotarova ir Fedorkiv (2025) teigimu, Nyderlandų nacionalinės pagyvenusių žmonių priežiūros programos veiksmingumą lėmė aktyvus senjorų dalyvavimas. Namuose ir bendruomenėje teikiama į asmenį orientuota ir integruota priežiūra, leidžia vyresnio amžiaus žmonėms išlaikyti savarankiškumą, socialinius ryšius ir aktyvų dalyvavimą kasdieniame gyvenime (Rudnicka ir kt. 2020). Lietuvos kontekste tai patvirtina ir Petrauskienės (2023). atliktas tyrimas, kuris atskleidė, kad socialinių

paslaugų namuose gavėjai vertina galimybę likti savo gyvenamojoje aplinkoje, jaustis saugiai ir palaikyti kasdienes socialinius ryšius. Tokios socialinės paslaugos teigiamai veikia jų emocinę savijautą ir gyvenimo kokybę. Tačiau valstybės vykdoma socialinės apsaugos politika ne visada užtikrina vyresnio amžiaus asmenų dvasinių ir emocinių poreikių patenkinimą, o įstaigos teikia socialinę pagalbą tik savo paslaugų gavėjams, todėl ne visi vyresnio amžiaus asmenys sulaukia reikiamos paramos (Guo ir Wang, 2023).

Integruota socialinė paslauga - tai paslaugų teikimo modelis, kai skirtingos pagalbos rūšys (socialinės, sveikatos, psichologinės, slaugos, rehabilitacijos, užimtumo ir kt.) yra koordinuojamos ir teikiamos kaip vientisa, tarpusavyje suderinta pagalbos sistema, orientuota į konkretaus asmens ar šeimos poreikius. Integruotos pagalbos teikimas neatsiejamas nuo tarpinstitucinio bendradarbiavimo, nes apima skirtingų paslaugų sektorių ir įvairių funkcijų sujungimą, įtraukiant socialinių darbuotojų veiklas, tokias kaip individualių asmens poreikių vertinimas, tarpininkavimas, atvejo vadyba, paslaugų teikėjų komandų koordinavimas bei bendruomenės išteklių telkimą (Petrauskienė, 2023). Viena iš tokių paslaugų yra pagalba namuose, kuri Lietuvos socialinėje politikoje yra prioritetinga. Kinijoje namuose ar bendruomenėje teikiamas priežiūros paslaugas senyvo amžiaus asmenims, tokias kaip kasdienių pavedimų atlikimas, palydėjimas pas gydytojus ar pagalba namų ruošoje, dažnai užtikrina kaimo kaimynystės savitarpio pagalbos grupės ir savanoriai, kurių veiklą koordinuoja vietos komitetai ar pagyvenusių žmonių asociacijos (Yang ir Chen, 2025). Toks modelis teikia abipusę naudą, nes senyvo amžiaus asmenys ne tik gauna reikalingą pagalbą, bet ir patys įsitraukia į visuomeninę veiklą, realizuoja savo gebėjimus bei patirtį ir tampa pozityviu pavyzdžiu bendraamžiams, taip skatindami platesnį vyresnio amžiaus žmonių įsitraukimą į bendruomenės gyvenimą. Kalbant apie integruotą pagalbą, svarbu pabrėžti visų pagalbos teikimo procese dalyvaujančių subjektų lygiavertiškumą, įskaitant ir patį pagalbos gavėją (Petrauskienė, 2023). Šios autorės atliktas tyrimas atskleidė, kad socialinių paslaugų teikimas namuose reikšmingai palengvino senyvo amžiaus žmonių kasdienį gyvenimą ir pagerino jų gyvenimo kokybę, tapdamas svarbia psichologine atrama sumažėjus savarankiškumui, tuo pačiu buvo atskleisti ir trūkumai, toki kaip bendravimo stoka, nepakankamai užtikrinamos transporto paslaugos bei neišplėtotas laisvalaikio organizavimo sritis.

Siekiant vyresnio amžiaus asmenims sudaryti sąlygas kuo ilgiau gyventi savo namuose, paslaugų teikėjai turi būti tinkamai pasirengę planuoti, koordinuoti, įgyvendinti integruotos pagalbos modelius ir identifikuoti bei šalinti politines, organizacines, finansines bei tarpprofesinio bendradarbiavimo kliūtis, kurios riboja veiksmingą ir tęstinį paslaugų teikimą (Petrauskienė, 2023). Prevencinių ir laiku suteikiamų integruotų paslaugų stoka vyresnio amžiaus asmenims, grįžusiems iš gydymo įstaigų, didina

pasikartojančio pagalbos poreikio riziką ir lemia neefektyvų papildomų žmogiškųjų, organizacinių bei finansinių išteklių naudojimą.

Sociokultūrinės paslaugos laikomos reikšminga priemone sprendžiant demografines ir socialines problemas, ypač senstančios visuomenės kontekste. Čereškevičiūtė ir Ratnikaitė (2023) sociokultūrinės paslaugas įvardina kaip potencialią priemonę demografinių ir socialinių problemų sprendimui, kuri suteikia galimybę patirti pasitenkinimo, malonumo ir sėkmės jausmus bei padeda tenkinti savirealizacijos poreikį. Autorių teigimu, meninių veiklų taikymas kaip sociokultūrinių paslaugų forma yra ne tik naudingas visuomenei, bet ir svarbus senyvo amžiaus asmenų gerovei stiprinti, nes skatina socialinį įsitraukimą, mažina vienišumo jausmą ir prisideda prie teigiamos psichologinės savijautos palaikymo. Sociokultūrinės paslaugos priskiriamos prevencinėms socialinėms paslaugoms, kurių paskirtis - užkirsti kelią socialinių problemų formavimuisi ir stiprinti socialinę įtrauktį (Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų katalogas, 2006). Prevencinis šių paslaugų pobūdis reiškia, kad jos orientuotos ne į jau egzistuojančių problemų sprendimą, bet į ankstyvą rizikos veiksnių mažinimą, ypač socialinės izoliacijos, vienišumo ir pasyvaus gyvenimo būdo srityse, kas reikšmingą poveikį turi senyvo amžiaus asmenų gyvenimo kokybei ir sveikatai. Sociokultūrinės paslaugos, organizuojant laisvalaikio veiklas, sudaro sąlygas paslaugų gavėjams ir jų šeimoms palaikyti socialinius ryšius, dalyvauti bendruomeninėse ir grupinėse veiklose bei realizuoti savo pomėgius ir gebėjimus. Tokiu būdu šios paslaugos prisideda prie asmenų socialinio dalyvavimo stiprinimo, savivertės palaikymo ir bendruomeniškumo ugdymo, o ilgalaikėje perspektyvoje – prie socialinės atskirties prevencijos ir gyvenimo kokybės gerinimo. Vis didesnis mokslinis dėmesys skiriama šių paslaugų reikšmei vyresnio amžiaus asmenų gerovei atskleisti. Daykin (2019) pažymi, kad per pastaruosius dvidešimt metų suaktyvėjo susidomėjimas meno ir kultūros veiklų poveikiu žmogaus sveikatai, o jų taikymas vis dažniau vertinamas kaip potenciali priemonė spręsti demografines ir socialines problemas. Todėl meninės veiklos, kaip sociokultūrinių paslaugų forma, laikomos reikšminga ir naudinga socialinių paslaugų kryptimi.

Lietuvos kontekste sociokultūrinių paslaugų plėtrą riboja trūkumas aiškių ir vieningų teikimo, organizavimo bei metodų pasirinkimo gairių, kas įtakoja netolygų paslaugų prieinamumą ir kokybę skirtingose savivaldybėse (Šinkūnienė, 2022). Nepaisant to, socialiniai darbuotojai, dirbdami su senyvo amžiaus žmonėmis sociokultūrinėse veiklose, atlieka svarbias funkcijas: vykdo klientų švietimą, ugdymą, įgalina juos spręsti problemas, stiprina savivertę ir motyvaciją gyventi visavertį gyvenimą (Adomaitienė ir Balčiūnienė, 2017). Šinkūnienė (2022) akcentuoja, kad socialiniai darbuotojai atlieka esminį vaidmenį motyvuodami ir įtraukdami asmenis į bendruomenės gyvenimą, taip užtikrindami lygias galimybes pilnavertiškai ir kokybiškai gyventi senatvėje. Sociokultūrinės veiklos vyresnio amžiaus

asmenims apima menines ir kūrybines veiklas, bendravimą ir socialinių ryšių palaikymą, bendruomenės kūrimą bei kultūrinės ir prasmingo laisvalaikio formas, kurios kartu stiprina bendruomeniškumą, mažina socialinę izoliaciją ir gerina psichosocialinę gerovę (Šinkūnienė, 2022). Moksliniai tyrimai rodo, kad tinkamai organizuota meninė veikla gali padėti suburti senyvo amžiaus žmones, sukurti bendrumo ir pasitikėjimo atmosferą, suteikti saugią erdvę saviraiškai, talentų atradimui ir gebėjimų tobulinimui (Šinkūnienė, 2022).

Apibendrinant galima teigti, kad integruotos ir sociokultūrinės paslaugos sudaro sąlygas senyvo amžiaus žmonėms aktyviau dalyvauti visuomeniniame gyvenime, mažina socialinę atskirtį ir vienišumo jausmą bei skatina bendravimo įgūdžių plėtojimą per menines ir kūrybines veiklas. Tarpsektorinis bendradarbiavimas leidžia plačiau atliepti vyresnio amžiaus asmenų poreikius, o sociokultūrinės veiklos suteikia galimybes savirealizacijai, sėkmės patyrimui ir socialinių įgūdžių palaikymui, taip prisidedant prie aktyvaus ir oraus senėjimo. Vyresnio amžiaus asmenų įsitraukimas į bendruomeninį gyvenimą kuria abipusę naudą - stiprina senjorų gerovę ir didina bendruomenės socialinį gyvybingumą.

1.2.3. Socialinių paslaugų prieinamumas

Paslaugų prieinamumas apibrėžiamas kaip paslaugų pasiūlos ir paklausos suderinamumo lygis, parodantis, kiek socialinės paslaugos yra pasiekiamos tikslinėms gyventojų grupėms ir kiek jos atliepia jų realius poreikius (Yang ir Chen, 2025). Prieinamumas taip pat siejamas su asmenų vidine motyvacija, nes patenkinus bazinius poreikius atsiranda siekis realizuoti aukštesnio lygmens poreikius pagal A. Maslow poreikių hierarchiją. Gerėjant ekonominei situacijai ir stiprėjant socialinės apsaugos sistemai, išryškėja aukštesnio lygmens poreikių siekis, pasireiškiantis didesniu socialiniu dalyvavimu ir aktyvesniu įsitraukimu į bendruomenės gyvenimą. Socialiniam dalyvumui reikšmingą įtaką daro ir socialinė politika. Taip pat tyrimai rodo, kad vyresnio amžiaus kaimo gyventojų gaunamos pajamos turi įtakos socialiniam dalyvavimui bei jų sveikatos būklei (Yang ir Chen, 2025). Rekreacinės ir kultūrinės veiklos sudaro sąlygas senyvo amžiaus žmonėms keisti savo vaidmenį iš pasyvių pagalbos gavėjų į aktyvius socialinio gyvenimo dalyvius ir didina jų motyvaciją bei teigiamą požiūrį į dalyvavimą bendruomeninėse veiklose (Yang ir Chen, 2025). Senyvo amžiaus asmenys dažnai susiduria su įvairiais sveikatos sutrikimais, todėl pirmiausia kreipiasi į sveikatos priežiūros specialistus, kurie tampa svarbiais socialinių paslaugų poreikio atpažinimo subjektais. Gydytojų, patepėjus sumažėjusį savarankiškumą ir gebėjimą atlikti kasdienes veiklas, teikiama informacija ir nukreipimas į socialinių paslaugų sistemą sudaro prielaidas savalaikiam pagalbos gavimui ir didesniai paslaugų prieinamumui (Petrauskienė, 2023).

Socialinių paslaugų prieinamumas yra daugiamatis reiškinys, apimantis ne tik fizinį paslaugų pasiekiamumą, bet ir informacijos prieinamumą, administracinių procedūrų paprastumą bei paslaugų pritaikymą individualiems senyvo amžiaus asmenų poreikiams. Tyrimų duomenimis net ir esant socialinių paslaugų tinklui, dalis vyresnio amžiaus asmenų jomis nesinaudoja dėl informacijos stokos, transporto trūkumo, lėšų trūkumo ar sudėtingų administracinių procedūrų (Siegler, Lama, Knight, Laureano ir Reid, 2015). Ypač sudėtinga situacija susiklosto kaimiškose vietovėse, kur senyvo amžiaus asmenys dažniau patiria socialinę izoliaciją ir turi ribotas galimybes pasiekti paslaugas. Paslaugų prieinamumo trūkumai didina socialinės atskirties riziką ir neigiamai veikia vyresnio amžiaus asmenų gyvenimo kokybę (Raudeliūnaitė ir Smalcer, 2017). Todėl socialinių paslaugų prieinamumo didinimas turėtų būti siejamas su aktyviu paslaugų gavėjų pasiekimu, efektyvesne informacijos sklaida ir bendruomeninių iniciatyvų stiprinimu. Norint įveikti paslaugų neprieinamumo kliūtis, reikalingas vyriausybių, sveikatos priežiūros paslaugų teikėjų, bendruomenių ir pačių vyresnio amžiaus žmonių bendradarbiavimas (Cabañero-Garcia, Martinez-Lacoba, Pardo-Garcia ir Amo-Saus, 2025).

Apibendrinant galima teigti, kad socialinių paslaugų prieinamumas senyvo amžiaus asmenims apima ne tik fizinį paslaugų pasiekiamumą, bet ir informacijos prieinamumą, asmens finansus, administracinių procedūrų paprastumą bei paslaugų pritaikymą individualiems poreikiams. Šie veiksniai dažnai tampa kliūtimis vyresnio amžiaus žmonėms pasinaudoti reikalingomis paslaugomis. Todėl siekiant didinti paslaugų prieinamumą būtina stiprinti tarpsektorinį bendradarbiavimą, plėtoti bendruomenines iniciatyvas ir taikyti lankstesnius paslaugų teikimo modelius, orientuotus į senyvo amžiaus asmenų savarankiškumo ir gyvenimo kokybės palaikymą.

1.3. Socialinių paslaugų teikimo specifika kaimiškose vietovėse

Socialinių paslaugų teikimas kaimiškose vietovėse pasižymi specifiniais iššūkiais, kylančiais dėl teritorinių, demografinių, ekonominių ir socialinių veiksnių sąveikos. Ribotas socialinių paslaugų įstaigų tinklas, dideli atstumai tarp gyvenviečių ir nepakankamai išvystyta transporto infrastruktūra, jaunų ir darbingų žmonių migracija lemia, kad socialinių paslaugų prieinamumas kaimo vietovėse išlieka ribotas, ypač vyresnio amžiaus asmenims, turintiems judėjimo ar sveikatos sutrikimų.

Pastaraisiais metais socialinių paslaugų spektras kaimiškose vietovėse išsiplėtė. Greta anksčiau dominavusių apgyvendinimo ir sveikatos priežiūros paslaugų atsirado integrali pagalba asmens namuose, stacionari socialinė globa, dienos centrų veikla, laikinojo atokvėpio paslaugos bei pagalba pagyvenusiems ir neįgaliems asmenims jų gyvenamojoje aplinkoje (Alifanovienė, Stanevičiūtė, ir Šilgalytė, 2023). Autorių teigimu, kaimiškose vietovėse socialinių paslaugų tinklui išliekant ribotam, reikšmingą vaidmenį užtikrinant socialinių paslaugų prieinamumą atlieka seniūnijos, kurios dažnai

tampa pagrindinėmis šių paslaugų organizatorėmis ir teikėjomis. Jos užtikrina bendrųjų socialinių paslaugų teikimą, apimančią konsultavimą, informavimą, tarpininkavimą, atstovavimą bei pagalbą gaunant socialines išmokas, taip pat koordinuoja specializuotų paslaugų prieinamumą. Nors ir paslaugų spektras plečiamas, jų prieinamumą ir kokybę riboja finansinių išteklių trūkumas, kvalifikuotų specialistų, socialinės srities darbuotojų bei iniciatyvių bendruomenės narių ir savanorių stygius (Alifanovienė, Stanevičiūtė, ir Šilgalytė, 2023). Situaciją dar labiau komplikuoja informacijos apie socialines paslaugas stoka ir asmeniniai veiksniai. Kavaliauskienė ir Skridlaitė (2013) atskleidė kad, viešųjų paslaugų prieinamumą senyvo amžiaus žmonėms kaimiškose vietovėse riboja asmeniniai veiksniai, tokie kaip įvairios baimės, informacijos apie galimybę kreiptis pagalbos stoka bei nenoras ieškoti pagalbos, kurie reikšmingai apsunkina paslaugų pasiekiamumą. Paslaugų neprieinamumą taip pat sąlygoja riboti senyvo amžiaus asmenų administraciniai ir skaitmeniniai gebėjimai, apsunkinantys savarankišką informacijos paiešką, dokumentų tvarkymą ir naudojimąsi elektroninėmis paslaugomis.

Levasseur ir kt. (2020) teigimu, vyresnio amžiaus asmenų socialiniam dalyvavimui kaimiškose vietovėse įtaką daro ir aplinkos veiksniai, kurie dažnai yra reikšmingesni nei asmeniniai, tokie kaip transporto paslaugų prieinamumas, fizinės infrastruktūros ir viešųjų erdvių pritaikymas, susitikimų vietų bei bendruomeninių erdvių pasiekiamumas, organizuota pagalba, informacijos apie veiklas ir paslaugas sklaida. Tai patvirtina Kavaliauskienė ir Skridlaitė (2013) teigiančios, kad dėl šių aplinkybių ypač išryškėja bendravimo ir socialinio ryšio paslaugų poreikis, kurio nepakankamas užtikrinimas didina senyvo amžiaus žmonių socialinės izoliacijos riziką.

Kaimiškose vietovėse gyventojų senėjimo procesai ryškėja labiau nei miestuose. Jaunimo migracija į miestus ir mažėjantis bendruomeninis aktyvumas, dėl kurių silpnėja neformalus pagalbos tinklai, o socialinių paslaugų poreikis auga sparčiau nei jų pasiūla. Šios tendencijos prisideda prie socialinės izoliacijos, vienišumo ir ribotų galimybių dalyvauti bendruomeninėse veiklose, kurios neigiamai veikia vyresnio amžiaus žmonių gyvenimo kokybę ir psichosocialinę gerovę (Šinkūnienė, 2022). Jaunų ir darbingo amžiaus gyventojų migracija mažina bendruomenėse neformalios pagalbos ir tarpusavio paramos galimybes, silpnina žmogiškąjį potencialą ir apsunkina tvarių, patrauklių bei orias gyvenimo sąlygas užtikrinančių iniciatyvų kūrimą likusiems gyventojams. Kavaliauskienės ir Skridlaitės (2013) akcentuoja, kad kaimynų ir artimųjų (vaikų) pagalba bei neformali savanoriška specialistų parama yra itin svarbios, siekiant užtikrinti kuo ilgesnį senyvo amžiaus asmenų savarankiškumą. Tačiau susiduriama su socialinių darbuotojų trūkumu, didelis darbo krūviu ir ribotomis profesinio tobulėjimo galimybėmis, kurios mažina paslaugų kokybę bei tęstinumą, o nepakankamas ir nestabilus finansavimas apsunkina inovatyvių, bendruomeniškai orientuotų paslaugų plėtrą (Alifanovienė, Stanevičiūtė ir Šilgalytė, 2023). Levasseur ir kt. (2020) pabrėžia, kad siekiant stiprinti vyresnio amžiaus žmonių

socialinį dalyvavimą kaimiškųjų bendruomenių gyvenime, būtina skirti daugiau dėmesio esamų išteklių panaudojimui ir partnerystės su bendruomenės organizacijomis stiprinimui, taip pat tikslingai taikyti intervencijas, orientuotas į senėjimui palankios aplinkos kūrimą. Moksliniai tyrimai atskleidžia, kad bendruomenės yra pasirengusios prisidėti prie kasdienių pagalbos paslaugų teikimo (transporto, pagalbos namuose, higienos, buities ar užimtumo veiklų organizavimo), kurios nereikalauja didelių finansinių išteklių, tačiau yra itin reikšmingos vyresnio amžiaus (Alifanovienė, Stanevičiūtė, ir Šilgalytė, 2023). Tačiau didžiausiais iššūkiais išlieka finansinio palaikymo stoka ir savanorių pritraukimas, todėl savivaldybių vaidmuo, užtikrinant infrastruktūrą, finansavimą ir institucijų bendradarbiavimą, tampa ypač svarbus (Alifanovienė ir kt., 2023).

Rėdacina (2022) teigia, kad socialinis darbas kaimiškose teritorijose turi savitų bruožų, išskiriančių jį iš miesto socialinės praktikos. Šie bruožai apima penkias pagrindines sritis: bendrąją socialinio darbo praktiką ir profesinius įgūdžius, bendruomenės plėtros veiklas, platesnius profesinius santykius, jautrumą kaimo vietovių socialiniam kontekstui bei socialinių darbuotojų profesines savybes. bendruomenės plėtra laikoma esmine kaimo socialinio darbo sudedamąja dalimi, nes kaimo socialiniai darbuotojai dažnai vienu metu įgyvendina intervencijas, nukreiptas tiek į individualų atvejų sprendimą, tiek į bendruomeninio lygmens veiklas. Kaimo socialinio darbo tyrimai atskleidžia būtinybę efektyviau perskirstyti ir organizuoti bendruomenės išteklius, atsižvelgiant į specifines rizikas ir poreikius, būdingus kaimo vietovėms. Pabrėžiama, kad kryptingas socialinio darbo valdymas, grindžiamas teisės aktų nuostatomis ir orientuotas į bendruomeninių paslaugų plėtrą, kartu su nuolatiniu specialistų kompetencijų stiprinimu, sudaro prielaidas sėkmingai spręsti socialines problemas ir skatinti kaimo bendruomenių vystymąsi.

Apibendrinant galima teigti, kad socialinių paslaugų teikimo specifika kaimiškose vietovėse atskleidžia ne tik struktūrinius (geografinius, demografinius, transporto, infrastruktūros) paslaugų prieinamumo ribojimus, bet ir reikšmingą seniūnijų bei bendruomenių potencialą plėtojant socialinių paslaugų tinklą. Nuoseklus valdžios institucijų dėmesys, infrastruktūros gerinimas ir tvarus finansavimas galėtų sudaryti prielaidas efektyvesnei socialinių paslaugų plėtrai ir vyresnio amžiaus asmenų socialinės atskirties mažinimui kaimo bendruomenėse.

2. BENDRADARBIAVIMO SVARBA TEIKIANT SOCIALINES PASLAUGAS SENYVO AMŽIAUS ASMENIMS

2.1. Bendruomenės svarba kaimiškose vietovėse

Bendruomenių esminis bruožas yra teritorinis aspektas apibrėžiantį gyvenvietės, kaimo, miesto ar didelio miesto rajono socialinės aplinkos mezolygmuo, kurių pagrindiniai parametrai: gyventojų tradicijos, gamtiniai ir ekonominiai ypatumai, demografinė sudėtis, socialinės infrastruktūros, institucijos, vietos savivaldos institucijos ir vietos vykdomosios valdžios institucijos, nevyriausybines organizacijos ir kt. (Gunko, Liakh, Vainola ir Lekholetova, 2024). Šie parametrai išryškina bendruomenių ypatumus, į kuriuos būtina atsižlėgti organizuojant socialines paslaugas, užtikrinant jų prieinamumą efektyvumą ir kokybę. Oficialus teisinis bendruomenės statusas suteikia galimybes gauti finansinę paramą, dalyvauti projektuose siekiant įgyvendinti bendruomenės tikslus. Kavaliauskienė, ir Skridlaitė (2013) išskiria socialines, ekonomines ir kultūrines sritis, kuriose atskleidžiama kaimo bendruomenių kūrimo nauda. Kiti moksliniai tyrimai rodo, kad bendruomenės pagrindinį dėmesį skiria socialinėms paslaugoms, siekiant socialinių pokyčių, socialinio teisingumo ir socialinės plėtros ir žmonių gyvenimo kokybės gerinimo (Ronad, 2022).

Bendruomeninių tikslai siejami su socialinės atskirties mažinimu, bendruomenės narių telkimu bendrai veiklai, pilietiškumo ir bendruomeniškumo ugdymu, renginių ir užimtumo organizavimu. Kaimiškose vietovėse socialinės atskirties rizika yra didesnė dėl gyventojų senėjimo, jaunimo migracijos, riboto paslaugų prieinamumo ir silpnėjančių socialinių tinklų (Naujokaitė, 2024). Todėl šiame kontekste bendruomeninės organizacijos tampa svarbiu mechanizmu, leidžiančiu identifikuoti socialinės atskirties priežastis ir inicijuoti vietos lygmens sprendimus. Bendruomenės siekdamas mažinti socialinę atskirtį naudoja įvairius metodu atsižvelgdamos į vietos gyventojų poreikius. Kaimiškose vietovėse, kur žmonės dažniau vieni kitus pažįsta ir palaiko artimesnius socialinius ryšius, tampa lengviau atpažinti bendruomenės narių poreikius ir juos atlėpti. Narių poreikių atlėpimas taip pat priklauso ir nuo bendruomenės taikomo bendruomenės vadybos principų: vietos gyventojai aktyviai inicijuoja, planuoja ir įgyvendina projektines veiklas; taiko decentralizuotą požiūrį, gyventojų dalyvavimą sprendimų priėmimo procesuose; akcentuojami gebėjimų ugdymo, teisingumo ir lygiateisiškumo skatinimo principai (Naujokaitė, 2024). Tarptautiniai tyrimai taip pat pabrėžia bendruomenės reikšmę socialinio dalyvavimo skatinimui. Štuopytė (2022) dalyvumo skatinimą įvardina kaip iššūkį, kuris gali būti įgyvendinamas per edukacines veiklas. Levasseur ir kt. (2020) teigimu vyresnio amžiaus žmonių socialinis dalyvavimas kaimiškose vietovėse labiau priklauso nuo aplinkos ir bendruomeninių veiksmų nei nuo individualių savybių. Autoriai pabrėžia, kad transporto prieinamumas,

informacijos sklaida, socialinės paramos tinklai ir bendruomeninių organizacijų veikla sudaro prielaidas aktyvesniam vyresnio amžiaus žmonių įsitraukimui į bendruomenės gyvenimą, kuris mažina vienišumo jausmą, skatina tarpusavio pasitikėjimą ir didina priklausymo bendruomenei jausmą. Tokiu būdu prisidedama prie socialinės atskirties mažinimo ir vyresnio amžiaus asmenų socialinės integracijos stiprinimo. Lietuvoje atliktų tyrimų duomenys atskleidžia, kad bendruomenių vykdomos iniciatyvos skatina socialinių ryšių plėtrą, didina gyventojų aktyvumą visuomeninėje veikloje ir prisideda prie socialinės atskirties mažinimo. Tai ypač reikšminga yra kaimo vietovėse, kur dėl mažo gyventojų tankumo bendruomeninių ryšių stiprinimas tampa būtinu veiksmu bendruomenės gyvybingumui palaikyti (Kavaliauskienė ir Skridlaitė, 2013)

Kaimiškų bendruomenių veiklos apima platų veiklų spektrą, stiprindamos tarpusavio ryšius ir socialinį įsitraukimą. Naujokaitės (2024) tyrimo duomenimis bendruomeninės, siekdamos mažinti socialinės atskirties priežastis kaime, dažniausiai vykdo tradicinių švenčių, pramoginių renginių, mugių, kermošių ir talkų organizavimą, prisideda prie tautinio paveldo puoselėjimo bei aktyviai dalyvauja projektinėje veikloje. Tokios sociokultūrinės veiklos stiprina bendruomeniškumo jausmą, sudaro prielaidas socialiniam dalyvumui, mažina vienišumą ir prisideda prie socialinės atskirties mažinimo, ypač tarp vyresnio amžiaus asmenų (Levasseur ir kt., 2020; Guo ir kt., 2023). Bendruomeninės veiklos sudaro sąlygas kaimo gyventojams bendrai veiklai, patirties dalijimuisi ir vietos problemų sprendimui, taip stiprinant bendruomeniškumą, skatinant vietos iniciatyvas ir prisidedant prie kaimiškų teritorijų bendros gerovės. Šios veiklos ypač svarbios kaimiškose vietovėse, kur viešųjų ir socialinių paslaugų tinklas yra ribotas, o bendruomenė dažnai tampa pagrindine vietos gyventojų socialinės integracijos erdve.

Suaugusių vaikų įtemptas gyvenimo tempas riboja vyresnio amžiaus žmonių emocinį palaikymą šeimoje, todėl bendruomenės teikiamos ilgalaikės priežiūros paslaugos tampa svarbia alternatyva, padedančia atliepti emocinius ir psichologinius poreikius bei mažinti vienišumo jausmą (Liu ir Yang, 2025). Tuo tarpu Guo ir Wang (2023) pabrėžia bendruomenės galimybes padėti vyresnio amžiaus žmonėms įveikti ribotas galimybes savarankiškai ieškoti socialinės paramos ir plėsti socialinės paramos tinklą per savanorius ir kaimynystės savitarpio pagalbą, taip kompensuojant suaugusių vaikų laiko trūkumą. Šiuolaikinėje visuomenėje vyresnio amžiaus žmonių dvasiniai ir emociniai poreikiai nuolat auga, todėl tokios iniciatyvos padeda patenkinti jų bendravimo poreikį, stiprina reikalingumo jausmą, savivertę ir socialinį įsitraukimą, o tai teigiamai veikia psichosocialinę gerovę ir gyvenimo kokybę. Bendruomenės teikdamos įvairias paslaugas vyresnio amžiaus žmonėms, sudaro sąlygas jiems ilgiau išlikti savarankiškiems ir savo artimoje aplinkoje, palaikyti socialinius ryšius ir taip prisideda prie jų gyvenimo kokybės gerinimo (Liu ir Yang, 2025).

Kaimo bendruomenė pasižymi ne tik turtinga kultūra, glaudžiais socialiniais ryšiais ir reikšmingu indėliu į socialinį gyvenimą, bet ir tam tikrais socialiniais ir sveikatos iššūkiais. Kaimo bendruomenės susiduria su specifiniais iššūkiais: infrastruktūros trūkumai, mažesnis gyventojų skaičius ir riboti finansiniai ištekliai (Pavarienė, 2024). Kaimo, dažniau nei miestų gyventojai, patiria skurdą, ribotą socialinių ir sveikatos paslaugų prieinamumą, kas dar labiau didina socialinę nelygybę, pasižymi aukštesniais sergamumo rodikliais (Wright ir Harmon, 2019). Jaunų ir darbingo amžiaus žmonių migracija daro reikšmingą poveikį bendruomenių veiklai ir iniciatyvumui, mažindama žmogiškuosius išteklius bei aktyvių narių skaičių. Mokslinių tyrimų duomenimis, silpnesnės bendruomeninės organizacijos dažniausiai apsiriboja vietinio lygmens iniciatyvomis, orientuotomis į gyventojų aktyvinimą, o stipresnės bendruomenės, turinčios aktyvius lyderius ir narius, geba plėtoti platesnio masto projekcinę veiklą, kryptingai nukreiptą į socialinės atskirties priežasčių mažinimą (Naujokaitė, 2024). Nors tyrimai atskleidė, kad bendruomeninės priežiūros paslaugos daro reikšmingą poveikį vyresnio amžiaus žmonių gerovei, tačiau poveikio pobūdis ir mastas vis dar nėra vienareikšmiškai įvertinti, todėl ši sritis išlieka aktuali tolimesniems tyrimams Liu ir Yang (2025).

Bendruomenės svarba kaimiškose vietovėse ypač išryškėja analizuojant socialinių paslaugų prieinamumo klausimus. Kavaliauskienė ir Skridlaitė (2013) teigia, kad senyvo amžiaus asmenų viešųjų paslaugų prieinamumą kaimiškose vietovėse riboja struktūriniai ir subjektyvūs veiksniai, todėl neformali bendruomenės pagalba, kaimynų ir artimųjų parama tampa reikšmingu kompensaciniu mechanizmu. Tokia pagalba padeda vyresnio amžiaus asmenims ilgiau išlikti savarankiškiems ir palaikyti socialinius ryšius.

Nauja socialinio darbo veiklos kryptimi ir vienu pagrindiniu socialinio darbo metodu Ronad (2022) įvardija bendruomenės organizavimą, kuris orientuotas į bendruomenių problemų sprendimą, socialinius, politinius iššūkius, taip pat žemą raštingumo lygį, skurdą, nedarbą, korupciją, priklausomybes, būsto trūkumą, prastas sanitarines sąlygas ir kitas socialines problemas. Wright ir Harmon (2019) kaip socialinio darbo kryptį įvardina mentorystės programas, kurios palaiko nuolatinį mokymąsi bendruomenės atstovų ir informacijos skaidą. Mokslininkai taip pat pabrėžia ir svarbą socialinio darbuotojo vaidmens, kuris „...veikia kaip tiltas tarp vyriausybės ir žmonių.“ (Ronad, 2022, p. 3). Kurniasih ir Anjani (2025) teigia, kad socialinio darbuotojo įgalinimas, derinamas su bendruomeninėmis veiklomis, sudaro prielaidas kaimo bendruomenių nariams aktyviau dalyvauti sprendžiant socialines problemas, stiprina jų savarankiškumą ir prisideda prie bendros gerovės ir gyvenimo sąlygų gerinimo.

Apibendrinant galima teigti, kad bendruomenė kaimiškose vietovėse yra ne tik socialinių ryšių palaikymo, bet ir socialinės integracijos, socialinių paslaugų papildymo bei socialinės atskirties

mažinimo veiksnys. Aktyvios bendruomeninės organizacijos, turinčios stiprius lyderius ir gebančios telkti vietos gyventojus, gali tapti reikšmingais partneriais socialinių paslaugų sistemoje, ypač sprendžiant vyresnio amžiaus asmenų socialinės gerovės klausimus. Nors, kaip pažymi Naujokaitė (2024), bendruomeninės savo veikla nėra pajėgios visiškai pašalinti socialinės atskirties priežasčių, bet gali prisidėti prie jų mažinimo ar sušvelninti neigiamas socialinės atskirties pasekmes

2.2. Socialinių paslaugų centrų ir kaimiškų bendruomenių bendradarbiavimas

Kaimo vietovėms būdingi specifiniai socialiniai, demografiniai ir infrastruktūriniai iššūkiai, tokie kaip mažesnis gyventojų skaičius, riboti finansiniai ir žmogiškieji ištekliai bei paslaugų prieinamumo trūkumai. Dėl šių priežasčių socialinių paslaugų teikimas kaimo vietovėse dažnai reikalauja glaudaus bendradarbiavimo tarp formalių socialinių paslaugų centrų ir vietos bendruomenių. Moksliniai tyrimai atskleidžia, kad efektyvus bendradarbiavimas leidžia geriau identifikuoti gyventojų poreikius ir užtikrinti paslaugų prieinamumą bei tęstinumą (Wright ir Harmon, 2019). Bendradarbiavimas tarp socialinių paslaugų centrų ir kaimiškųjų bendruomenių taip pat leidžia efektyviau telkti įvairių organizacijų ir institucijų išteklius, užtikrinti lankstesnį, į gyventojų poreikius orientuotą socialinių paslaugų teikimą (Yan, 2018; Wright ir Harmon, 2019). Bendruomenės, bendradarbiaudamos su savivaldybės institucijomis, kitomis nevyriausybinėmis organizacijomis ir kitais partneriais, gali užtikrinti profesionalių paslaugų prieinamumą platesniam gyventojų ratui, nepriklausomai nuo jų amžiaus, išsilavinimo, pajamų lygio ar sveikatos būklės (Guo ir Wang, 2023). Toks tarpsektorinis bendradarbiavimas padeda mažinti laiko ir atstumo ribojimus, kurie ypač aktualūs kaimo vietovėse.

Kaimiškų bendruomenių teisinis statusas Lietuvoje dažniausiai yra nevyriausybinių organizacijos (NVO), kurios veikia kaip juridiniai asmenys ir gali dalyvauti socialinių paslaugų sistemoje. Nevyriausybinių organizacijų ir biudžetinių įstaigų bendradarbiavimas socialinių paslaugų srityje grindžiamas Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymo, Lietuvos Respublikos nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatymo ir Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo nuostatomis, kurios sudaro prielaidas tarpsektorinei partnerystei, paslaugų decentralizacijai ir bendruomenių įtraukimui į socialinės gerovės kūrimą. 2018 m. išleistas ir priimtas Lietuvos Respublikos bendruomeninių organizacijų plėtros įstatymas, kurio tikslas yra sudaryti tinkamą aplinką, garantuoti jų, kaip svarbios organizacijos kokybiškas veiklos bei plėtros sąlygas, ir bendradarbiavimą. Šis įstatymas sąlygoja bendruomenių įgyvendinimo bei plėtros politikos formavimo principus, apibrėžia bendruomenių veiklos bendradarbiavimo sąlygas su kitomis Valstybinėmis ir savivaldybės institucijomis. Lietuvos teisinė sistema sudaro sąlygas NVO ir biudžetinėms įstaigoms bendradarbiauti įvairiomis formomis. Socialinių paslaugų teikimą reglamentuojantys teisės aktai numato galimybę savivaldybėms ir jų pavaldžioms

biudžetinėms įstaigoms pasitelkti nevyriausybines organizacijas kaip socialinių paslaugų teikėjas ar partneres. Tai sudaro prielaidas įvairioms bendradarbiavimo formoms, tokioms kaip socialinių paslaugų pirkimas ir delegavimas, bendras paslaugų organizavimas, projektinis bendradarbiavimas, partnerystės sutarčių sudarymas, klientų nukreipimas ir informacijos mainai bei prevencinių ir bendruomeninių iniciatyvų įgyvendinimas, ypač tais atvejais, kai nevyriausybinės organizacijos pasižymi specifinėmis kompetencijomis ar turi artimesnį ryšį su tikslinėmis gyventojų grupėmis. Remiantis moksline literatūra galima išskirti penkias pagrindines NVO ir biudžetinių įstaigų bendradarbiavimo formas socialinių paslaugų srityje (žr. lentelė 2). Viešojo ir nevyriausybinių sektorių partnerystę skatina ir teisinis reglamentavimas, kuriuo remiantis NVO laikomos lygiaverčiais dalyviais, galinčiais prisidėti prie socialinių paslaugų kokybės ir prieinamumo didinimo (Yan, 2018).

Lentelė 2. *Nevyriausybinių organizacijų ir biudžetinių įstaigų bendradarbiavimo formos.*

Forma	Apibrėžtis	Autorius
Paslaugų pirkimas ir delegavimas	biudžetinė įstaiga ar savivaldybė perka socialines paslaugas iš NVO, veikiančių kaip paslaugų teikėjai	Yan, 2018
Projektinis bendradarbiavimas	bendrų socialinių projektų planavimą ir įgyvendinimą.	Wright ir Harmon, 2019; Beneševičiūtė, I. 2021
Partnerystės sutartys	kuriomis apibrėžiami šalių vaidmenys, atsakomybės ir bendri tikslai teikiant socialines paslaugas	Yan, 2018; Beneševičiūtė, I. 2021
Klientų nukreipimas ir informacijos mainai	užtikrina paslaugų tęstinumą ir kompleksškumą	Rėdacina, 2022
Preveninės ir bendruomeninės iniciatyvos	Nevyriausybinių organizacijų ir biudžetinių įstaigų kartu organizuojamos veiklos, skirtos socialinės atskirties prevencijai ir bendruomenių stiprinimui	Kavaliauskienė ir Skridlaitė, 2013; Wright ir Harmon, 2019

Šaltinis: sudaryta darbo autorės.

Bendruomenių bendradarbiavimas su įvairiomis socialinės paramos organizacijomis, sudaro terpę kurti abipusiu pasitikėjimu ir nauda grindžiamus ryšius (Guo ir Wang, 2023). Tokie santykiai stiprina sąsajas tarp vyresnio amžiaus žmonių ir platesnės socialinės aplinkos, todėl socialinės paramos paslaugos tampa labiau prieinamos, veiksmingiau koordinuojamos ir labiau atitinkančios realius bendruomenės narių poreikius. Šiuos abipusius ryšius dar labiau sustiprina bendradarbiavimo formos, kurios grindžiamos aiškiai apibrėžtomis atsakomybėmis, tarpusavio pasitikėjimu ir ilgalaikė partneryste, o ne vien trumpalaikiais projektais (Tong, Franke, Larcombe ir Sims Gould, 2018; Beneševičiūtė, I. 2021). Ryšių sąsajas ir bendradarbiavimo naudą įžvelgia Zhang, Shen, Tang, Duffield, Hui, Zhang, ir Lou (2024). pabrėždami integruoto socialinių paslaugų teikimo modelio svarbą. Šis modelis grindžiamas

penkių tarpusavyje susijusių elementų sąveika (bendruomene, socialinėmis organizacijomis, socialiniais darbuotojais, socialinės labdaros fondais ir bendruomenės savanoriais), kuri sudaro prielaidas kompleksiniam, tvariam ir į bendruomenės poreikius orientuotam socialinių paslaugų teikimui (Zhang ir kt., 2024).

Apibendrinant galima teigti, kad teisės aktai sudaro palankias sąlygas nevyriausybinių organizacijų ir biudžetinių įstaigų bendradarbiavimui socialinių paslaugų srityje, o moksliniai tyrimai patvirtina šio bendradarbiavimo naudą socialinių paslaugų prieinamumui, efektyvesniam žmoniškųjų, finansinių ir organizacinių išteklių panaudojimui, leidžiančiam kompleksiškai atliepti senyvo amžiaus asmenų poreikius. Tai ypač aktualu kaimo vietovėse, kur viešųjų paslaugų pasiūla dažnai yra ribota, o tarpsektorinis bendradarbiavimas padeda užtikrinti paslaugų tęstinumą, individualizavimą ir socialinę gerovę vyresnio amžiaus bendruomenės nariams.

3. KALVARIJOS SAVIVALDYBĖS SOCIALINIŲ PASLAUGŲ CENTRO BENDRADARBIAVIMO SU KAIMIŠKOMIS BENDRUOMENĖMIS, TEIKIANT SOCIALINES PASLAUGAS SENYVO AMŽIAUS ŽMONĖMS, TYRIMAS

3.1. Tyrimo metodologija

Tyrimo metodika. Siekiant ištirti esamas bendradarbiavimo formas tarp Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centro ir kaimiškųjų bendruomenių bei nustatyti bendradarbiavimo plėtros kryptis, buvo pasirinktas kokybinis tyrimo metodas. Šis metodas leidžia išsamiai analizuoti socialinius reiškinius, pagrįstus praktine veikla ir patirtimi. Žydžiūnaitė ir Sabaliauskas, (2017) pažymi, kad „kokybiniai tyrimai suteikia plačias galimybes socialiniam tyrėjui ir iš esmės pakeičia požiūrį į empirinį pažinimą“ (Žydžiūnaitė ir Sabaliauskas, 2017, p. 11). Kokybiniai tyrimai orientuoti į reiškinio supratimą, kas aktualu šiam tyrimui, o ne į kiekybinį matavimą. Jie dažniausiai atliekami kasdienėje, įprastoje aplinkoje, kurioje vyksta įvairios veiklos ir socialinės sąveikos (Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016). Kadangi tyrimo objektas yra praktikoje vykstantys bendradarbiavimo procesai, svarbu juos analizuoti remiantis dalyvių patirtimi ir realiomis situacijomis.

Tyrimo imtis. Kokybiniams tyrimams būdinga nedidelė imtis, nes pagrindinis dėmesys skiriamas dalyvių atrankai, kuri užtikrina duomenų kokybę ir padeda tiksliai atliepti tyrimo tikslus bei apibrėžia rezultatų apibendrinimo galimybes (Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016). Todėl šiame tyrime buvo orientuojamasi į tikslinę tyrimo dalyvių grupę, atrinktą pagal iš anksto nustatytus kriterijus, galinčią suteikti išsamią ir tyrimo tikslus atitinkančią informaciją. Kaip pažymi Kardelis (2017), kokybiniuose tyrimuose svarbu parinkti tyrimo dalyvius, kurie gali suteikti išsamią ir prasmingą informaciją, todėl imtis dažnai formuojama remiantis tyrimo tikslu. Tyrimo imtis buvo formuojama dviem kryptimis, įtraukiant Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centro darbuotojus, kaip socialinių paslaugų teikėjus, bei kaimiškųjų bendruomenių pirmininkus, kurie gerai žino savo vietovės problemas ir kaimo gyventojų situaciją. Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centro darbuotojai buvo pasirinkti dėl jų tiesioginio darbo su paslaugų gavėjais ir praktinės patirties organizuojant bei teikiant socialines paslaugas, o bendruomenių pirmininkai – dėl jų vaidmens telkiant bendruomenę, identifikuojant vietos gyventojų poreikius. Tyrimo dalyviams buvo taikoma kriterinė atranka (žr. lentelė 3), kuri Rupšienės (2007) teigimu yra veiksmingas būdas kokybiškų duomenų rinkimui.

Lentelė 3. Tyrimo dalyvių kriterijai.

Tyrimo dalyvių grupė	Atrankos kriterijus	Pagrindimas
Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centro darbuotojai	Ne mažesnė kaip 2 metų darbo patirtis	Užtikrina, kad tyrimo dalyviai turi pakankamai profesinės patirties.
	Darbas su senyvo amžiaus asmenų grupe.	Leidžia gauti informaciją iš specialistų, tiesiogiai susiduriančių su paslaugų gavėjų poreikiais.
	Darbo pobūdis apima socialinių paslaugų organizavimą ir teikimą.	Suteikia galimybę analizuoti tiek praktinį paslaugų teikimą ir organizavimo procesus.
Kaimiškųjų bendruomenių pirmininkai	Oficialus bendruomeninės organizacijos statusas.	Užtikrina, kad bendruomenė veikia formaliai ir vykdo organizuotą veiklą.
	Bendruomeninės veikla vykdoma ne mažiau kaip 5 metai.	Leidžia tirti bendruomenes, kurios turi pakankamą veiklos patirtį.
	Geografinis nutolimas nuo Kalvarijos miesto.	Leidžia atskleisti socialinių paslaugų prieinamumo ir bendradarbiavimo ypatumus kaimiškose vietovėse.
	Atstovavimas skirtingoms seniūnijoms.	Užtikrina teritorinę įvairovę ir leidžia analizuoti skirtingų vietovių situacijas.

Pagal nustatytus atrankos kriterijus Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centre buvo identifikuoti keturi darbuotojai, atitinkantys tyrimo reikalavimus, todėl į tyrimą buvo įtraukti visi šios tikslinės grupės atstovai. Taip pat, siekiant užtikrinti imties tolygumą ir skirtingų perspektyvų atstovavimą, į tyrimą buvo atrinktos keturios kaimiškosios bendruomenės. Tokiu būdu sudaryta subalansuota tyrimo imtis, leidžianti išsamiau atskleisti bendradarbiavimo tarp Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centro ir kaimiškųjų bendruomenių ypatumus.

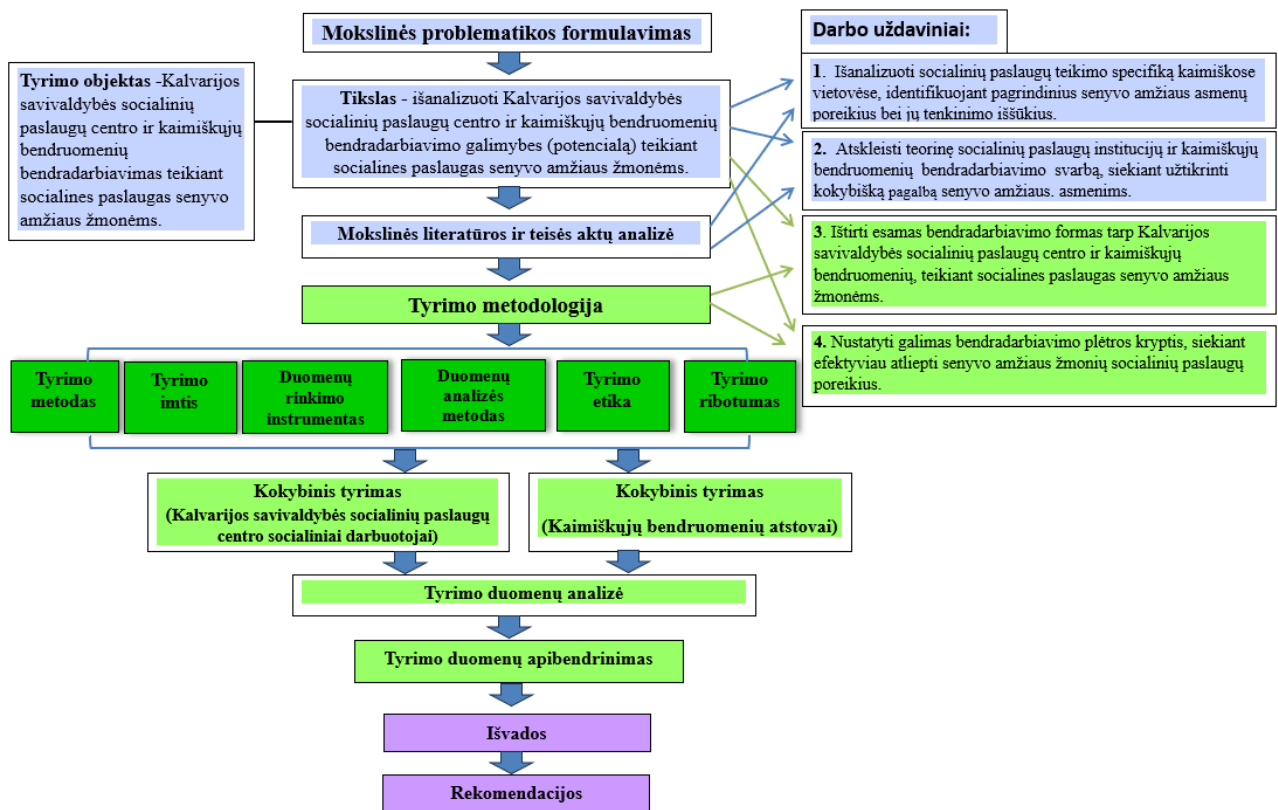
Duomenų rinkimo instrumentas. Duomenims rinkti pasirinktas pusiau struktūruotas interviu metodas, kuris leidžia išlaikyti tyrimo kryptingumą, tačiau kartu suteikia galimybę tyrimo dalyviui laisvai reikšti mintis, pateikti pavyzdžių ir išryškinti svarbiausius aspektus. Šis metodas suteikia galimybę gauti duomenis „atitinkančių kokybinio tyrimo siekius“ (Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016, p. 15). Kardelis (2017) taip pat pabrėžia pusiau struktūruotas interviu privalumą, nes leidžia gauti išsamią ir realią situaciją atskleidžiančią informaciją ir tai yra vienas dažniausiai taikomų metodų socialinių mokslų tyrimuose. Pusiau struktūruotas interviu su iš anksto parengtu klausimu leidžia juos papildyti ar tikslinti pokalbio metu, atsižvelgiant į tyrimo dalyvio atsakymus. Taip sudaroma galimybė giliau atskleisti tyrimo dalyvių patirtį, nuomonę bei įžvalgas (Kardelis, 2017).

Interviu klausimynas buvo sudarytas remiantis tyrimo tikslu ir uždaviniais apimantis kelias pagrindines sritis:

- senyvo amžiaus asmenų socialinių paslaugų poreikiai ir jų tenkinimas;
- socialinių paslaugų prieinamumas kaimiškose vietovėse;
- tarpinstitucinio bendradarbiavimo formos ;
- bendradarbiavimo plėtra;
- bendradarbiavimo numatoma nauda.

Interviu metu buvo siekiama sudaryti galimybes tyrimo dalyviui laisvai išsakyti savo nuomonę, todėl klausimai buvo formuluojami atvirai, skatinant dalintis savo patirtimi ir įžvalgomis.

Tyrimo organizavimas. Tyrimas buvo vykdomas keliais etapais pagal sudarytą loginę schemą (žr. 1 pav.). Pirmiausia buvo atlikta mokslinės literatūros analizė, kuri leido pagrįsti tyrimo aktualumą, suformuluoti tyrimo tikslą, uždavinius bei parengti tyrimo instrumentą – pusiau struktūruoto interviu klausimyną. Antrajame etape buvo nustatyti tyrimo dalyvių atrankos kriterijai ir suformuota tikslinė imtis. Remiantis šiais kriterijais, buvo identifikuoti Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centro darbuotojai bei kaimiškųjų bendruomenių pirmininkai. Prieš pradėdant duomenų rinkimą buvo gautas žodinis Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centro direktorės sutikimas imti interviu iš įstaigos darbuotojų. Su potencialiais tyrimo dalyviais buvo susisiekti individualiai, pristatytas tyrimo tikslas ir sąlygos, gautas jų sutikimas dalyvauti tyrime. Prieš atliekant pagrindinius interviu buvo atliktas pilotinis interviu, kurio metu įvertintas klausimyno tinkamumas ir aiškumas. Kardelis (2017) teigia, kad pilotinio tyrimo instrumentas leidžia padidinti duomenų patikimumą ir gauti tikslesnę, tyrimo tikslus labiau atitinkančią informaciją. Pilotinio interviu metu buvo išryškėjo tam tikri klausimų formuluočių trūkumai, todėl klausimynas buvo minimaliai koreguojamas, siekiant užtikrinti klausimų aiškumą ir gauti tikslesnę informaciją. Trečiajame etape buvo vykdomas duomenų rinkimas. Interviu buvo atliekami gyvai, atsižvelgiant į tyrimo dalyvių galimybes. Pokalbio metu duomenys buvo fiksuojami naudojant „Word“ programos „Diktuoti“ funkciją, kuri leidžia garso įrašą automatiškai paversti tekstu. Po interviu duomenys buvo sutvarkomi atskiriant klausimus nuo tyrimo dalyvių atsakymų, struktūruojamas tekstas, išskiriami sakiniai, nekeičiant jų prasmės. Tyrimo dalyviams buvo užduodami iš anksto parengti klausimai, tačiau, esant poreikiui patikslinti ar giliau atskleisti tam tikrus aspektus, buvo užduodami papildomi klausimai. Tai sudarė galimybes gauti išsamesnę ir tikslesnę informaciją.

pav. 1. *Empirinio tyrimo loginė schema.*

2026 metų vasario - kovo mėn. buvo atlikti 8 interviu, 4 interviu Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centro darbuotojų ir 4 interviu kaimiškųjų bendruomenių pirmininkų. Tyrimo dalyvių duomenys buvo nuasmeninti ir užkoduoti. Kodavimas kokybiniuose tyrimuose yra svarbi duomenų tvarkymo ir analizės dalis, leidžianti sisteminti surinktą informaciją, išlaikant tyrimo dalyvių anonimiškumą (Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016). Tyrimo dalyviams buvo priskirti kodai, Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centro darbuotojams - R ir skaičius, kaimiškųjų bendruomenių pirmininkams - B ir skaičius, kurie naudoti analizuojant ir pateikiant tyrimo rezultatus.

Tyrimo duomenų analizei buvo pasirinkta turinio (content) analizė, pasižyminti interpretaciniu požiūriu ir leidžiančiu sistemškai nagrinėti tekstinius duomenis bei atskleisti jų prasmę (Mayring, 2023). Tai patvirtina ir Gaižauskaitė ir Valavičienė (2016) teigdamos, kad turinio analizė yra grindžiama interpretaciniu požiūriu, orientuotu į duomenų prasmės atskleidimą ir jų turinio interpretavimą. Remiantis minėtų autorių teorinėmis nuostatomis, surinkti tyrimo duomenys buvo sistemingai koduojami, išskiriant pagrindines kategorijas ir subkategorijas. Kaip pagalbinė priemonė, šiam procesui atlikti, buvo naudojama QDA Miner Lite programa (2 priedas), kuri buvo naudojama valdyti ir susisteminti kokybinio tyrimo duomenis (Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016). Sukodavus visus interviu,

buvo atliktas kodavimo tikslinimas: peržiūrėtos citatos, tikslinimas jų priskyrimas atitinkamiems kodams ir subkategorijoms bei sujungtos (stambintos) panašios subkategorijos ir kategorijos.

Tyrimo etika. Atliekant kokybinį tyrimą buvo laikomasi pagrindinių mokslinių tyrimų etikos principų, apibrėžtų Gaižauskaitė ir Valevičienė (2016) užtikrinant savanorišką dalyvavimą, asmens laisvę pasirinkti, informacijos suteikimą, anonimiškumą, saugumą ir konfidencialumą.

Savanoriškumo ir laisvės pasirinkti principas. Tyrimo dalyviai į tyrimą buvo kviečiami laisva valia, be jokio spaudimo ar įpareigojimo ir neatlygintinai. Jiems buvo informuoti, kad gali bet kuriuo metu atsisakyti dalyvauti tyrime ar nutraukti dalyvavimą. Tokiu būdu buvo užtikrinta asmens teisė laisvai pasirinkti dalyvauti tyrime.

Informuotumo principas. Tyrimo dalyviai prieš tyrimą buvo išsamiai supažindinti su tyrimo tema, tikslu ir interviu eiga. Tyrimo dalyviams buvo paaiškinta, kokio pobūdžio klausimai bus užduodami, kaip bus renkami ir analizuojami duomenys. Dalyviams suteikta informacija leido priimti sprendimą dėl dalyvavimo tyrime, taip užtikrinant jų teisę laisvai pasirinkti. Informuotumo principo laikymasis prisidėjo prie didesnio pasitikėjimo tyrimo procesu ir tyrėju.

Anonimiškumo ir konfidencialumo principas. Tyrimo metu buvo užtikrintas dalyvių anonimiškumas ir konfidencialumas. Renkant ir pateikiant tyrimo duomenys, galintys atskleisti tyrimo dalyvių tapatybę, buvo nuasmeninami ir užkoduojami (pvz., R1, B1). Laikantis šio principo, buvo pateikiama mažiau charakteristinių duomenų apie tyrimo dalyvius. Tai leido apsaugoti dalyvių privatumą ir asmens duomenų atskleidimo riziką.

Saugumo principas. Tyrimo metu buvo siekiama užtikrinti tyrimo dalyvių fizinį ir emocinį saugumą. Interviu buvo vykdomi laikantis pagarbos, jautrumo ir etikos normų, o klausimai formuluojami taip, kad neprovokuotų neigiamų emocijų. Tyrėjas siekė sukurti saugią ir pasitikėjimu grįstą aplinką, kurioje dalyviai galėtų laisvai išreikšti savo nuomonę ir patirtis. Siekiant dar labiau užtikrinti dalyvių komfortą ir saugumo jausmą, jiems buvo suteikta galimybė pasirinkti interviu vietą.

Tyrimo ribotumai. Tyrimo ribotumas išryškėjo dėl nedidelės imties, nes jo rezultatai nėra skirti apibendrinimui platesniame kontekste. Tačiau kokybiniuose tyrimuose svarbiausia yra ne imties dydis, o surinktų duomenų gilumas ir jų atitikimas tyrimo tikslams (Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016). Gauti tyrimo rezultatai negali būti tiesiogiai taikomi kitoms savivaldybėms, nes tyrimas apėmė tik Kalvarijos savivaldybės teritoriją, todėl atspindi konkrečios teritorijos situaciją. Tyrimo ribotumą taip pat lemia ir pasirinktas duomenų rinkimo interviu metodas, kuris yra grindžiami tyrimo dalyvių subjektyvia patirtimi ir nuomone. Tai gali lemti tam tikrą informacijos šališkumą.

3.2. Tyrimo rezultatų analizė ir interpretacija

3.2.1. Tyrimo dalyvių charakteristika

Pusiaus struktūruoto klausimyno pirmaisiais dviem klausimais siekiama išsiaiškinti tyrimo dalyvių charakteristiką ir atitiktį tiksliniam tyrimo grupei: Apibūdinkite prašau savo pareigas ir darbo patirtį su senyvo amžiaus asmenimis Kalvarijos savivaldybėje. Prašau pateikite Savo bendruomenės/įstaigos iniciatyvų ar veiklų pavyzdžių, kurios prisideda prie senyvo amžiaus asmenų gerovės?

Visi tyrimo dalyviai atitinka tikslinės grupės atrankos kriterijus (žr. 4 lentelėje). Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centro darbuotojai turi daugiau nei dvejų metų darbo patirtį dirbant su senyvo amžiaus asmenimis, o bendruomenių pirmininkai – daugiau nei penkerių metų veiklos patirtį. Dalyvių darbo ir veiklos patirtis yra netgi didesnė nei numatyta atrankos kriterijuose, todėl galima teigti, kad jie turi pakankamai žinių ir patirties atlikti tyrimo tikslą. Be to, bendruomenių pirmininkai atstovauja skirtingas kaimiškas seniūnijas, todėl jų pateiktos įžvalgos leidžia aprėpti platesnį teritorinį kontekstą ir įvairiapusiškiau atskleisti nagrinėjamą problematiką.

Lentelė 4. Tyrimo dalyvių charakteristika.

Tyrimo dalyvių identifikacinis kodas	Pareigos/ statusas	Darbo/ veiklos patirtis metais	Atstovaujama organizacija/ seniūnija
R1	Socialinis darbuotojas	9	Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centras
R2	Socialinis darbuotojas	10	Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centras
R3	Socialinis darbuotojas	10	Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centras
R4	Socialinis darbuotojas	8	Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centras
B1	Bendruomenės pirmininkas	10	X seniūnija
B2	Bendruomenės pirmininkas	22	Y seniūnija
B3	Bendruomenės pirmininkas	8	Z seniūnija
B4	Bendruomenės pirmininkas	22	Q seniūnija

Analizuojant tyrimo dalyvių charakteristikas, buvo nagrinėjama ne tik jų atitiktis tikslinei atrankos grupei, bet ir jų darbo patirtis, profesinės funkcijos bei vykdomų veiklų pobūdis. Ši analizė leido išsamiau įvertinti tyrimo dalyvių profesinį kontekstą ir jo sąsajas su tyrimo objektu.

Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centro darbuotojų darbo pobūdis skiriasi, tačiau visus sieja paslaugos senyvo amžiaus asmenims bendruomenėje: „<...> vertinu jų poreikius, organizuoju reikalingą pagalbą namuose, konsultuoju socialiniais klausimais <...>“ (R3), „<...> mano pagrindinė veikla – organizuoti ir koordinuoti socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms <...>“ (R2). Skirtingos darbo veiklų sritys sudaro galimybes analizuoti informaciją iš įvairių perspektyvų ir užtikrina išsamesnį nagrinėjamos problematikos atskleidimą. Darbuotojų vykdomos organizavimo ir koordinavimo funkcijos yra susijusios su: „<...> padedama tvarkytis buityje ir namų ruošoje <...> lydimą į gydymo ar kitas įstaigas.“ (R3), „<...> sociokultūrinės paslaugos <...>“ (R2), „<...> prisidedu prie senyvo amžiaus asmenų gerovės organizuodama eilę paslaugų <...>“ (R4). Šių paslaugų teikimo tikslas, kaip įvardina tyrimo dalyviai, užtikrinti senyvo amžiaus asmenų socialinę integraciją, stiprinti jų savarankiškumą, teikti reikiamą pagalbą bei gerinti gyvenimo kokybę: „<...> skatiname savo paslaugų gavėjų socialinį dalyvavimą <...>“ (R2), „<...> sudaro sąlygas kuo ilgiau gyventi savo namuose <...>“ (R1). Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centro darbuotojai įvardina vykdančias ir projekcinę veiklą: „<...> įstaiga dalyvauja projekte kurioje gerovės konsultantai padeda sustiprinti emocinę būseną <...>“ (R1), „<...> vykdo integralios pagalbos projektą <...>“ (R2). Įstaiga, vykdydama projekcinę veiklą, yra sukaupusi vertingą patirtį, leidžiančią efektyviai planuoti, įgyvendinti ir koordinuoti projektus, orientuotus į tikslinių grupių poreikių tenkinimą. Siekiant užtikrinti turiningą laisvalaikį ir mažinti socialinę atskirtį, įstaigoje organizuojami įvairūs renginiai ir sociokultūrinės veiklos, kurios skatina socialinį aktyvumą, bendravimą ir senyvo amžiaus asmenų įsitraukimą į bendruomeninį gyvenimą: „<...> organizuojami įvairūs renginiai/veiklos, kad galėtų paslaugų gavėjai save realizuoti, atsipalaiduoti <...>“ (R1), „<...> renginį, kurio tikslas buvo suburti mūsų paslaugų gavėjus, sumažinti jų vienišumo jausmą ir sudaryti galimybę bendrauti <...>“ (R2). Įstaigoje teikiamos ne tik formalios socialinės paslaugos, bet ir organizuojama neformalus renginiai bei veiklos, siekiant užtikrinti paslaugų prieinamumą kuo platesniam gavėjų ratui ir pritaikyti jas pagal individualius poreikius. Šios iniciatyvos padeda kurti bendravimą, stiprinti socialinius ryšius, mažinti vienišumo jausmą ir socialinę atskirtį.

Bendruomenių atstovų teigimu, daugiausia jų vykdomų veiklų susiję sociokultūrinėmis paslaugomis: „<...> užsiėmimus, tiesiog maisto gamybos, rankdarbių gaminimo, tai įvairios buvo sugalvotos edukacijos <...>“ (B1), „<...> daugiausia būna edukacijos <...>“ (B4). Vykdomos veiklos taip pat apima tradicijų ir religinių vertybių puoselėjimą, kuris prisideda prie bendruomeniškumo stiprinimo, kultūrinio identiteto išsaugojimo ir senyvo amžiaus asmenų socialinio įsitraukimo. Senjorai šiose veiklose įtraukiami kaip tradicijų puoselėtojai ir pertreikėjai jaunesnėms kartoms: „<...> iniciatyvos iš religinės pusės <...>“ (B1), „Mes turime tokią tradiciją <...>“, „<...> edukaciją padaryti, irgi „Iš močiutės skrynios“ tie blynai, pagal močiutės receptą <...>“ (B2). Šių vykdomų veiklų ir

iniciatyvų tikslas, kaip pažymi tyrimo dalyviai, yra skatinti bendruomeniškumą, gyventojų įsitraukimą ir socialinę integraciją: „<...> kad įsilietu į mūsų būrį <...>“. <...> ypatingai stengiuosi dėl vyresnių gyventojų <...>“. (B2). Tai rodo sąmoningas bendruomenės pastangas įtraukti senyvo amžiaus asmenis į bendruomeninį gyvenimą ir mažinti jų socialinę atskirtį ir gali būti vertinamos kaip svarbi priemonė, skatinanti senyvo amžiaus asmenų socialinę įtrauktį, aktyvumą ir emocinę gerovę. Siekdamas išplėsti veiklos galimybes ir pritraukti papildomus išteklius, bendruomenės rengia ir įgyvendina projektus, kurie leidžia ne tik stiprinti bendruomenės veiklą, bet ir efektyviau bei kryptingiau atliepti bendruomenės narių poreikius: „<...> vienos senjorės poezijos knygą išleidome per bendruomenės projektą <...>“ (B1), „<...> projektai pagrindinės mūsų veiklos, o iš kur lėšų gausi <...>“ (B2).

Apibendrinus tyrimo duomenų analizę, galima teigti, kad Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centras teikia ne tik socialines paslaugas senyvo amžiaus asmenims, bet ir organizuoja neformalius renginius, edukacijas, vykdo projektinę veiklą, siekdamas atliepti įvairius jų poreikius. Kaimiškos bendruomenės savo veikloje daugiausia orientuojasi į sociokultūrines veiklas – edukacijas, tradicijų puoselėjimą, renginių ir minėjimų organizavimą, o pagrindinis jų veiklos finansavimo šaltinis yra projektai. Nors šių subjektų veiklos pobūdis iš dalies skiriasi, tyrimo duomenys atskleidė, kad jos yra glaudžiai susijusios ir orientuotos į bendrą tikslą - senyvo amžiaus asmenų poreikių tenkinimą. Toks tikslų sutapimas sudaro prielaidas efektyvesniam bendradarbiavimui, geresniam išteklių panaudojimui ir nuoseklesniam, į asmens poreikius orientuotam pagalbos teikimui.

3.2.2. Kalvarijos savivaldybės senyvo amžiaus asmenų poreikių tenkinimas

Iškeltu probleminiu klausimu - *Kaip vertinamas senyvo amžiaus žmonių socialinių paslaugų poreikių patenkinimas Kalvarijos savivaldybėje?* siekiama išanalizuoti Kalvarijos savivaldybės kaimiškųjų teritorijų senyvo amžiaus asmenų pagrindinius poreikius ir jų patenkinimą teikiant socialines paslaugas. Taip pat siekiama identifikuoti problemas, su kuriomis susiduria senyvo amžiaus asmenys kuriems reikalinga pagalba. Šiai informacijai gauti pusiau struktūruoto interviu metu tyrimo dalyviams buvo užduodami trys klausimai: *Kaip Jūs galvojate, koki yra pagrindiniai senyvo amžiaus žmonių asmenų poreikiai Kalvarijos savivaldybės kaimiškose vietovėse? Kaip vertinate šių senyvo amžiaus asmenų poreikių tenkinimą šiuo metu teikiamomis socialinėmis paslaugomis Jūsų teritorijoje/Kalvarijos savivaldybėje kaimiškose vietovėse? Su kokiais, Jūsų nuomone, sunkumais susiduria senyvo amžiaus asmenys, gyvenantys kaimiškose vietovėse, norėdami gauti socialines paslaugas?*

Kalvarijos savivaldybės kaimiškųjų vietovių problematika.

Tyrimo duomenų analizė patvirtino Kalvarijos savivaldybės senstančios visuomenės problematikos aktualumą nagrinėjamą teritorinėje dalyje. Taip pat tyrimo duomenys atskleidė, kad

Kalvarijos savivaldybės kaimiškų vietovių reikšmingiausios problemos yra vienatvė, socialinė atskirtis, susisiekiama ir socialinių paslaugų didėjantis poreikis (lentelė 5).

Lentelė 5. Kalvarijos savivaldybės kaimiškųjų vietovių socialinės problemos

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	PATVIRTINANTYS TEIGINIAI
Socialinių problemų indentifikavimas	Senstanti visuomenė	„Kalvarijos savivaldybė priskiriama prie tendencingai senstančios visuomenės krašto, nes tai atoki vietovė <...>“ (R1). „<...> iš 31 bendruomenės oficialių narių esančių sąraše manau, kad apie 17, tiksliai dabar negaliu pasakyti, yra 60-67 ir vyresni berods iki 87 metų.“ (B1). „<...> pas mus irgi didžioji dalis tų gyventojų yra senyvo amžiaus <...>“ (B3). „<...> dabar jau visi pamažu, pamažu senėja <...>“ (B4)
	Socialinė atskirtis	„<...> kad mes šeštadienį, sekmadienį liekam atskirti nuo gyvenimo <...>. Vat šita atskirtis tai beprotiškai sunku <...>“ (B2). „<...> žmonės norėtų Kalvarijoje į vykstančius renginius nuvažiuoti, bet neturi su kuo <...>“ (B4). „<...> jaučia socialinę atskirtį <...>“ (R3).
	Vienatvė	„<...> o vienatvė žudo <...>“ (B2). „<...> dažnai gyvena vieni <...>“ (R3). „<...> yra dalis aišku žmonių, kurių niekaip neišjudinsi, jie vieniši, užsitarę <...>“ (B1). „<...> kurie vieni gyvena ir sako, kad vienintelis su kuo pasikalbu tai šuniukas ar katinėlis <...>“ (B3).
	Susisiekiama	„<...> susisiekiama kaimo vietovėse ypač sudėtingas <...>“ (R1). „<...> transporto užtikrinimas, susiekiama su centru <...>“ (B3). „Tai, žinokit, susisiekiama <...>.“ (B4). „<...> pagrindinė problema yra susisiekiama <...>“ (B2).
	Didėjantis paslaugų poreikis	„Auga senyvo amžiaus asmenų poreikis gauti socialines paslaugas <...>“ (R1). „<...> aktualesnė tampa pagalba namuose <...>“ (R4). „<...> jų realybė kuri kartais būna labai giliai paslėpta, bet labai skauda <...>“ (B1).

Šias problemas įvardina tiek darbuotojai tiek ir kaimiškųjų bendruomenių pirmininkai. Tai rodo jų ryškų aktualumą visose kaimiškose vietovėse. Tyrimo atskleistos problemos yra tarpusavyje susijusios ir daro įtaką viena kitai. Tai reiškia, kad senstanti visuomenė įtakoja didėjančią socialinių paslaugų poreikį bei vienišumą, nes senyvo amžiaus asmenys dažniausiai gyvena vieni ir jiems reikalinga pagalba. Socialinių paslaugų poreikį reikšmingai įtakoja ir susisiekiama. Dėl susisiekiama trūkumo senyvo amžiaus

asmenys nepatenkina savo poreikių, todėl tampa priklausomi nuo aplinkinių pagalbos bei patiria socialinę atskirtį. Jų mobilumo ribotumai taip pat veikia vienišumą ir didina socialinę atskirtį, nes negali nuvykti pas artimuosius ar dalyvauti bendruomeniniame gyvenime.

Visi bendruomenių atstovai, dalyvavę tyrime, pažymi, kad jų bendruomenės didžioji dalis yra senyvo amžiaus asmenys „<...> *pas mus irgi didžioji dalis tų gyventojų yra senyvo amžiaus* <...>“ (B3). Jaunos, darbingo amžiaus šeimos, gyvenančios kaimiškose vietovėse, nėra aktyvios bendruomeninėje veikloje: „<...> *esą nusipirkę tuos namus, čia yra miegamieji rajonai* <...> *į renginius jie ateina ir nieko daugiau.* <...> *bet tai būna vienkartiniai apsilankymai* <...>“ (B2). Tokia situacija rodo, kad šios teritorijos tampa labiau gyvenamąja, bet ne socialiai aktyvia erdve, kurioje trūksta bendruomeninio ryšio ir įsitraukimo. Dėl to bendruomeninis gyvenimas išlieka labiau orientuotas į senyvo amžiaus asmenis. Kaip tyrimo dalyviai pabrėžia, kad jaunos šeimos daugiau susikoncentravę į save ir savo asmeninį gyvenimą, dalyvauja darbo rinkoje, rūpinasi vaikais ir nelieta laiko ir noro įsiliesti į bendruomeninį gyvenimą. Senstančios visuomenės problematiką pabrėžė ir kiti tyrimo dalyviai, kas parodo problemos įžvalgas iš skirtingų perspektyvų: „*Kalvarijos savivaldybė priskiriama prie tendencingai senstančios visuomenės krašto, nes tai atoki vietovė*<...>“ (R1). Ši demografinė situacija rodo ne tik augantį senyvo amžiaus gyventojų grupės skaičių, bet ir didėjantį socialinių paslaugų poreikį.

Analizuojant tyrimo duomenis nustatyta, kad Kalvarijos savivaldybės kaimiškų vietovių reikšmingiausios problemos yra vieatvė, socialinė atskirtis „<...> *dažnai gyvena vieni* <...>“ (R3), „*Vat šita atskirtis tai beprotiškai sunku*<...>“ (B2). Vienvietė ir socialinė atskirtis dažnai kyla dėl ribotų galimybių palaikyti socialinius ryšius, o susisiekti sunkumai dar labiau apsunkina senyvo amžiaus asmenų galimybes dalyvauti bendruomenės gyvenime, pasiekti paslaugas ar palaikyti ryšius su kitais asmenimis: „<...> *susisiekimas kaimo vietovėse ypač sudėtingas* <...>“ (R1), „<...> *pagrindinė problema susisiekimas* <...>“ (B2), „<...> *žmonės norėtų Kalvarijoje įvykstančius renginius nuvažiuoti, bet neturi su kuo* <...>“ (B4), „<...> *praktikoje susiduriama su iššūkiais – dėl informacijos stokos* <...>“ (R3). Informacijos trūkumas taip pat veikia kaip reikšmingas veiksnys, ribojantis galimybes pasinaudoti teikiamomis paslaugomis ar įsitraukti į veiklas. Net ir esant tam tikroms paslaugoms ar veikloms, jų neprieinamumas informacine prasme gali lemti, kad senyvo amžiaus asmenys lieka nuo jų atskirti. Šios problemos tarpusavyje glaudžiai susijusios, sąveikauja ir daro abipusę įtaką viena kitai, nes susisiekti trūkumas gali įtakoti socialinę atskirtį ir didinti vienišumą, o informacijos trūkumas riboja galimybes naudotis socialinėmis paslaugomis, kurių tikslas - mažinti socialinę atskirtį ir gerinti asmens socialinę gerovę.

Tyrimo dalyviai, turintys tiesioginį kontaktą su senyvo amžiaus asmenimis, pažymi ne tik anksčiau įvardintas problemas, bet ir didėjantį socialinių paslaugų poreikį, kuris siejamas su šių problemų

mastu ir jų tarpusavio sąveika: „*Auga senyvo amžiaus asmenų poreikis gauti socialines paslaugas <...> “ (R1), „<...> aktualesnė tampa pagalba namuose <...> “ (R4). Socialinės priežiūros paslauga „Pagalba į namus“ tampa aktuali ne tik dėl teikiamos pagalbos buityje, bet ir dėl to, kad senyvo amžiaus asmenims svarbus bendravimas, pasikalbėjimas ir emocinis palaikymas: „<...> vienas moteris tikrai yra pati ir saktius: aš mokau ten viską galiu padaryti pati, bet man reik su kažkuo pasikalbėti <...> “ (B2). Šis tyrimo dalyvio teiginys atskleidė ryškų bendravimo poreikį ir vienišumo jausmą, rodantį, kad dalis senyvo amžiaus asmenų jaučiasi vieniši ir socialiai atskirti nuo kitų. Tai leidžia daryti prielaidą, kad socialinių ryšių trūkumas yra viena iš esminių problemų, darančių neigiamą įtaką jų emocinei savijautai ir gyvenimo kokybei.*

Apibendrinant galima teigti, kad Kalvarijos savivaldybės kaimiškiose vietovėse ryškėja visuomenės senėjimo problema, kuri lemia augantį socialinių paslaugų poreikį. Susisiekimo stoka didina senyvo amžiaus asmenų socialinės atskirties ir vienišumo riziką, taip neigiamai veikdama jų gyvenimo kokybę.

Kalvarijos savivaldybės senyvo amžiaus asmenų poreikiai.

Atsižvelgiant į nustatytas problemas, svarbu identifikuoti senyvo amžiaus asmenų poreikius, kurie atskleidžia galimas pagalbos ir intervencijos kryptis bei leidžia nustatyti, kokia linkme turėtų būti plėtojamas bendradarbiavimas tarp Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centro ir kaimiškųjų bendruomenių. Tyrimo duomenys atskleidė pagrindinius senyvo amžiaus asmenų poreikius, kurie sugrupuoti į tris grupes (žr. 2 pav.).

FIZIOLOGINIAI	SAUGUMO	SOCIALINIAI IR EMOCINIAI
• Higiena • Sveikata • Pagalba buityje • Apsipirkimas	• Pavežėjimas • Dokumentų tvarkymas • Patikimas asmuo • Savarankiškumas	• Bendravimas • Emocinis palaikymas • Bažnyčios lankymas • Vienišumo mažinimas • Reikalingumo jausmas • Įgalinimas • Užimtumas ir laisvalaikis

pav. 2. Kaimiškųjų vietovių senyvo amžiaus asmenų pagrindiniai poreikiai.

Tyrimo duomenys apie senyvo amžiaus asmenų, gyvenančių Kalvarijos savivaldybės kaimiškose vietovėse, poreikius buvo suskirstyti į kategorijas ir subkategorijas, kurios pateikiamos 6 lentelėje kartu su reprezentatyviomis tyrimo dalyvių citatomis.

Lentelė 6. Senyvo amžiaus žmonių, gyvenančių kaimiškose vietovėse, poreikiai.

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	PATVIRTINANTYS TEIGINIAI
Fiziologiniai poreikiai	Higiena	„<...> pačiam išėjimas ir galų gale savęs privertimas nusiprausti <...>.“ (B2).
	Sveikatos priežiūros paslaugos	„<...> galimybė gauti sveikatos priežiūros paslaugas.“ (R3). „<...> labai aktualu medicininių paslaugų pasiekiamumas <...>.“ (B1). „Tai dažniausia įtakoja žmogaus sveikatos būklę <...>.“ (B4).
	Pagalba buityje	„<...> poreikis Kalvarijos savivaldybės kaimiškose vietose yra pagalba buityje bei kasdieninėje veikloje „<...> žiemos metu pasirūpinti krosnies kūrenimu, prinešti malkų, vandens.“ (R2) „<...> pagrindiniai senyvo amžiaus asmenų poreikiai <...> pagalba buityje bei namų ruošoje.“ (R3). „<...> pagalbos gal namuose senjorams reikalinga <...>.“ (B3).
	Apsipirkimas	„<...> parduotuvės neturime <...>“ (B3). „<...> pagrindinis senyvo amžiaus žmonių poreikis <...> pasirūpinti maisto produktais.“ (R2). „<...> elementariai parduotuvės buvimas <...>“ (B1). „<...> kad nėra parduotuvės <...>“ (B2).
Saugumo poreikiai	Pavėžėjimas	„Taip pat aktualus pavėžėjimas į gydymo ar kitas įstaigas <...>“ (R3). „<...> prieš šeštadienį, sekmadienį viskas suderinta į penktadienį, nuvažiuojam į miestą, nusiperki duonos iki pirmadienio <...>“. (B2). „<...> ypač aktualus tampa transporto <...> klausimas <...>“. (R4). „<...> transporto užtikrinimas, susiekimas su centru <...>“. (B3).
	Savarankiškumas	„Bet jie vis tiek stengiasi būti savarankiški <...>“ (B2). „<...> vieni kitus paskatindami veikia savarankiška.“ (B1). „<...> ilgiau gyventi savo namuose, išlaikant jų savarankiškumą <...>“. (R2). „<...> senyvo amžiaus žmonės ilgiau išliktų savarankiški <...>“. (R4). „<...> ilgiau išlikti savarankiškiems <...>“. (R3).
	Patikimas asmuo	„<...> kažko, ką labiau pasitiki, kas jau yra matytas <...>“. (B1). „<...> saugios aplinkos kūrimas <...>“. (R4)

6 lentelės tęsinys kitame puslapyje

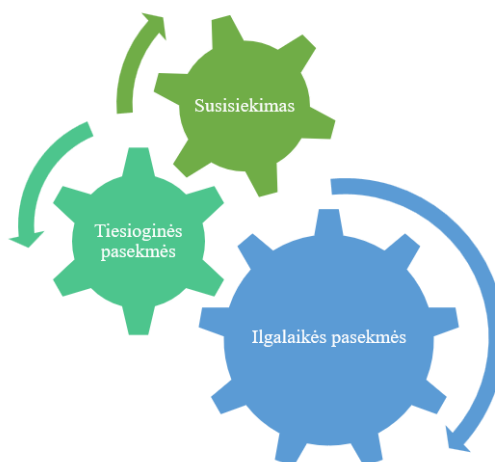
KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	PATVIRTINANTYS TEIGINIAI
Socialiniai ir emociniai poreikiai	Bendravimas	„<...> bendrystės trūksta, jiems tas pats vienas žmogus nusibosta <...>“ (B2). „<...> taip pat svarbu bendravimas <...>“ (R3). „<...> pagrindiniai poreikiai būtent, kad bendrystės <...> reikia vyresnio amžiaus žmonėms, kad tiesiog ateitų, pasibūtų, pasibendrauti <...>“ (B3). „<...> ne tai kad rezultato siekimas, bet norėjimas pabūti kartu <...>“ (B1). „<...> socialinių ryšių palaikymas <...>“ (R4). „<...> ir dėl galimybės pabendrauti <...>“ (R2).
	Emocinis palaikymas	„<...> tikrai žinau atvejus dėl emocijų nes kaip ir visiems tas labai svarbu.“ (B1) „<...> reikia vyresnio amžiaus žmonėms, kad tiesiog ateitų, pasibūtų, pasibendrauti <...>.“ (B3). „<...> kad jiems tas rudens laikas labai sunku žmonėms išgyventi tą tamsų periodą <...>.“ (B2)
	Bažnyčios lankymas	„<...> mūsų visi tikintys, o ta bažnyčia Gražiškiuose ir problema nuvažiuoti <...>“. (B2)“. „<...> iniciatyvos iš religinės pusės kaip bažnyčios puošimas vainikų pyrimas <...>“. (B1).
	Vienišumo mažinimas	„Taip pat bendrystės trūksta, jiems tas pats vienos žmogus nusibosta <...>“. (B2). „<...> galimybės pabendrauti bei sumažinti vienišumo jausmą.“ (R2). „<...> tada pasimatė ne tai, kad rezultato siekimas, bet norėjimas pabūti kartu <...>“. (B1).
	Reikalingumo jausmas	„<...> jaustųsi reikalingi ir gyventų oriai net ir atokesnėse kaimiškose vietovėse <...>“. (R4). „<...> jie nori ne tik vykdyti veiklą, bet ir būti naudingi <...> smulkius paruošiamuosius darbus visada juos įjungiam, kaip turinčius, kaip minėjau, ir laiko, ir galimybių, ir labai didelį norą.“ (B1).
	Užimtumas ir laisvalaikis	„<...> žmonės nori prasiblaškyti, pakeliauti, ne tik kaime sėdėti <...> suteikti galimybę išsivežti, tai manau žmonės laimingi būtų <...>“. (B2).
	Įgalinimas	„<...> prie vaikų edukacijų pritraukiant ir senjorus kaip pagalbininkus <...>“. (B2). „<...> senyvo amžiaus žmonės stereotipinio mąstymo, ką aš čia kreipsiuosi, yra vargingiau gyvenančių, kuriems labiau ta pagalba reikalinga <...>“ (B3). „<...> jų realybę kuri kartais būna labai giliai paslėpta, bet labai skaudi.“ (B1).

Visi tyrimo dalyviai pažymi, kad pagrindiniai senyvo amžiaus asmenų poreikiai yra bendravimas ir susisiekimas. Susisiekimo poreikį dar labiau didina infrastruktūros trūkumas, parduotuvės, bažnyčios ar kitų objektų nebuvimas. Tyrimo metu taip pat išryškėjo poreikis pagalbos buityje, kuris ypač aktualus šildymo sezono metu, kai senyvo amžiaus asmenys negali savarankiškai apsirūpinti savo buitimi. Senjorai dažnai susiduria ir su sveikatos problemomis, kurios riboja jų mobilumą bei didina sveikatos priežiūros paslaugų aktualumą. Tyrimo dalyviai pažymi specifinį senyvo amžiaus žmonių mąstymą, kuris įtakoja norą išlikti savarankiškiems ir nedrąsą kreiptis pagalbos. Čia išryškėja emocinio palaikymo reikalingumas, ką pabrėžia visi bendruomenės atstovai. Tyrimas atskleidė ir vienišumo problematiką, kuri sukelia tiek fizines tiek psichologines pasekmes. Tam turi įtakos ir kokybiško laisvalaikio, orientuoto į senyvo amžiaus asmenų poreikius, trūkumas, kuri gali prisidėti mažinant atskirtį ir didinant senjorų aktyvumą bei dalyvavimą bendruomeniniame gyvenime.

Socialinių paslaugų augantis poreikis susijęs su fiziologinių poreikių tenkinimu, tokių kaip maistas, higiena ir sveikata: „*Auga senyvo amžiaus asmenų poreikis gauti socialines paslaugas, o lūkesčiai socialinių paslaugų gavėjų atžvilgiu siejami su asmens gyvybinių poreikių patenkinimu ypač fiziologinių <...>“ (R1).* Tyrimo dalyviai pažymi, kad kaimiškose vietovėse infrastruktūra yra nepakankamai išvystyta, nėra maisto prekių parduotuvės, nes trūksta maisto prekių parduotuvių, sveikatos priežiūros įstaigų bei religinių objektų. Dėl šios priežasties išryškėja neužtikrinti senyvo amžiaus asmenų poreikiai, o tai lemia didėjančią socialinių paslaugų poreikį ir didesnę pagalbos būtinybę: „*<...> mūsų teritorijoje yra labai aktualus medicininių paslaugų pasiekiamumas arba elementariai parduotuvės <...>“ (B1), „<...> parduotuvės neturime laikinai <...>“ (B3), „<...> pagrindinis senyvo amžiaus žmonių poreikis <...> pasirūpinti maisto produktais.“ (R2).*

Atlikus Kalvarijos savivaldybės sveikatos paslaugų analizę, nustatyta, kad sveikatos priežiūros paslaugos teikiamos Kalvarijos mieste ir Sangrūdų kaime. Todėl kaimiškų vietovių gyventojams labai svarbus susisiekimas siekiant užtikrinti sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą: „*<...> sveikatos priežiūros paslaugos <...>“ (R3).* Pažymėtina, kad susisiekimo problematiką akcentuoja net septyni tyrimo dalyviai, kas rodo šios problemos aktualumą: „*<...> susisiekimas kaimo vietovėse ypač sudėtingas <...>“ (R1), „<...> transporto užtikrinimas, susiekimas su centru <...>“ (B3).* Ji taip pat yra glaudžiai susijusi su kitų senyvo amžiaus asmenų poreikių užtikrinimu, tokių kaip apsirūpinimas maistu, socialinių paslaugų prieinamumas bei dalyvavimas bendruomenės ar religiniame gyvenime. Transporto problema siejasi ne tik su tiesioginėmis pasekmėmis – sveikatos priežiūros paslaugų neprieinamumu, apsirūpinimo būtiniausiais produktais sunkumais, socialinių paslaugų prieinamumo ribotumu,

mažėjančiu socialiniu dalyvumu ar socialine atskirtimi, bet ir su ilgalaikėmis pasekmėmis, tokiomis kaip didėjantis vienišumas, mažėjantis savarankiškumas ir blogėjanti gyvenimo kokybė (žr. 3 pav.).

pav. 3. *Susisiekimo problemos poveikio sąveika.*

Tyrimo dalyviai pabrėžia, kad kaimo gyventojams svarbu užtikrinti ne tik fiziologinių ir kasdienių poreikių patenkinimą, bet ir socialinių bei emocinių poreikių tenkinimą. Tyrimo duomenys rodo, kad, be materialinių sąlygų užtikrinimo (pvz., galimybės apsirūpinti maistu, gauti sveikatos priežiūros paslaugas), ne mažiau reikšmingas yra bendravimo, turiningo laisvalaikio ir emocinio palaikymo poreikis: „<...> labai svarbu bendravimas ir emocinis palaikymas <...>“ (R3), „<...> žmonės nori prasiblaškyti, pakeliauti, ne tik kaime sėdėti <...>“ (B2). Tyrimo dalyvių išvalgos atskleidžia bendravimo svarbą ir poreikį: „<...> bendrystės trūksta, jiems tas pats vienos žmogus nusibosta <...>“ (B2), „<...> taip pat svarbu bendravimas <...>“ (R3), „<...> pagrindiniai poreikiai būtent, kad bendrystės <...>“ (B3). Šių poreikių, tyrimo dalyvių išvalgomis, galima užtikrinti per bendras veiklas, edukacijas, išvykas: „<...> ne tai kad rezultato siekimas, bet norėjimas pabūti kartu <...>“ (B1). Emocinio palaikymo poreikis sąveikauja ne tik su bendravimo galimybėmis, bet ir su poreikiu turėti patikimą asmenį, su kuriuo būtų galima dalintis išgyvenimais, aptarti kasdienes problemas ir jaustis išgirstam bei suprastam: „<...> kažko kuo labiau pasitiki <...>“ (B1). Patikimo asmens turėjimas užtikrina galimybę išsakyti savo problemas, rūpesčius, gauti tinkamą pagalbą ir užtikrinamas „<...> saugios aplinkos kūrimas <...>“ (R4).

Analizuojant tyrimo duomenis išryškėjo senyvo amžiaus asmenų noras išlikti savarankiškiems „Bet jie vis tiek stengiasi būti savarankiški <...>“ (B2). Nors jų galimybes riboja fizinės sveikatos būklė, dauguma jų stengiasi išlaikyti aktyvumą, būti naudingi ir prisidėti prie kasdienio gyvenimo: „<...> jie

nori ne vykdyti veiklų, bet ir būti naudingi <...>“ (B1). Tyrimo dalyviai pabrėžia, kad dabartiniai senyvo amžiaus asmenys pasižymi tam tikrais specifiniais bruožais: „<...> senyvo amžiaus žmonės stereotipinio mąstymo, ką aš čia kreipsiuosi, yra vargingiau gyvenančių, kuriems labiau ta pagalba reikalinga <...>“ (B3), „<...> dabar kažkaip žmonės atsiskaidę <...>“ (B4), „<...> dabartiniai senjorai jie nėra drąsūs skųstis, jie yra drąsūs padėti <...>“ (B1). Tokia nuostata rodo stiprų vidinį poreikį išlikti nepriklausomiems ir socialiai reikšmingiems, tačiau kartu gali lemti ir vėlyvesnį pagalbos gavimą ar nepakankamą paslaugų naudojimą: „<...> kreipiasi pagalbos kai būna priverti <...>“ (B2). Tyrimo dalyviai pabrėžia, kad dalis senyvo amžiaus asmenų yra linkę atsiriboti ir nesinaudoti siūlomomis paslaugomis: „<...> niekur neina ir tu jų neišneši <...>“ (B4), „<...> jie pasirinkę tą savo vienetą <...>“ (B1). Dėl to šie asmenys dažnai lieka socialinėje atskirtyje, patiria vienišumą ir negauna reikalingos pagalbos. Už tokio elgesio gali slypėti ne pasirinkimas, o neišreikštas ar neatpažintas pagalbos poreikis, susijęs su vidiniais barjeriais „<...> jų realybę kuri kartais būna labai giliai paslėpta, bet labai skaudi.“ (B1), tokiais kaip nedrąsa kreiptis pagalbos „Nenoras pripažinti, kad susiduria su sunkumais <...>“ (B2), nepasitikėjimas ar siekis išlaikyti savarankiškumą ir orumą. Šiame kontekste išryškėja svarbus bendruomenės vaidmuo – išlaikant žmogaus orumą, siekiama jį įgalinti, stiprinti jo savivertę ir suteikti reikalingumo jausmą, įtraukiant į bendruomenės veiklas bei skatinant aktyvų dalyvavimą: „<...> į visus užsiėmimus bandom jungti senjorus, nes jie turi laiko ir gali įgyvendinti įvairias idėjas <...>“ (B1), „<...> visada visur kviečiame visus <...>“ (B4). Tokiu būdu sukuriamas abipusė nauda: bendruomenei atliekami reikalingi darbai, o senyvo amžiaus asmenims sudaromos galimybės patirti įgalinimą, stiprinti reikalingumo jausmą bei mažinti vienišumą ir socialinę atskirtį.

Pagalbos ir informacijos šaltiniai.

Bendruomenės susiduria su reikšmingais sunkumais, nes neturi pakankamai išteklių visų bendruomenės narių poreikiams patenkinti: „bet mes neturime tiek galimybių ir finansų visiems padėti.“ (B2). Tai rodo ribotas galimybes užtikrinti visapusišką pagalbą ir atskleidžia institucinių bei bendruomeninių išteklių trūkumą. Tyrimo duomenys atskleidė formalius ir neformalius šaltinius, kurie prisideda prie senyvo amžiaus žmonių poreikių tenkinimo (žr. lentelė 7).

Lentelė 7. Pagalbos ir informacijos šaltiniai

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	PATVIRTINANTYS TEIGINIAI
Pagalbos ir informacijos šaltiniai	Formalūs	„<...> daugiausia kreipiasi į seniūną <...>“ (B4). „<...> informaciją apie senyvo amžiaus žmonėms reikalingą pagalbą dažniausiai gaunama iš <...> šeimos gydytojų. (R2). „<...> informacijos šaltinis yra seniūnijos darbuotojai <...>. <...> Kalvarijos savivaldybės administracijos socialinių reikalų skyrius <...>.“ (R3). „<...> kaimiškųjų bibliotekų darbuotojai <...>.“ (R4). <...> knygų jei reikia nunešu žino ką skaito kiek nunešu kaip bibliotekininkė <...>. <...> parduotuvę akmenynuose pardavėja, tai jinai prašyk ir parveš duonos ten kažko <...>.“ (B2).
	Neformalūs	„<...> vaikai sutvarko tas darbuotojas kur ateina <...>. <...> mes kaip bendruomenė tai kiek turime finansų ir galimybių tai padedam <...>.“ (B2). ”<...> artimieji daugiau pasikreipė <...>.“ (B3). „<...> gauna labiau iš pavienių asmenų, kaimynų <...>. <...> pati bendruomenė, kur žinoma apie kiekvieną kaimo gyventoją ir suteikiama pagalba, nukreipiant gauti socialines paslaugas.“ (R1) „<...> kaimynais ar kitais bendruomenės nariais <...> socialines paslaugas gaunantys asmenys informuoja mus apie vienišus kaimynus, kuriems gali būti reikalinga pagalba.“ (R2).

Pagrindiniu pagalbos ir informacijos šaltiniu tyrimo dalyviai įvardina seniūnus ir seniūnijos darbuotojus, į kuriuos senoliai dažniausia kreipiasi norėdami gauti reikalingą pagalbą ar informaciją. Pagalbos ir informacijos teikime svarbų vaidmenį taip pat atlieka ir šeimos gydytojai, kurie, pastebėję senyvo amžiaus žmonių patiriamus sunkumus, suteikia informaciją apie galimas socialines paslaugas ir nukreipia pagalbos link. Savo kompetencijos ribose prisideda ir kitos institucijos, tokios kaip bibliotekos ar parduotuvės darbuotojai. Bibliotekų darbuotojai aprūpina knygomis, atsižvelgdami į senjorų poreikius, o parduotuvių darbuotojai, padeda apsirūpinti būtiniausiais maisto produktais. Tyrimo dalyvių teigimu pagalbos paiešką ir socialinių paslaugų gavimą, dažniausiai inicijuoja artimieji, tuo tarpu kaimynai ir bendruomenės nariai informuoja atsakingas institucijas apie jų aplinkos gyventojus, kuriems reikalinga pagalba.

Prie senyvo amžiaus asmenų poreikių tenkinimo taip pat prisideda seniūnai, kurie suteikia reikiamą informaciją, pagal turimas galimybes patys suteikia reikiamą pagalbą arba informuoja

atitinkamas institucijas: „<...> nes turi talentą pastebėti ir mažai pastebimus dalykus ir labai jautriai reaguoti į socialines problemas <...>“ (B1). Jie atlieka tarpininkų vaidmenį tarp senyvo amžiaus asmenų ir pagalbos teikimo sistemos. Taip pat svarbų vaidmenį šioje situacijoje vaidina šeimos gydytojai, kurie pastebėję senyvo amžiaus asmens pagalbos poreikį, informuoja patį pacientą apie galimas pagalbos formas arba perduoda informaciją Kalvarijos savivaldybės paslaugas centro darbuotojams: „<...> bendradarbiaujame su sveikatos priežiūros specialistais <...>.“ (R4). Tyrimo duomenys atskleidžia, kad prie pagalbos teikimo prisideda ir kitos kaimo teritorijoje veikiančios institucijos ar jų padaliniai, veikdamos savo profesinės veiklos ribose: <...> knygų jei reikia nunešu žino ką skaito kiek nunešu kaip bibliotekininkė <...>. <...> parduotuvę akmenynuose parduodė, tai jinai prašyk ir parveš duonos ten kažko <...>.“ (B2). Kaip neformalų tarpininko vaidmenį atlieka šaltinį galima įvardinti artimuosius ir šeimos narius: „<...> vaikai sutvarko tas darbuotojas kur ateina <...>“ (B2), „<...> artimieji daugiau pasikreipė <...>.“ (B3). Jie dažniausia ir kreipiasi į Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centro darbuotojus dėl savo artimųjų, kurie nebegali savimi pasirūpinti ir reikalinga tam tikra pagalba. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad bendruomenėje veikia pilietiški kaimynai ir bendruomenės nariai, kurie, vedini bendruomeniškumo ir socialinio atsakomybės jausmo, pastebėję kitų asmenų patiriamus sunkumus, inicijuoja pagalbos teikimą: „<...> lydimi bendruomeniškumo jausmo, vis labiau suinteresuoti pranešti apie socialinę atskirtį patiriančius asmenis <...>.“ (R4).

Poreikių tenkinimo vertinimas.

Tyrimo metu taip pat analizuotas Kalvarijos savivaldybės kaimiškų vietovių senyvo amžiaus asmenų poreikių atlėpimas teikiant socialines paslaugas (lentelė 8).

Lentelė 8. Poreikių atlėpimo socialinėmis paslaugomis vertinimas

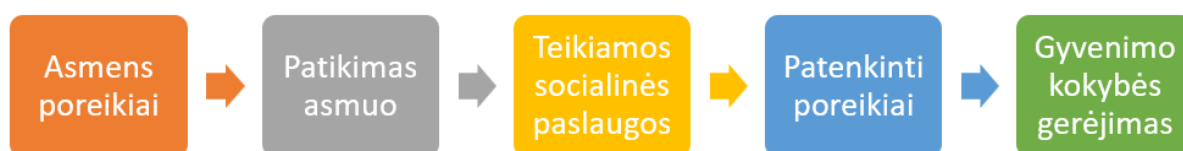
KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	PATVIRTINANTYS TEIGINIAI
Poreikių tenkinimo vertinimas	Teigiamai	„<...> vertinu teigiamai <...>teikiamos socialinės paslaugos Kalvarijos savivaldybės kaimiškose vietovėse gana gerai atliepia senyvo amžiaus žmonių poreikius.“ (R2). „<...> yra pakankamai gera situacija <...>“ (B1). „<...> vertinu kaip labai orientuotą į paslaugų gavėjų atliepimą bei siekiamybę gerintų jų gyvenimo kokybę <...>.“ (R1).
	Iš dalies	„<...> vertinčiau kaip iš dalies pakankamą <...>“ (R4). „<...> kaimiškose vietovėse padeda patenkinti dalį senyvo amžiaus žmonių poreikių <...>.“ (R3). „<...> kas kreipiasi ir gauna <...>.“ (B3)

8 lentelės tęsinys kitame puslapyje

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	PATVIRTINANTYS TEIGINIAI
Poreikių tenkinimo vertinimas	Neigiamai	„<...> lieka tokie neužtikrinti tie poreikiai <...>.“ (B2). „<...> tu paslaugų iš socialinių negauna, sakė labai norėčiau <...>.“ (B4).

Tyrimo rezultatai atskleidžia, kad beveik visi dalyviai socialinių paslaugų teikiamą atliepiant senyvo amžiaus žmonių poreikius vertino teigiamai arba kaip iš dalies pakankamą: „<...> yra pakankamai gera situacija <...>“ (B1), „<...> vertinčiau kaip iš dalies pakankamą <...>“ (R4). Viena tyrimo dalyvė išreiškė nuomonę, kad poreikiai nėra patenkinami, pagrįsti konkrečia vienos gyventojos situacija. Ypač nerimą kelia B3 tyrimo dalyvio išsakyta įžvalga: „<...> kas kreipiasi ir gauna <...>“ (B3), leidžianti daryti prielaidą, kad pagalba pasiekama ne visiems jos stokojantiems asmenims. Kai tyrimo duomenys rodo, kad pagalbos prašymas priklauso ne tik nuo objektyvaus poreikio, bet ir veikiamas vidinių asmens nuostatų, įsitikinimų bei gyvenimo būdo: „<...> nepriimtas kito asmens įsikišimas į jų asmeninę erdvę <...>“ (R1), „<...> jie stengiasi nuslėpti kaip tarsi nusikaltimą, kaip ydą <...>“ (B1). Atliktos duomenų analizės rezultatai leidžia daryti prielaidą, kad senyvo amžiaus asmenų, gyvenančių kaimiškose vietovėse, poreikiai nėra užtikrinami visa apimtimi, todėl tikslinga atlikti tolesnius tyrimus, siekiant išsamiau įvertinti šios problemos mastą ir priežastis.

Senyvo amžiaus asmenų poreikių tenkinimas gali būti suprantamas kaip nuoseklus procesas, prasidedantis nuo asmens poreikių identifikavimo (žr. 4 pav.).

pav. 4. Senyvo amžiaus asmenų poreikių tenkinimo procesas.

Svarbų vaidmenį šiame procese atlieka patikimas asmuo (bendruomenės narys, seniūnas ar artimasis), kuris padeda atpažinti poreikius ir tarpininkauja organizuojant pagalbą. Toliau seka paslaugų teikimas, leidžiantis patenkinti identifikuotus poreikius, o tai galiausiai prisideda prie senyvo amžiaus asmens gyvenimo kokybės gerėjimo. Senyvo amžiaus asmenų poreikių tenkinimo procese, dalijantis informacija, dalyvauja ne tik bendruomenių nariai, kurie yra „<...> pirmieji pastebi vienišus ar pagalbos

stokojančius žmones <...>“ (R2), ar seniūnai „<...> žmones geriausiai žino ir pažįsta seniūnai <...>“ (R4), bet ir viešųjų bibliotekų darbuotojai ar šeimos gydytojai: „<...> vyksta pokalbis su seniūnais, kaimiškųjų bibliotekų darbuotojais <...>“ (R4), „<...> informacija apie senyvo amžiaus žmonėms reikalingą pagalbą dažniausiai gaunama iš pačių gyventojų, jų artimųjų bei šeimos gydytojų <...>“ (R2).

Socialinių paslaugų prieinamumas barjerai

Analizuojant tyrimo duomenis apie socialinių paslaugų kaimiškose vietovėse prieinamumo barjerus, išryškėjusios kliūtys buvo suskirstyti į kategorijas ir subkategorijas, kurios pateikiamos 9 lentelėje kartu su reprezentatyviomis tyrimo dalyvių citatomis.

Lentelė 9. Socialinių paslaugų prieinamumą ribojantys veiksniai

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	PATVIRTINANTYS TEIGINIAI
Paslaugų prieinamumą ribojantys veiksniai	Teritorinio atokumo ir susisiekimo problemos	„<...> prieinamumo ribotumas kaimiškose vietovėse dėl privažiavimo <...>.“ (R1). „<...> dažnai susiduriama su transporto <...> problema.“ (R2). „<...> paslaugų prieinamumas dėl didelių atstumų ir riboto transporto, kas apriboja galimybę intensyviai paslaugų organizavimą <...> (R4). „<...> kad būtų užtikrintas susisiekimas <...>.“ (B3)
	Informacijos sklaidos trūkumai	„<...> kai dėl per mažos informacinės sklaidos apie įvairias paslaugas <...>.“ (R1). „<...> informacijos trūksta <...>.“ (B2). „<...> informacijos prieinamumo sunkumai <...>.“ (R2). „<...> galimų paslaugų jie tiesiog nežino <...>.“ (B1). „<...> galvočiau, kad trūksta viešinimo ir informacijos, kokias paslaugas gali jie gauti <...>.“ (B3).
	Finansų trūkumas	„Dėl finansavimo trūkumo <...>.“ (R1). „<...> jų atsisako dėl nustatyto mokėjimo už paslaugas <...>.“ (R2). „<...> susiduriama su finansavimo klausimais <...>.“ (R4). „<...> o iš kur lėšų gausiu brangu gi viskas yra <...>.“ (B2). „<...> organizacijom finansavimo trūkumas <...>.“ (B1).
	Bendruomenės įsitraukimo ribotumai	„<...> pasigendama bendruomenėje teikiamų paraiškų projektams įgyvendinti <...>.“ (R1). „<...> kuo toliau tuo labiau į save užsidarai, toks vienišas vilkas daraisi <...>.“ (B2). „<...> pasigendama didesnio pilietiškumo <...>.“ (R2). „<...> jos veiklios, tikrai joms tam tikrų dalykų trūksta <...>.“ (B1).

9 lentelės tęsinys kitame puslapyje

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	PATVIRTINANTYS TEIGINIAI
Paslaugų prieinamumą ribojantys veiksniai	Sisteminės kliūtys	„<...> ribotų išteklių ne visada pavyksta užtikrinti vienodą socialinių paslaugų prieinamumą <...>. <...> sudėtinga sutvarkyti reikalingus dokumentus.“ (R3). „<...> transporto trūkumas <...>.“ (R2). „<...> be abejo ir žmoniškųjų išteklių stoka <...>.“ (R4).
	Psichologiniai aspektai	„<...> nepriimtinas kito asmens įsikišimas į jų asmeninę erdvę <...>.“ (R1). „<...> bet ne visi drįsta prašyti <...> Jiems geriau 100 kartų duoti nei prašyti.“ (B2). „<...> sunkiau patiems kreiptis pagalbos <...>.“ (R3). „<...> manau nedrąsa skųstis <...>.“ (B1).
	Asmeniniai įsitikinimai ir gyvenimo būdas	„<...> ne visi asmenys vienodai pagalbą priima dėl savo ilgamečio gyvenimo būdo <...>.“ (R1). „Aš visada sakau, visada yra galimybė yra tik nenoras <...>.“ (B2). „<...> jie tikrai nenori gauti tos aukos vaidmenio <...>.“ (B1). „<...> senyvo amžiaus žmonėms stereotipinis mąstymas kad ką aš čia kreipsiuosi yra vargingiau gyvenančių kuriems labiau ta pagalba reikalinga <...>.“ (B3).

Tyrimo duomenys atskleidė, kad pagrindiniai socialinių paslaugų prieinamumą ribojantys veiksniai yra susisiekimo problemos atokesnėse teritorijose, informacijos sklaidos trūkumai bei sisteminiai ir vidiniai barjerai. Tyrimo dalyviai akcentuoja ir bendruomenių įsitraukimo svarbą. Didesnis bendruomenių aktyvumas ir įsitraukimas leistų sukurti pasitikėjimu grįstus ryšius, kuriuose senjorai jaustųsi galintys išsakyti savo poreikius, o bendruomenė taptų svarbiu kanalu reikiamai pagalbai. Prie paslaugų prieinamumą ribojančių veiksnių galima priskirti ir pačių asmenų asmeninius įsitikinimus bei gyvenimo būdą. Senyvo amžiaus asmenys nenori keisti nusistovėjusios rutinos bei dažnai nepripažįsta, kad jos jiems reikia. Tokie psichologiniai aspektai apsunkina pagalbos suteikimą bei paslaugų prieinamumą.

Teritorinis nutolimas ir nepakankamai išvystyta susisiekimo infrastruktūra reikšmingai apsunkina tiek socialinių paslaugų organizavimą ir teikimą, tiek galimybes gyventojams savarankiškai jomis pasinaudoti. Ribotas mobilumas tampa ypač aktualus senyvo amžiaus asmenims, kuriems sudėtinga nuvykti ne tik į socialinių paslaugų ar sveikatos priežiūros įstaigas, bet ir patenkinti kasdienius poreikius, tokius kaip maisto produktų įsigijimas: „<...> penktadienį nuvažiavo į miestą nenusipirkti duonos iki pirmadienio gyvenk kaip išmanai <...>.“ (B2). Tokios situacijos reikalauja ne tik fizinių pastangų, bet ir sukelia emocinę įtampą, mažina savarankiškumą bei didina socialinės atskirties riziką:

„<...> tai toki atskirtis yra nes nei parduotuvės <...>.“ (B2). Dėl to didėja socialinių paslaugų poreikis ir jų svarba užtikrinant vyresnio amžiaus asmenų gyvenimo kokybę.

Dar viena reikšmingas socialinių paslaugų prieinamumą kaimiškose vietovėse ribojanti veiksnys yra informacijos trūkumas: „<...> praktikoje susiduriama su iššūkiais – dėl informacijos stokos <...>.“ (R3). Tyrimo dalyviai pabrėžė, kad tiek patys gyventojai, tiek bendruomenių atstovai dažnai neturi pakankamai informacijos apie teikiamas socialines paslaugas, jų gavimo galimybes ir kreipimosi tvarką: „Sunkumas, kad nežino informacijos ką jie gali gauti <...>.“ (B3). Dėl to žmonės nežino, kur ir kaip kreiptis konkrečioje situacijoje, todėl lieka be reikalingos pagalbos. Informacijos trūkumas apsunkina ir bendruomenių įsitraukimą į socialinių paslaugų teikimo procesus. Bendruomenių atstovai pažymi, kad jiems trūksta aiškios ir prieinamos informacijos apie bendradarbiavimo galimybes su socialinių paslaugų centru, vykdomas veiklas, projektus ar edukacines iniciatyvas: „<...> nežinau kur ir kam pasakyti kam perduoti kas galėtų padėti vienas ar kitu atveju<...>.“ (B3). Dėl to neišnaudojamas bendruomenių potencialas prisidėti prie senyvo amžiaus žmonių gerovės užtikrinimo.

Bendruomenių atstovai akcentuoja, kad norėtų teikti platesnio masto pagalbą senyvo amžiaus žmonėms, tačiau susiduria su finansų trūkumu: „<...> o iš kur lėšų gausiu brangu gi viskas yra <...>.“ (B2). Dėl šios priežasties jų galimybės organizuoti nuolatinės sociokultūrinės paslaugas ar pagalbą buityje yra ribotos. Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centras taip pat susiduria su finansavimo trūkumu, kadangi kaimiškos teritorijos yra nutolusios. Tai gerokai padidina kuro sąnaudas, transporto poreikį ir, žinoma, darbuotojų laiko sąnaudas: „<...> nemaža darbo laiko dalis praleidžiama kelyje vykstant pas paslaugų gavėją arba keliaujant nuo vieno kliento pas kitą.“ (R3). Todėl mažiau laiko lieka pačioms paslaugoms teikti, o tai dar labiau apsunkina galimybę užtikrinti senyvo amžiaus asmenų poreikius. Todėl tiek finansavimo, tiek logistikos sprendimai yra labai svarbūs, siekiant gerinti senyvo amžiaus asmenų gyvenimo kokybę.

Tyrimo dalyviai prie paslaugų prieinamumą ribojančių veiksnių galima priskirti sisteminės kliūtis, tokias kaip transporto trūkumas bei žmogiškųjų išteklių stoka: „<...> dėl ribotų išteklių ne visada pavyksta užtikrinti vienodą socialinių paslaugų prieinamumą <...>“ (R3). Taip pat pasigendama bendruomenių aktyvesnio įsitraukimo, pilietiškumo ir aktyvaus dalyvavimo, kuris galėtų padėti geriau identifikuoti poreikius ir užtikrinti savalaikės pagalbos teikimą visiems, kuriems jos reikia: „<...> pasigendama didesnio pilietiškumo <...>.“ (R2). Prie paslaugų prieinamumo ribojančių veiksnių galima priskirti ir psichologiniai aspektai, tokius kaip nusistatymą prieš paslaugas ir kitų asmenų įsitraukimą į jų gyvenimą: „<...> nepriimtinas kito asmens įsikišimas į jų asmeninę erdvę <...>.“ (R1). Senyvo amžiaus asmenų stereotipiniai įsitikinimai, kad „geriau tvarkytis patiems“ ir kad pripažinti pagalbos poreikį yra silpnybė, lemia pasipriešinimą paslaugų priėmimui, nors jos galėtų ženkliai prisidėti prie

gyvenimo kokybės: „*Jiems geriau 100 kartų duoti nei prašyti.*“ (B2). Šių veiksmų sąveika lemia ne tik trumpalaikius sunkumus, bet ir ilgalaikes pasekmes - blogėjančią gyvenimo kokybę, mažėjančią savarankiškumą bei didesnę socialinės atskirties riziką: „*<...> o tai didina socialinę kaimo gyventojų izoliaciją bei vienišumo jausmą.*“ (R1).

Apibendrinant tyrimo duomenis galima teigti, kad senyvo amžiaus asmenų poreikiai yra kompleksiniai ir apima ne tik praktinę pagalbą (pvz., buityje, sveikatos priežiūroje, susisiekiame), bet ir socialinius bei emocinius aspektus - bendravimą, emocinį palaikymą ir turiningą laisvalaikį. Be to, išryškėja savarankiškumo ir reikalingumo jausmo svarba, kuri turi ypatingą reikšmę senyvo amžiaus asmenų gyvenimo kokybei. Socialinių paslaugų prieinamumas turėtų būti vertinamas kaip kompleksinis procesas, apimantis ne tik paslaugų plėtrą, bet ir informacijos sklaidą, susisiekiimo ir logistikos, bendruomenės aktyvumą bei asmeninius žmogaus aspektus. Taip pat svarbus informacijos sklaida ir gebėjimas ja pasinaudoti, o susisiekiimo trūkumas dar labiau riboja socialinių paslaugų prieinamumą ir senyvo amžiaus žmonių poreikių tenkinimą.

3.2.3. Esamo bendradarbiavimo vertinimas ir formos

Iškeltu antruoju probleminiu klausimu: *Kokios bendradarbiavimo formos tarp kaimiškų bendruomenių ir socialinių paslaugų centro taikomos Kalvarijos savivaldybėje, siekiant atliepti senyvo amžiaus asmenų poreikius?* siekiama identifikuoti šiuo metu vykstančias bendradarbiavimo formas ir išanalizuoti bendradarbiavimo įgyvendinimo būdus. Šiai informacijai gauti pusiau struktūruoto interviu metu tyrimo dalyviams buvo užduodami trys klausimai: *Kaip apibūdintumėte šiuo metu vykstantį bendradarbiavimą tarp Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centro ir kaimiškųjų bendruomenių, siekiant senyvo amžiaus žmonių poreikių tenkinimo? Įvarginkite, kokiomis formomis ar priemonėmis vyksta bendradarbiavimas? Kaip galėtumėte įvertinti šiuo metu vykstantį bendradarbiavimą tarp Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centro/Jūsų įstaigos ir Jūsų bendruomenės/kaimiškųjų bendruomenių?* Interviu klausimais siekiama gauti duomenų apie tyrimų dalyvių požiūrį į šiuo metu vykstantį bendradarbiavimą ir identifikuoti pagrindines jo įgyvendinimo formas bei būdus.

Bendradarbiavimo vertinimas

Tyrimo duomenis vertinantys šiuo metu vykstantį bendradarbiavimą, aiškiai išsiskyrė į subjektyvaus ir objektyvaus vertinimo skirtis. Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centro socialiniai darbuotojai bendradarbiavimą vertino objektyviai, remdamiesi faktais ir profesine patirtimi, o bendruomenės atstovai, kurių vertinimas buvo subjektyvus, grįstas asmenine patirtimi bei nuomone. Gauti tyrimo duomenys vertinantys šiuo metu vykstantį bendradarbiavimą buvo suskirstyti į subjektyvius ir objektyvius, kuriuo pagrindžiančios citatos pateikiamos 10 lentelėje.

Lentelė 10. Vykstančio bendradarbiavimo vertinimas

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	PATVIRTINANTYS TEIGINIAI
Bendradarbiavimo vertinimas	Subjektyvus	„<...> iš tikrųjų net nežinau kokias paslaugas teikia, nei kas ten dirba <...> bendruomenė tikrai šituo reikalu nuošaly <...>.“ (B2). „Šiuo metu nelabai <...> fizinio kontakto ar partnerystės kontakto tai asmeniškai neturiu.“ (B3). „Nevyksta, na net nežinau <...> nebuvo atvažiavę socialinės darbuotojos.“ (B4).
	Objektyvus	„<...>vertinu patenkinamai, nes trūksta vieningo konstruktyvaus sprendimų priėmimo <...>.“ (R1) „Dėja, bet trūksta brandaus ir apibusių intereso <...>.<...> bendruomenė yra apsiribojusi savais darbais, savais rūpesčiais, savais tikslais <...>.“ (R4). „<...> galėtų būti glaudesnis. <...> informaciją apie senyvo amžiaus žmonėms reikalingą pagalbą dažniausiai gaunama iš pačių gyventojų, jų artimųjų bei šeimos gydytojų.“ (R2).

Tyrimo duomenys atskleidė, kad bendruomenių ir darbuotojų požiūris į bendradarbiavimą skiriasi. Bendruomenių atstovai pateikė labiau subjektyvius vertinimus, paremtus asmenine nuomone ir asmeniniu žinojimu: „<...> fizinio kontakto ar partnerystės kontakto tai asmeniškai neturiu.“ (B3). Jie, remdamiesi asmenine patirtimi, bendradarbiavimą likę vertinti neigiamai: „Nevyksta, na net nežinau <...>.“ (B4). Nors B3 tyrimo dalyvis teigia, kad bendradarbiavimas faktiškai nevyksta, jis kartu išreiškia lūkestį dėl jo stiprinimo: „<...> bendradarbiavimas galėtų tikrai būti geresnis <...>“ (B3), o tai leidžia daryti prielaidą apie egzistuojantį bendradarbiavimo poreikį ir neišnaudotas jo plėtros galimybes.

Tuo tarpu darbuotojai rėmėsi labiau praktiniais pastebėjimais: „<...> vertinu patenkinamai, nes trūksta vieningo konstruktyvaus sprendimų priėmimo.“ (R1), „Deja, bet kol kas trūksta brandaus ir abipusio intereso <...>“ (R4). Tyrimo dalyviai, socialiniai darbuotojai, atskleidė, kad bendradarbiavimo užuomazgų yra, tačiau jie pastebi, jog šis potencialas kol kas nėra pilnai išnaudojamas: „<...> galėtų būti glaudesnis <...>.“ (R2). Jie mato aiškias galimybes bendradarbiavimui plėsti, siekiant efektyvesnio senyvo amžiaus asmenų poreikių tenkinimo. R3 tyrimo dalyvis bendradarbiavimo vertinimas kaip „teigiamas“ yra gana abstraktus ir uždaras, neatskleidžiantis konkrečių bendradarbiavimo aspektų ar patirčių. Toks vertinimas gali būti interpretuojamas dvejopai: arba bendradarbiavimas vertinamas kaip pakankamas ir veiksmingas, arba jis faktiškai nevyksta, tačiau tyrimo dalyvis įžvelgia jo naudą ir galimybes plačiau atliepti kaimiškų vietovių senyvo amžiaus asmenų poreikius. R1 tyrimo dalyvis pastebi, kad „<...> bendradarbiavimas tarp įstaigos ir bendruomenių padidėjo labiau nuo 2025 m., kai atsirado Prevencinės paslaugos.“ (R1), o tai leidžia teigti, kad prevencinių paslaugų atsiradimas

paskatino aktyvesnį bendravimą ir sustiprino bendradarbiavimą tarp institucijų ir bendruomenių. Prevencinių paslaugų plėtra didina Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centro darbuotojų įsipareigojimą aktyviau bendradarbiauti su bendruomenėmis ir megzti tarpusavio ryšius.

Vykstančios bendradarbiavimo formos

Tyrimo duomenys atskleidžiantys bendradarbiavimo formas buvo suskirstyti į tris subkategorijas, kurios su pagrindimais pateikiamos 11 lentelėje.

Lentelė 11. Bendradarbiavimo formos

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	PATVIRTINANTYS TEIGINIAI
Bendradarbiavimo priemonės	Informacijos sklaida	„Bendruomenės dažnai padeda pastebėti vyresnio amžiaus žmones, kuriems reikalinga pagalba, perduoda informaciją <...>.“ (R3). „<...> dažniausiai vyksta per informacijos mainus <...>.“ (R2). „Toku būdu vykstantys informacijos ir gal ir savotiškos pagalbos kartais mainai <...>.“ (B1). „<...> vyksta viešinant įstaigos teikiamas paslaugas <...>.“ (R1).
	Projektinė veikla	„<...> vykdančią ir dalyvaujant įvairiuose ES projektuose <...>.“ (R1). „Vykdančią projektinę veiklą <...>.“ (R2).
	Sociokultūrinė veikla	„<...> bendruomenės rengiamuose renginiuose <...>.“ (R1). „<...> būna renginys su kažkokią pridėtinę vertę turinčia informacijos sklaida. <...> o paskui įsijungė ir socialinių paslaugų centras dėl sociokultūrinių veiklų <...>.“ (B1).

Tyrimo duomenys atskleidė, kad bendradarbiavimas vyksta informacijos sklaida, teikiant sociokultūrinės paslaugas bei įgyvendinant projektines veiklas: „<...> paskui įsijungė socialinių paslaugų centras dėl sociokultūrinių veiklų. Tokiais mažais darbais ir sąlyčiais ir bendraujam.“ (B1), „<...> vykdančią bei dalyvaujant įvairiuose ES projektuose, bendruomenės rengiamuose renginiuose <...>“ (R1). Verta pažymėti, kad tokia bendradarbiavimo praktika išryškėjo tik vienoje kaimiškoje teritorijoje. Tuo tarpu kitose kaimiškose vietovėse ši bendradarbiavimo sritis nėra išplėta, todėl galima teigti, kad egzistuoja potencialas ir poreikis plėsti bendradarbiavimą.

Tyrimo duomenimis bendradarbiavimas vyksta informacijos mainų forma. Mainai pasireiškia keičiantis informacija apie asmenis, kuriems reikalinga pagalba: „<...> dažnai padeda pastebėti vyresnio amžiaus žmones, kuriems reikalinga pagalba.“ (R3). Tai ypač svarbu, nes bendruomenės atstovai yra arčiau žmogaus „<...> bendruomenės nariai pirmieji pastebi vienišus ar pagalbos

stokojančius žmones <...>“ (R2), todėl greičiau pastebi atsirandančius pagalbos poreikius. Dėl artimo kontakto su bendruomenės nariais jie gali anksčiau identifikuoti tiek praktinius, tiek socialinius ar emocinius sunkumus, kurie gali likti nepastebėti formalių institucijų. Tyrimo duomenys leidžia teigti, kad informacijos sklaida apie teikiamas paslaugas yra pagrindinė vykstančio bendradarbiavimo forma: „<...> viešinant įstaigos teikiamas paslaugas <...>“ (R1), „<...> tai yra informacijos mainai telefonu bei tiesiogiai bendraujant <...>“ (R2), <...> informacijos mainai vyksta ir gal tokios savotiškos pagalbos mainai <...>“ (B2). Informacijos dalijimusi grįstas bendradarbiavimas sudaro prielaidas operatyviau ir efektyviau reaguoti į senyvo amžiaus asmenų poreikius: „<...> padeda greičiau reaguoti į problemas bei suteikti reikalingą pagalbą senjorams <...>“ (R3). Tyrimo dalyvių teigimu, bendradarbiavimas taip pat pasireiškia informacijos sklaida apie vykstančius renginius, projektines veiklas ir paskatinant paslaugų gavėjus ar bendruomenės narius juose dalyvauti: „<...> dalinant lankstinukus seniūnijose ir skelbiant jų interneto svetainėse <...>“ (R2). Toks bendradarbiavimas sudaro galimybes platesniam informacijos paplitimui, skatina bendruomenės narių įsitraukimą ir socialinį aktyvumą.

Apibendrinant tyrimo duomenis galima teigti, kad bendradarbiavimas bendruomenės atstovų vertinamas subjektyviai, remiantis asmenine nuomone ir žinojimu, o socialiniai darbuotojai vertina objektyviai, pateikdami pagrindžiančius faktus. Tyrimo duomenys atskleidė tam tikras bendradarbiavimo užuomazgas, tačiau tyrimo dalyviai mato potencialą jį plėtoti. Kalvarijos savivaldybėje bendradarbiavimas vyksta per informacijos sklaidą, renginių organizavimą, sociokultūrinių veiklų įgyvendinimą. Nors dauguma bendradarbiavimo sritys išryškėjo tik vienoje kaimiškoje bendruomenėje, tai leidžia daryti prielaidą, kad panašios iniciatyvos galėtų būti sėkmingai plėtojamos ir kitose kaimiškose vietovėse. Todėl galima teigti, kad egzistuoja reikšmingas bendradarbiavimo stiprinimo ir plėtros potencialas.

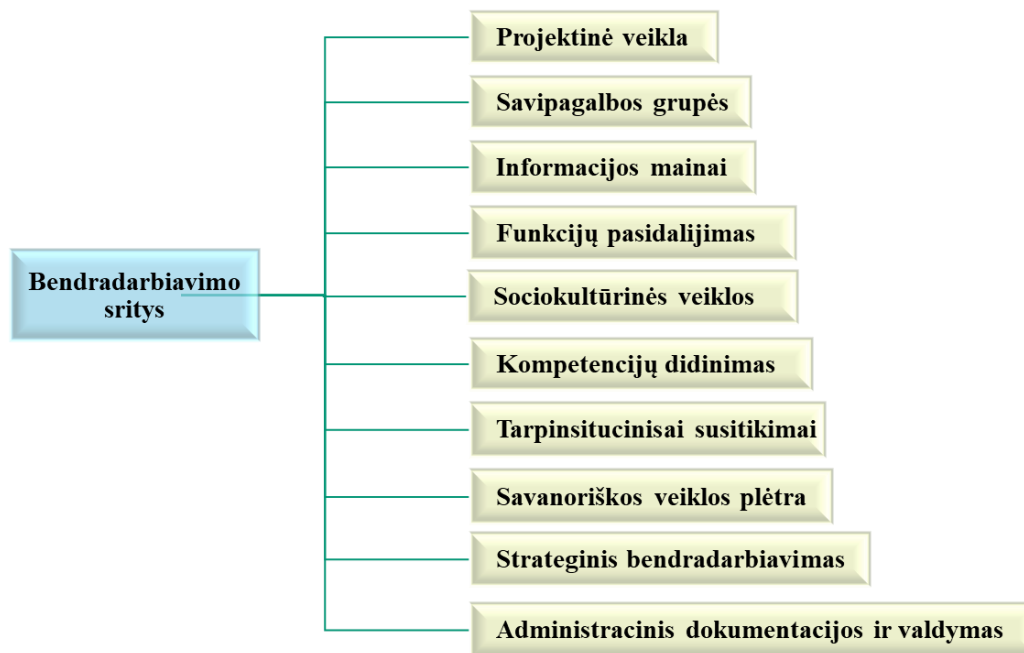
3.2.4. Bendradarbiavimo ateities vizija

Siekiant atsakyti į iškeltą probleminį klausimą: *Kokios yra galimybės ir būdai plėtoti bendradarbiavimą tarp kaimiškų bendruomenių ir Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centro?*, interviu metu tyrimo dalyviams buvo užduodami šie klausimai: *Kaip Jūs galvojate, kokiomis formomis ar priemonėmis būtų tikslinga plėtoti šį bendradarbiavimą? Kokius bendradarbiavimo veiksmus tarp Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centro ir kaimiškųjų bendruomenių reikėtų stiprinti ar tobulinti? Kokia būtų Jūsų ateities bendradarbiavimo vizija, tarp Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centro ir kaimiškos bendruomenės, siekiant geriau atliepti senyvo amžiaus žmonių poreikius kaimiškose vietovėse? Kaip, Jūsų nuomone, glaudus bendradarbiavimas galėtų pagerinti senyvo amžiaus asmenų, gyvenančių kaimiškose vietovėse, gyvenimo kokybę?* Šiais klausimais siekiama išanalizuoti

tyrimo dalyvių požiūrį į bendradarbiavimo plėtros galimas kryptis ateityje bei įvertinti jų potencialią naudą.

Bendradarbiavimo plėtros kryptys

Įvertinus esamą bendradarbiavimą tarp Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centro ir kaimiškųjų bendruomenių, tyrimas toliau orientuojamas į bendradarbiavimo plėtros galimybių analizę, siekiant užtikrinti efektyvesnį senyvo amžiaus asmenų poreikių tenkinimą. Apibendrinant empirinio tyrimo duomenų analizę leido išskirti pagrindines bendradarbiavimo plėtros sritis (žr. 6 pav.).

pav. 5. Bendradarbiavimo plėtros sritys

Analizuojant tyrimo duomenis identifikuotos galimoms bendradarbiavimo formoms buvo suskirstytos į subkategorijas ir pateikiamos 12 lentelėje su pagrindžiančiomis citatomis.

Lentelė 12. Bendradarbiavimo plėtros galimybės

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	PATVIRTINANTYS TEIGINIAI
Bendradarbiavimo plėtros formos	Aiški ir skaidri informacijos sklaida	„<...> stiprinant informacijos mainus <...>“ (R3) „<...> komunikacija būtų tikrai galima, naudinga ir informatyvi abiem pusėms.“ (B1). „<...> pasikeisti nuomonėmis ar žiniomis su tikslu skleisti žinių apie teikiamas ar organizuojamas paslaugas, aptarti kitus socialinius klausimus <...>“ (R4). „<...> aiški, skaidri informacijos sklaida <...>.“ (R1)

12 lentelės tęsinys kitame puslapyje

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	PATVIRTINANTYS TEIGINIAI
Bendradarbiavimo plėtros formos	Tarpinstituciniai susitikimai	„Kontaktiniai susirinkimai visą laiką didesnę naudą atneša <...>.“ (B3). „<...> efektyvu daryti bendrus susitikimus atskirose bendruomenėse <...>“ (R4). „<...> plėtoti organizuojant bendrus susitikimus su NVO organizacijomis, seniūnijos darbuotojais ir bendruomenės nariais.“ (R2). „<...> įgyvendinti reguliarius tarpinstitucinius susitikimus <...>.“ (R1)
	Tarpusavio ryšių kūrimą ir stiprinimą	„<...> užsiakcentuotų tas toksai tarpusavio ryšio kūrimas ir gerosios patirties sklaida <...>“ (B3). „Svarbiausia - gilinti pasitikėjimo vieni kitais klausimą <...>“ (R4). „<...> tikrai reikia va tokio ryšio.“ (B2).
	Savipagalbos grupių kūrimas	„<...> suburti vienišų vyresnio amžiaus asmenų savipagalbos grupes <...>.“ (R1). „<...>gerosios patirties sklaidą ir atnešami būtų į bendruomenę <...>.“ (B3).
	Projektų įgyvendinimas sociokultūrinėms veikloms	„Projektų kūrimas ir realizavimas, dar viena efektyvi priemonė, nes tai tampa prieinama kiekvienam ir jis yra finansuojamas <...>.“ (R1). „<...> stiprinti bendrų renginių, projektų <...> organizavimą <...>.“ (R3). „<...> galim bendrus renginius organizuoti <...>. <...> mes tokį poreikį surinktume, ko žmonėms reikia, ko žmonės nori, o paslaugų centras įgyvendintų, atliktų administracinius ir organizacinius reikalus“ (B2). „<...> būtų gerai kokias edukacijos, išvykos <...>.“ (B3).
Bendradarbiavimo plėtros formos	Specialistų ir savanorių kompetencijų didinimas	„<...> Specialistų, savanorių kompetencijų didinimas <...>.“ (R1). „<...> struktūriškai žiūrint į iššūkį reikėtų konsultacijų <...>.“ (B1).
	Administracinis dokumentacijos ir valdymas	„<...> atliktų administracinius ir organizacinius reikalus“ (B2). „ Padėt visą tą administracinį darbą susitvarkyti <...>.“ (B3). „<...> sudėtinga sutvarkyti reikalingus dokumentus <...>.“ (R3).

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	PATVIRTINANTYS TEIGINIAI
Bendradarbiavimo plėtros formos	Savanorystės plėtra	„<...> savanorių veiklos, skirtos senyvo amžiaus žmonių socialiniam aktyvumui bei savarankiškumui skatinti.“ (R3). „<...> ateityje galėtų būti neoficiali savanoriška tokia veikla ir puikus susisiekimas ir bendravimo būdas.“ (B1). „<...> galėtų būti kaip savanoriavimas, bendruomenės savanoriai <...>.“ (B3). „Reikėtų stiprinti <...> savanorių įsitraukimą.“ (R2).
	Strategijų kūrimas	„<...> aptariama vienišų žmonių, gyvenančių nutolusiose kaimiškose vietovėse, situacija bei pagalbos galimybės.“ (R2). „<...> įtraukti bendruomenės į paslaugų planavimą <...>.“ (R4). „<...> surinkęs apibendrinę informaciją pateikiantis konkrečius pasiūlymus <...>.“ (B1). „<...> bendruomenės išsakytume poreikį <...>.“ (B2).
	Funkcijų pasidalinimas	„Paprastas paslaugas gal tada galime perduoti bendruomenei, kas ji organizuotų ir siektų teikti.“, „<...> pagalbą buityje ar kažkokią maisto paslaugą <...>“, „<...> organizaciniai ir administraciniai centro, o mums ūkišką dalį palikti.“ (B3). „Gautųsi toksai vykdytojas, vykdo projektą ir užsakovas.“ (B2)

Tyrimo dalyviai, kaip galimas naujas bendradarbiavimo formas, įvardino reguliarius susitikimus tarp institucijų ir bendruomenių narių, patirčių dalijimąsi savipagalbos grupių formatu, bendrus mokymus, savanoriškas iniciatyvas bei bendrus projektus. Savanorystės plėtra turėtų apimti naudą tiek savanoriui - įtrauktis bei reikalingumo jausmo užtikrinimas, tiek organizacijai - didesni resursai. Dar tyrimo dalyviai kaip galimą formą įvardina funkcijų pasiskirstymą pagal kompetencijas, žinias ir turimus išteklius. Ši bendradarbiavimo forma leistų susitelkti ir veikti efektyviau, išnaudojant visus turimus resursus bei užtikrinant orią senyvo amžiaus asmenų gyvenimo kokybę. Prie jos gerinimo prisidėtų ir bendradarbiavimas strateginiame planavime, nes bendruomenė yra arčiau žmogaus ir žinanti senjorų poreikius, o institucija - administracinis aparatas. Tyrimo dalyviai įžvelgia reikalingumą ir šiuo metu vykdomų bendradarbiavimo formų plėtrai bei tobulinimui.

Tyrimo duomenų analizė atskleidė, kad tyrimo dalyviai vieningai pabrėžia, jog bendradarbiavimą tikslinga plėtoti stiprinant informacijos mainus ir sklaidą: „<...> plėtoti stiprinant informacijos mainus

<...>“ (R3), „<...> komunikacija būtų tikrai galima, naudinga ir informatyvi abiem pusėm.“ (B1), „<...> pasikeisti nuomonėmis ar žiniomis su tikslu skleisti žinių apie teikiamas ar organizuojamas paslaugas <...>“ (R4). Taip pat įvardina, kad informacija turėtų būti tikslinga bei aiški, nes vyresnio amžiaus asmenims „<...> sunku jiems suvokti <...>.“ (B1) ir pateikiama pilna apimtimi apie socialines paslaugas bei jų gavimo procesą: „<...> mažiau geba pagalvoti kur man kreiptis dėl tam tikrų situacijų sprendimo <...>“ (B1). Tai rodo, kad svarbu senyvo amžiaus asmenims padėti orientuotis pagalbos gavimo sistemoje ir reikalinga pateikti informaciją jiems tinkamiausiu būdu. Be to, tyrimo dalyviai akcentuoja ir alternatyvių paslaugų informacijos sklaidos poreikį: „<...> didinti informacinę skaidą bendruomenėse apie teikiamas fizinių asmenų paslaugas <...> taip sudarant sąlygas fiziniams asmenims dirbti už atlygį, o kaimiškose vietovėse gyvenantiems asmenims gauti greičiau paslaugas <...>“ (R1). Tokiu būdu senyvo amžiaus asmenys geriau suprastų pagalbos gavimo galimybes ir procedūras, o kiti bendruomenės nariai sužinotų apie galimybę pagerinti savo finansinę situaciją. Komunikacijos svarba, tyrimo duomenimis pasireiškė ir „<...> grįžtamojo ryšiui gauti <...>“ (R4). Grįžtamasis ryšys yra svarbus veiksnys vertinant teikiamų paslaugų kokybę bei užtikrinant jų nuolatinį tobulinimą ir strateginį planavimą. Tyrimo dalyviai pabrėžia, kad svarbu turėti su atsakingais asmenimis ryšį ir kontaktus, į kuriuos būtų galima kreiptis iškilus poreikiui paslaugų ar kilus klausimui: „<...> žinojimo, su kuo kontaktuoti, susipažinimo su kuo galėtume kontaktuoti ir perduoti poreikį.“ (B2), „<...> su kažkokiais vadovais ar darbuotojais turėti kontaktą, kad esant konkrečiai situacijai žinotume kur galima kreiptis arba žmogų nukreipti <...>“ (B3). Toks žinojimas ir tarpusavio ryšio turėjimas veiktų kaip jungiamoji grandis tarp socialinių paslaugų centro ir bendruomenės. Tyrimo dalyviai tai įvardina kaip: „<...> tiltas, jungiantis socialinių paslaugų centrą su bendruomenėmis <...>“ (R4), „<...> sukurti tokį kelelį ir sujungti, kad gautųsi bendrystė <...>“ (B2). R4 tyrimo dalyvis išvelgia poreikį kurti bendradarbiavimo tinklą, kuris užtikrintų efektyvų tarpusavio sąveikos procesą: „<...> sukurtas tinklas, dirbantis tuo pačiu ritmu <...>“ (R4). Sukūrus aiškų ir struktūruotą bendradarbiavimo tinklą, bendruomenės galėtų lengviau orientuotis, į ką kreiptis konkrečiose situacijose, taip mažinant pasimetimą ir didintų socialinių paslaugų prieinamumą: „<...> paprasčiausiai susimaišo, kaip sakau, tie socialiniai ir neįgalieji <...>“ (B4).

Tyrimo duomenimis informacijos skaidos bendradarbiavimą galima plėtoti lankstinukų sklaidos ir bendrų susirinkimų priemonėmis: „<...> pavyzdžiui, kad ir skrajutėmis <...>“ (B4), „<...> pasiteisintų gyvieji susitikimai <...> greičiau pasklistų negu tarkim reklama skrajutėje ar plakate ant skelbimų lentų.“ (B3), „<...> efektyvu daryti bendrus susitikimus atskirose bendruomenėse <...>“ (R4). Nors net šeši tyrimo dalyviai paminėjo gyvų susitikimų efektyvumą informacijos sklaidai, čia išryškėja bendruomenės atstovų vaidmens svarba, kurie, gerai pažinodami savo bendruomenės narius, gali įvertinti, kuris informacijos sklaidos būdas yra priimtinausias ir efektyviausias jų bendruomenei.

Atsižvelgiant į tai, kad tyrimo duomenys taip pat atskleidė kitų institucijų dalyvavimą pagalbos procese, tyrimo dalyviai įžvelgia tikslingumą į tokius susirinkimus įtraukti ir kitas institucijas bei nevyriausybinės organizacijas: „<...> įgyvendinti reguliarius tarpinstitucinius susitikimus <...>“ (R1), „<...> bendrus susitikimus su NVO organizacijomis, seniūnijos darbuotojais <...>“ (R2). Susirinkimai turėtų ne tik informacijos sklaidos funkciją, bet ir suteiktų erdvę bendravimui: „<...> žmogiškajam, tiesioginiam bendravimui <...>“ (B1), kurio itin trūksta kaimiškųjų vietovių senyvo amžiaus asmenims. Gyvas bendravimas gali skatinti diskusijas, kurių metu atsiskleidžia aktualiausia bendruomenės problematika ir išgryninami realūs poreikiai.

Tyrimo dalyviai kaip dar vieną bendradarbiavimo formą įvardija bendrų projektų įgyvendinimą: „<...> projektų kūrimas ir realizavimas, dar viena efektyvi priemonė <...>“ (R1), „svarbu stiprinti bendrų renginių, projektų <...> organizavimą <...>“ (R3). Šios išvalgos rodo, kad projektinė veikla yra suvokiama kaip reikšminga priemonė, leidžianti ne tik didinti bendradarbiavimą, bet ir sudaro prielaidas efektyvesniam išteklių panaudojimui bei finansavimo pritraukimui: „<...> nes ji tampa prieinama kiekvienam <...>“ (R1). Projektinė veikla taip pat leidžia derinti skirtingų institucijų ir bendruomenių kompetencijas, koordinuoti veiklas ir siekti bendrų tikslų ir skatina aktyvesnį bendruomenių įsitraukimą, stiprina tarpusavio pasitikėjimą ir bendruomeniškumą: „<...> padėti visą tą administracinę darbą susitvarkyti <...>“ (B3). Bendri projektai gali tapti priemone plėtoti naujas paslaugas ar iniciatyvas, kurios geriau atlieptų kaimiškųjų vietovių senyvo amžiaus asmenų socialinius, emocinius ir užimtumo poreikius: „<...> turim tų idėjų <...> bet nežinau kur ir kam pasakyti <...>“ (B2).

Tyrimo duomenų analizė atskleidė bendradarbiavimo poreikį sociokultūrinių veiklų organizavimo ir įgyvendinimo srityje, kurį vieningai išreiškia bendruomenės atstovai: „<...> edukaciją ar kokią sociokultūrinę veiklą.“ (B2), „<...> bendrų renginių organizavimas <...>“ (B3). Nors bendruomenės šiuo metu daugiausia vykdo sociokultūrines veiklas, jos susiduria su ribotais finansiniais ir organizaciniais ištekliais: „<...> kiek turim finansų ir galimybių tai padedam <...>“ (B2), kas apsunkina jų galimybes plėsti veiklas ir visapusiškai atliepti bendruomenės narių poreikius. Bendradarbiavimas šioje srityje sudarytų prielaidas užtikrinti pagrindinius tyrimo metu išryškėjusius kaimiškųjų vietovių senyvo amžiaus asmenų poreikius, tokius kaip bendravimas, turiningas laisvalaikis. vienišumo mažinimas ir socialinės atskirties mažinimas. Sociokultūrinės veiklos ne tik skatina socialinį aktyvumą, bet ir stiprina bendruomeniškumą, sudaro galimybes palaikyti socialinius ryšius bei gerinti emocinę savijautą. Todėl sociokultūrinė ir projektinė veikla gali būti laikoma viena iš perspektyviausių bendradarbiavimo stiprinimo krypčių prisidedančių prie senyvo amžiaus asmenų socialinės gerovės ir gyvenimo kokybės gerinimo.

Dar viena bendradarbiavimo plėtros kryptis, kurią atskleidė tyrimo duomenų analizė, yra savanorių įtraukimas, siekiant bendrų tikslų įgyvendinimo: „<...> *aktyvi savanorystės plėtra* <...>“ (R1), „<...> *įtraukiant savanorius į veiklas, nes tai dar labiau sustiprintų pagalbą senyvo amžiaus žmonėms* <...>” (R2), „<...> *galėtų būti kaip savanori avimas* <...>“ (B3). Savanorystė gali tapti svarbia priemone, padedančia užtikrinti lankstesnį ir artimesnį pagalbos teikimą, ypač kaimiškose vietovėse, kur paslaugų prieinamumas yra ribotas. Savanoriai galėtų prisidėti prie įvairių veiklų – bendravimo su senyvo amžiaus asmenimis, jų užimtumo organizavimo, informacijos sklaidos ar pagalbos kasdienėse situacijose. R1 tyrimo dalyvio pateiktas pavyzdys apie savanorių įtraukimą Vokietijoje atskleidžia abipusę naudą: „<...> *Vokietijoje, kur savanorystė ypač išvystyta, nes pačios bendruomenės nariai tampa savanoriais, kurie pasiskirsto ir lanko vienišus senjorus* <...>“ (R1). Savanoriai padeda kitiems senyvo amžiaus asmenims kasdienėse veiklose, tuo pačiu patys išlikdami socialiai aktyvūs ir įsitraukę į visuomeninį gyvenimą: „<...> *savanorių veiklos, skirtos senyvo amžiaus asmenų socialiniam aktyvumui bei savarankiškumui skatinti* <...>“ (R3). Tai rodo, kad savanorystė gali būti naudinga ne tik pagalbos gavėjams, bet ir patiems savanoriams. Savanoriai, palaikydami ryšį su senyvo amžiaus asmenimis, gali įgyti patikimo asmens statusą ir veikti kaip tarpininkai tarp asmens ir socialinių paslaugų centro, perduodant informaciją apie iškilusius poreikius ar būtinybę spręsti problemas. Savanoriškos veiklos srityje bendruomenės vaidmuo būtų užtikrinti žmogiškuosius išteklius ir identifikuoti asmenis, kuriems reikalinga pagalba: „<...> *mes surinktume žmonėmis* <...>“ (B2), „<...> *mūsų namų darbas būtų, ne centro, rasti tą kabliuką, kuris išjudintų asmenis, kurie užsidarę namuose ir pasirinkę tą tokį, gal net ne pasirinkę* <...>“ (B1). Tuo tarpu socialinių paslaugų centras būtų atsakingas už veiklos organizavimą ir koordinavimą, savanorių mokymus ir motyvavimo priemonių paiešką: „<...> *didinti skatinimo priemonės savanoriams ir kitiems asmenims* <...>. <...> *kompetencijų didinimas* <...>“ (R1).

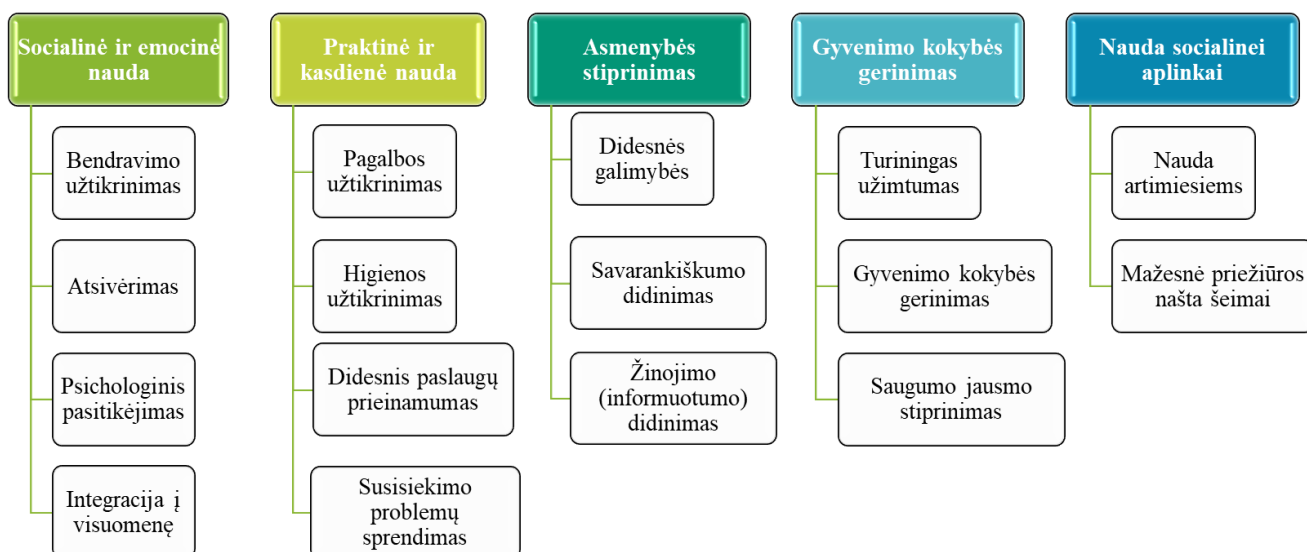
Tyrimo duomenų analizė parodė, kad bendradarbiavimas galėtų būti plėtojamas ne tik praktiniame lygmenyje, bet ir planuojant bei rengiant socialinių paslaugų strategijas. Bendruomenė, būdama arčiausiai gyventojų, galėtų įvardyti aktualius poreikius ir teikti pasiūlymus, kurie padėtų socialinių paslaugų centrui geriau suprasti situaciją ir kryptingai planuoti paslaugų plėtrą: „<...> *bendruomenė išsakytume poreikį* <...>“ (B2), „<...> *surinkęs ir apibendrinęs informaciją pateiktų konkrečius pasiūlymus* <...> *sprendimo būdus* <...>“ (B1). R4 tyrimo dalyvis pateikia pasiūlymą „<...> *įtraukti bendruomenes į paslaugų planavimą ir socialinių paslaugų poreikio vertinimą.*“ (R4). Toks bendradarbiavimas leistų kurti labiau į realius poreikius orientuotas ir efektyvesnes socialinių paslaugų strategijas.

Vienas tyrimo dalyvis išvelgia galimybę bendradarbiauti dalį bendrųjų paslaugų, tokių kaip skalbimo paslaugos, perkelti iš socialinių paslaugų centro į bendruomenę: „<...> paslaugas gal tada galime perduoti bendruomenei, kas ji organizuotų ir siektų teikti.“, „<...> pagalbą buityje ar kažkokią maisto paslaugą <...>“, „<...> organizaciniai ir administraciniai centro, o mums ūkišką dalį <...>“ (B3). Kiti tyrimo dalyviai taip pat įvardina administracinės naštos sunkumus, kurios bendradarbiaujant galėtų atlikti Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centras: „Gautųsi toksai vykdytojas, vykdo projektą ir užsakovas.“ (B2). Toks funkcijų perskirstymas galėtų prisidėti prie efektyvesnio išteklių panaudojimo ir sumažinti socialinių paslaugų centro kaštus, tuo pačiu stiprinant bendruomenės įsitraukimą į pagalbos teikimo procesą.

Tyrimo duomenys atskleidė, kad tyrimo dalyviai kaip svarbiausią bendradarbiavimo plėtos priemonę mato tarpusavio ryšių kūrimą ir stiprinimą: „<...> tas toksai tarpusavio ryšio kūrimas ir gerosios patirties sklaida <...>“ (B3), „Svarbiausia gilinti pasitikėjimo vieni kitais klausimą <...>“ (R4), „<...> tikrai reikia va tokio ryšio.“ (B2). Reikalingas ryšys, kuris sudaro pagrindą efektyviam informacijos mainui, veiksmų koordinavimui ir pagalbos teikimui. Stiprūs ir nuoseklūs ryšiai tarp socialinių paslaugų centro, bendruomenių bei kitų institucijų leidžia greičiau identifikuoti senyvo amžiaus asmenų poreikius ir operatyviau reaguoti į kylančias problemas. Be to, stiprūs tarpusavio ryšiai sudaro prielaidas ne tik efektyvesniam esamų problemų sprendimui, bet ir ilgalaikiam bendradarbiavimo vystymui – bendrų iniciatyvų kūrimui, projektų įgyvendinimui bei strateginiam planavimui. Todėl ryšių kūrimas gali būti laikomas dar viena esmine sąlyga siekiant užtikrinti koordinuotą, tęstiną ir į senyvo amžiaus asmenų poreikius orientuotą pagalbos sistemą.

Bendradarbiavimo teikiama pridėtinė vertė

Tyrimo analizė atskleidė ne tik galimas bendradarbiavimo sritis, bet ir bendradarbiavimo teikiamą pridėtinę vertę, kuri gali būti suskirstyta į kelias pagrindines grupes: socialinę ir emocinę, praktinę ir kasdienę, asmenybės stiprinimo, gyvenimo kokybės gerėjimo bei naudą socialinei aplinkai (žr. 7 pav.).

pav. 6. Bendradarbiavimo teikiama nauda

Analizuojant tyrimo duomenis buvo identifikuotos galimos bendradarbiavimo naudos, kurios gali būti pasiekiamos stiprinant ir plėtojant tarpinstitucinį bendradarbiavimą. Bendradarbiavimo galimos naudos buvo suskirstytos į subkategorijas ir pateikiamos 13 lentelėje su pagrindžiančiomis citatomis.

Lentelė 13. Galimos bendradarbiavimo naudos

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	PATVIRTINANTYS TEIGINIAI
Bendradarbiavimo galimos naudos	Socialinė ir emocinė	„<...> būtų daugiau to bendravimo, dabar visi sėdi prie televizorių namie.“ (B4). „<...> akcentas būna emocinės būklės senolių <...>“ (B3). „<...> taip pat tampa šiokia tokia integracija į bendruomenę <...>.“ (R1). „<...> vyresnio amžiaus žmonių socialinis aktyvumas ir bendravimas būtų skatinami <...>“ (R3).
	Praktinė ir kasdieninė	„<...> būtų geriau atliepti jų pagalbos ir priežiūros poreikiai.“ (R2) „<...> kartu ieškoma būdų, kaip jiems suteikti reikalingą pagalbą.“ (R3). „<...> padėtų spręsti susisiekimo problemą <...>.“ (R1). „<...> namie vaikščioti bile kaip, bet į žmones tokia negaliu eiti <...>.“ (B2).

13 lentelės tęsinys kitame puslapyje

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	PATVIRTINANTYS TEIGINIAI
Bendradarbiavimo galimos naudos	Asmenybės stiprinimas	„<...> vienas lauke ne karys, kaip sako patarlė, o būryje ir linksmiau ir smagiau ir pasiekti galima daugiau <...>.“ (B1). „<...> kurioje senyvo amžiaus žmonės ilgiau išliktų savarankiškai <...>.“ (R4). „<...> žinojimas bus daug platesnis jų galimybės bus daug platesnės <...>.“ (B2).
	Gyvenimo kokybės gerinimas	„Turiningas užimtumas.“ (B2). „<...> galėtų ženkliai pagerinti senyvo amžiaus žmonių gyvenimo kokybę kaimiškose vietovėse.“ (R3). „<...> to kokybiškesnio laisvalaikio, kokybiškesnio gyvenimo, kokybiškesnių pokalbių <...>.“ (B1). „<...> padėtų senjorams jaustis saugesniems ir labiau integruotiems į bendruomenę <...>.“ (R2).
	Nauda socialinei aplinkai	„Artimiesiems tai suteiktų daugiau ramybės <...>.“ (R2). „<...> iš šeimos narių tai yra begalinis dėkingumas <...>.“ (B1). „<...> bendradarbiavimo dėka galima sukurti palankią ir įtraukią aplinką <...>.“ (R4).

Plėtojant bendradarbiavimą, tyrimo dalyvių įvardintose srityse, ne tik būtų išplėstas socialinių paslaugų tinklas, kuris apimtų platesnį senyvo amžiaus žmonių ratą, bet ir emocinė pagalba ir galimybė tobulėti senyvo amžiaus žmonėms kaip asmenybėms. Tai prisidėtų prie jų geresnės gyvenimo kokybės. Bendradarbiavimo nauda būtų juntama ne tik patiems asmenims, gaunantiems pagalbą, bet ir jų artimai aplinkai bei pačiai bendruomenei, nes artimieji būtų ramūs, jog jų artimaisiais tinkamai pasirūpinta, o bendruomenė sustiprėtų kaip organizacija.

Penki tyrimo dalyviai įžvelgia, kad bendradarbiaujant galima užtikrinti bendravimo poreikį senyvo amžiaus asmenims: „<...> būtų daugiau to bendravimo, dabar visi sėdi prie televizorių <...>.“ (B4), „Svarbu pabendrauti su kuo nors <...>“ (B3), „<...> vyresnio amžiaus žmonių socialinis aktyvumas ir bendravimas būtų skatinamas <...>“ (R3). Tai yra itin svarbus aspektas, nes tyrimo duomenų analizė atskleidė, kad bendravimas yra vienas iš pagrindinių poreikių, kuris dėl ribotų bendruomenės išteklių nėra pilnai atliepiamas. Konstruktyvus ir nuoseklus bendravimas su senyvo amžiaus asmenimis sudaro prielaidas pasitikėjimo kūrimui ir atviresniam dialogui: „<...> galbūt dar šiek tiek nueinančius į senjorų pusę kartą, įkvėptų tokios drąsos, drąsos atsiverti <...>“ (B1). Toks santykis skatina senjorus jaustis saugiau ir labiau pasitikėti, todėl jie drąsiau gali išsakyti patiriamus

sunkumus bei problemas. Tai savo ruožtu leidžia tiksliau identifikuoti jų poreikius ir užtikrinti tinkamos bei savalaikės pagalbos teikimą.

Bendradarbiavimas sudarytų daugiau galimybių ne tik bendravimui, bet ir turiningam laisvalaikio praleidimui: „*Išėjimų galbūt daugiau, bendravimo ir tokio daugiau suinteresuotumo <...>“ (B4), „<...> pačiam išėjimas ir galų gale savęs privertimas nusiprausti <...>“ (B2). Tokios veiklos skatintų senyvo amžiaus asmenis būti aktyvesnius, labiau rūpintis savo kasdieniais poreikiais, įskaitant asmens higieną, bei stiprintų jų savarankiškumą: „<...> įtraukią aplinką, kurioje senyvo amžiaus žmonės ilgiau išliktų savarankiškesni <...>“ (R4). R3 tyrimo dalyvis pažymi, kad tai yra svarbi priemonė vienišumo ir socialinės atskirties mažinimui, kas taip pat labai aktualu Kalvarijos savivaldybės kaimiškose vietovėse: „<...> bendri renginiai, projektai ir savanorių įtraukimas skatintų socialinį bendravimą, kas mažintų izoliaciją ir vienatvę <...>“ (R3), „<...> tokie gal aktyvesni taptų <...>“ (B4). Šios išvalgos rodo, kad bendros veiklos ir iniciatyvos ne tik sudaro galimybes senyvo amžiaus asmenims turiningam laisvalaikiui ar įsitraukti į bendruomenės gyvenimą, bet ir skatina jų socialinį aktyvumą bei tarpusavio ryšių stiprinimą. Dalyvavimas renginiuose leidžia užmegzti naujus socialinius kontaktus, palaikyti esamus ryšius ir mažina socialinės izoliacijos riziką. Tuo tarpu edukacinės veiklos didina ne tik senyvo amžiaus asmenų socialinį aktyvumą ir įsitraukimą į bendruomenės gyvenimą, bet ir sudaro prielaidas plėsti žinias, įgyti naujų patirčių bei skatinti asmeninį tobulėjimą.*

Tyrimo dalyviai bendradarbiavimo savanorių įtraukimo srityje išvelgia integracijos ir reikalingumo jausmo užtikrinimą: „<...> savanoriui tampa šiokia tokia integracija į bendruomenę, jaučiasi svarbūs ir reikalingi kitiems <...>“ (R1). Šioje srityje Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centro vaidmuo pasireiškia savanoriškos veiklos organizavimu, koordinavimu bei mokymų ir motyvavimo priemonių užtikrinimu: „<...> didinti skatinimo priemones savanoriams <...>“ (R1), o bendruomenės veikia kaip organizaciniai partneriai ir žmogiškųjų išteklių telkėjai. Tai ypač svarbu, nes bendruomenėms sudėtinga vykdyti administracines funkcijas, susijusias su veiklos organizavimu, koordinavimu ir atsakomybių paskirstymu: „<...> jiems sudėtinga susitvarkyti reikalingus dokumentu <...>“ (B3). Bendradarbiavimas, realizuojamas per savanorių įtraukimą užimtumo veiklas ir bendravimą, prisideda prie psichologinės ir emocinės sveikatos stiprinimo, mažindamas vienišumo jausmą, skatindamas socialinį aktyvumą ir užtikrindamas emocinį palaikymą: „Manau, kad stipriausiai pasijauštų per psichologinę pusę <...>“, „Pagrindinis toksai akcentas būna emocinė būklė senolių.“ (B3). Tokiu būdu prisidedama prie pagrindinių vienišumo ir socialinės atskirties problemų sprendimo Kalvarijos savivaldybės kaimiškose vietovėse, stiprinant socialinius ryšius ir gerinant senyvo amžiaus asmenų gyvenimo kokybę.

Tyrimo duomenų analizė atskleidė, kad bendradarbiaujant Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centrui ir kaimiškosioms bendruomenėms sudaromos prielaidos užtikrinti susisiektimo poreikį: „<...> *padėtų spręsti susisiektimo problemą* <...>“ (R1). Susisiektimo problemos sprendimas sudarytų prielaidas geresniam paslaugų pasiekiamumui ir prisidėtų prie senyvo amžiaus asmenų socialinės atskirties mažinimo: „<...> *siekiant užtikrinti paslaugų prieinamumą ir visapusišką pagalbą* <...>“ (R4). Užtikrintas susisiektimas taip pat sudarytų galimybes senyvo amžiaus asmenims savarankiškai apsirūpinti maisto ir kitomis būtinomis prekėmis, lankytis sveikatos priežiūros įstaigose bei dalyvauti religinėje veikloje, pavyzdžiui, lankyti bažnyčią. Tokiu būdu būtų stiprinamas jų savarankiškumas ir mažinamas priklausomumas nuo kitų asmenų pagalbos, kas galėtų prisidėti prie mažesnio socialinių paslaugų, tokių kaip pagalba į namus, poreikio.

Prie paslaugų prieinamumo didinimo reikšmingai prisideda ir efektyvi komunikacija, kuri įvardinama kaip bendradarbiavimo priemonė, nes ji užtikrina aiškų ir savalaikį informacijos perdavimą, padeda senyvo amžiaus asmenims geriau suprasti galimas paslaugas bei kreipimosi procesą, taip didina saugumo jausmą ir pagalbos pasiekiamumą: „<...> *nuolatinė informacijos mainai padėtų senjorams jaustis saugesniems bei labiau integruotis į bendruomenę* <...>“ (R3). Informacijos suteikimas senyvo amžiaus asmenims ne tik didintų jų saugumo jausmą, bet ir plėstų galimybes dalyvauti įvairiose veiklose, įgyti naujų patirčių bei aktyviau įsitraukti į socialinį gyvenimą: „<...> *jų žinojimas bus daug platesnis, jų galimybės bus daug platesnės ir jų patirtys bus įvairesnės* <...>“ (B1).

Tyrimo duomenų analizė atskleidė, kad senyvo amžiaus asmenų artimieji teikiamą pagalbą vertina kaip reikšmingą paramą, kuri palengvina jų kasdienį gyvenimą ir atsakomybę už senyvo amžiaus šeimos narius. Kaip pažymi B1 tyrimo dalyvis: „<...> *iš šeimos narių tai yra begalinis dėkingumas* <...>“ (B1), kas atskleidžia teigiamą emocinį atsaką į suteikiamas paslaugas. Taip pat pabrėžiama, kad „*Artimiesiems tai suteiktų daugiau ramybės, nes jie žinotų, kad jų artimieji nėra vieni* <...>“ (R2). Galima teigti, kad bendradarbiavimas prisideda ne tik prie senjorų gerovės užtikrinimo, bet ir prie jų artimųjų emocinės būklės gerinimo, stiprindamas saugumo jausmą, mažindamas nerimą ir didindamas pasitikėjimą teikiamomis paslaugomis.

Interviu metu B1 tyrimo dalyvė atkreipė dėmesį į savo krašto išskirtinumą, pabrėždama glaudų bendradarbiavimą tarp įstaigų ir organizacijų. Šį bendradarbiavimą ji vertina ne tik kaip stipriąją pusę, bet ir kaip reikšmingą naudą visai bendruomenei, nes jis sudaro galimybes operatyviai ir tikslingai reaguoti į iškilusius pagalbos poreikius bei užtikrinti efektyvesnę pagalbos teikimą: „<...> *mes išsiskiriam, mūsų kraštas, tuo, kad labai glaudžiai bendradarbiauja visos įstaigos* <...> *susiskambinam ir žinom kas ką gali padėti* <...>“ (B1). Kiti tyrimo dalyviai taip pat akcentuoja, kad bendradarbiavimas sudaro prielaidas operatyvesniam ir efektyvesniam pagalbos suteikimui: „*Tai leistų greičiau ir tiksliau*

pastebėti jų poreikius ir užtikrinti, kad jiems būtų suteikta reikalinga pagalba <...>“ (R3), „<...> geriau atliepti jų pagalbos bei priežiūros poreikiai <...>“ (R2). Remiantis B1 tyrimo dalyvio išvalgomis ir tyrimo duomenų analize, bendradarbiavimas kaimiškųjų teritorijų aktualiose srityse sudarytų prielaidas efektyviau užtikrinti senyvo amžiaus asmenų poreikių tenkinimą: „<...> bendradarbiavimas <...> yra svarbus siekiant atliepti senyvo amžiaus asmenų poreikius.“ (R3). Bendradarbiavimas sudaro prielaidas efektyviau užtikrinti senyvo amžiaus asmenų poreikius, telkiant žmogiškuosius išteklius, integruojant skirtingas institucijų bei bendruomenių kompetencijas ir patirtis bei papildant turimus resursus: „<...> vienas lauke ne karys <...> o būryje ir linksmiau, ir smagiau, ir pasiekti galima daugiau.“ (B1). Tai leidžia ne tik efektyviau paskirstyti turimas galimybes, bet ir teikti kompleksiškesnę, labiau į individualius poreikius orientuotą pagalbą.

Apibendrinus tyrimo rezultatus, galima teigti, kad svarbiausia bendradarbiavimo plėtros kryptis yra ryšių kūrimas ir stiprinimas, kuris sudaro pagrindą informacijos mainams, veiksmų koordinavimui bei savalaikiam pagalbos teikimui. Ypatingą reikšmę turintis informacijos sklaidos stiprinimas, aiškos komunikacijos užtikrinimas bei atsakingų asmenų kontaktų prieinamumas, leidžiantis mažinti pasimetimą ir didinti paslaugų prieinamumą. Bendradarbiavimo stiprinimas per bendrus projektus, savanorių įtraukimą ir sociokultūrines veiklas tiesiogiai prisideda prie senyvo amžiaus asmenų socialinės įtraukties, vienišumo ir socialinės atskirties mažinimo bei gyvenimo kokybės gerinimo. Funkcijų ir atsakomybių pasiskirstymas leistų efektyviai išnaudoti turimus resursus, išteklių bei sąnaudas. Sustiprinus bendradarbiavimą šiose srityse, būtų sukuriama pridėtinė vertė tiek socialinei, tiek emocinei senyvo amžiaus asmenų gerovei bei platesnei socialinei aplinkai.

DISKUSIJA

Tyrimas atskleidė, kad dalis senyvo amžiaus asmenų dėl įvairių veiksnių, tokių kaip informacijos stoka ar ribotų paslaugų, nesikreipia pagalbos ir lieka socialinėje atskirtyje, patirdami vienišumą. Nors Alifanovienės, Stanevičiūtės ir Šilgalytės (2023) teigimu vyresnio amžiaus žmonių poreikių tenkinimas siejamas tik su socialinių paslaugų prieinamumu, tačiau tyrimas atskleidė, kad asmens poreikių tenkinimui įtakos turi ir asmens psichologiniai barjerai. Nepasitikėjimas kitais, noras „susitvarkyti patiems“ ir sunkumai pripažįstant pagalbos poreikį tampa kliūtimis priimti pagalbą. Tokiame kontekste bendruomenė tampa svarbiu orumo palaikymo veiksmu. Stengdamasi įtraukti asmenis į bendruomenines veiklas, ji ne tik mažina socialinę izoliaciją, bet ir skatina tarpusavio pasitikėjimą, aktyvų dalyvavimą ir pagarbą kiekvieno žmogaus orumui. Tai sutampa su moksliniais tyrimais, kurie pabrėžia bendruomeninių veiklų ir iniciatyvų svarbą siekiant senyvo amžiaus asmenų socialinės įtraukties ir gyvenimo kokybės gerinimo kaimiškose vietovėse (Levasseur ir kt., 2020). Šio tyrimo metu išryškėjo, kad ne tik socialinių paslaugų prieinamumas, bet ir aktyvaus dalyvavimo, savarankiškumo užtikrinimo bei bendruomenės įsitraukimo galimybės prisideda tiesiogiai prie visapusiško senyvo amžiaus žmonių poreikių tenkinimo. O tai patvirtina Levasseur ir kt. (2020) teiginį, kad senyvo amžiaus žmonių poreikiai kaimiškose vietovėse apima socialinį dalyvavimą, paslaugų prieinamumą ir savarankiškumo palaikymą.

Kaimiškose vietovėse socialinių paslaugų prieinamumas išlieka ribotas dėl teritorinio nutolimo, transporto ir informacijos trūkumo bei riboto žmogiškųjų išteklių, o senyvo amžiaus asmenų poreikiai ne visuomet yra visapusiškai patenkinami. Šie rezultatai sutampa su kitų autorių įžvalgomis, kad kaimiškose vietovėse socialinių paslaugų prieinamumą riboja teritoriniai, transporto ir informacijos veiksniai (Petrauskienė, 2023). Tačiau tyrimo metu buvo atskleista daugiau veiksnių, bendruomenės įsitraukimo ribotumai, sisteminės kliūtys, psichologiniai aspektai bei asmeniniai įsitikinimai ir gyvenimo būdas, kurie riboja socialinių paslaugų prieinamumą. Tyrimo duomenys taip pat sutampa su mokslininkų įžvalgomis teigiančiomis, kad savanorystė, projektinė veiklos ir informacijos sklaidos mainai didina socialinių paslaugų prieinamumą kaimiškose vietovėse (Levasseur ir kt., 2020). Tačiau tyrimas atskleidė ir daugiau sričių (žr. lentelę 12), kurios prisideda prie socialinių paslaugų prieinamumo bei senyvo amžiaus asmenų poreikių tenkinimo. Šios veiklos ne tik mažina socialinių paslaugų prieinamumo spragas, bet ir skatina bendruomenių įsitraukimą, stiprina tarpusavio pasitikėjimą. Tyrimo atskleistos galimos bendradarbiavimo sritys, būtų inovatyvios veiklos Kalvarijos savivaldybėje, kurios prisidėtų prie senyvo amžiaus žmonių gyvenimo kokybės gerinimo.

Tyrimo rezultatai rodo, kad inovatyvūs sprendimai, paremti bendradarbiavimu tarp Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centro ir kaimiškų bendruomenių, gali tapti svarbiu veiksmu siekiant

efektyvesnio paslaugų organizavimo. Ši išvalgas sutampa ir su moksliniai tyrimai, akcentuojančiais inovatyvių, vietos poreikiams pritaikytų bendradarbiavimo modelių svarbą (Levasseur ir kt., 2020). Tokie modeliai leidžia lanksčiau reaguoti į visapusiškus senyvo amžiaus žmonių poreikius, efektyviau panaudoti turimus išteklius bei kurti tvaresnę socialinių paslaugų sistemą. Tiek tyrimo duomenys, tiek autorių teiginiai rodo kad socialinių paslaugų sistemos tobulinimas siejamas su koordinavimo, komunikacijos ir išteklių valdymo stiprinimu (Alifanovienė ir kt., 2023).

Atliktas tyrimas patvirtina mokslininkų teiginį, kad tarpinstitucinis ir bendruomeninis bendradarbiavimas siejamas su efektyviu socialinių paslaugų teikimui senyvo amžiaus žmonėms. (Alifanovienė ir kt., 2023). Nustatyta, kad glaudesnis Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centro ir kaimiškųjų bendruomenių bendradarbiavimas sudaro prielaidas geriau identifikuoti senyvo amžiaus žmonių poreikius ir operatyviau bei efektyviau panaudoti turimus resursus, dalintis informacija ir atsakomybėmis, taip išvengiant veiklų dubliavimo bei užtikrinant tikslingesnę paslaugų organizavimą. Tai ypač svarbu atsižvelgiant į kaimiškų teritorijų specifiką, kur ypač ryški socialinių paslaugų neprieinamumo problematika. Tyrimo dalyviai pabrėžė, kad informacijos sklaida, bendrų veiklų organizavimas bei tarpinstituciniai ryšiai yra svarbūs veiksniai, prisidedantys prie paslaugų kokybės gerinimo. Be to, tyrimo rezultatai rodo, kad stiprinant bendradarbiavimą galima ne tik pagerinti paslaugų prieinamumą, bet ir didinti senyvo amžiaus žmonių socialinį dalyvavimą, savarankiškumą bei gyvenimo kokybę. O senyvo amžiaus žmonių gyvenimo kokybė, Levasseur ir kt., (2020) teigimu, tiesiogiai siejama su socialiniu dalyvavimu ir integruotomis paslaugomis. Šias teorines išvalgas patvirtina ir atlikto tyrimo rezultatai, kurie rodo, kad senyvo amžiaus žmonės siekia išlikti savo gyvenamojoje aplinkoje, išsaugoti savarankiškumą ir palaikyti jiems įprastą gyvenimo būdą. Tai patvirtina, kad bendradarbiavimas yra svarbus ne tik organizaciniu, bet ir socialinės gerovės požiūriu. Tyrimas parodė, jog bendradarbiavimas, kuriame dalinamasi atsakomybėmis, žiniomis ir ištekliais, leidžia geriau identifikuoti senyvo amžiaus žmonių poreikius bei suteikti savalaikę pagalbą, mažina paslaugų prieinamumo spragas ir gali veikti kaip prevencinė priemonė. Ir tai sutampa su mokslininkų nuomone, kad bendradarbiavimas ir partnerystė tarp institucijų ir bendruomenių turi reikšmingą įtaką paslaugų rezultatams (Levasseur ir kt. 2020).

Tyrimas atskleidė dar vieną iš galimų bendradarbiavimo formų - bendrų strategijų kūrimą. Kaip pažymi Levasseur ir kt. (2020), strateginis bendradarbiavimas laikomas vienu iš esminių palankios socialinės aplinkos kūrimo principų, nes jis leidžia koordinuoti skirtingų organizacijų veiklą, kurti ilgalaikes strategijas ir efektyviau panaudoti turimus išteklius. Kaimiškų bendruomenių pateikiami pasiūlymai strategijų kūrimui turi ypatingą reikšmę, nes bendruomenės yra arčiausiai senyvo amžiaus žmonių ir geriausiai pažįsta jų kasdienybę. Todėl jų išvalgos gali tapti pagrindu kuriant realius poreikius atliepančius sprendimus ir sudaryti prielaidas tikslingesnių socialinių paslaugų teikimui.

IŠVADOS

1. Senyvo amžiaus asmenų poreikius formuoja senėjimo procesą įtakojantys fiziniai, ekonominiai psichologiniai ir socialiniai veiksniai. Kaimiškose vietovėse senjorai dažniausia patiria socialinę izoliaciją ir turi ribotas galimybes naudotis teikiamomis paslaugomis. Tačiau jų gyvenimo kokybę reikšmingai gerina artimi socialiniai ryšiai, ypač su šeima, aktyvus dalyvavimas sociokultūrinėje bei bendruomeninėse veiklose. Socialinių paslaugų efektyvumą, kaimiškose vietovėse, lemia teikiamų paslaugų rūšys, paslaugų prieinamumas teritoriniu aspektu ir žmogiškųjų išteklių paskirstymas bei informacijos sklaida.

2. Dėl gyventojų senėjimo ir didėjančio socialinių paslaugų poreikio, kaimiškose vietovėse, bendruomeninės organizacijos tampa svarbia socialinio mechanizmo dalimi, leidžiančia identifikuoti socialinės atskirties priežastis ir inicijuoti pagalbos teikimą bei sprendimus vietos lygmenyje. Tačiau ribotos bendruomenių galimybės ir ištekliai lemia poreikį bendradarbiauti su panašių tikslų siekiančiomis institucijomis, telkti bendras pastangas ir ieškoti efektyvesnių sprendimų. Šis bendradarbiavimas teikia naudą socialinių paslaugų prieinamumui, efektyvesniam žmogiškųjų, finansinių ir organizacinių išteklių panaudojimui, leidžiančiam kompleksiskai atliepti senyvo amžiaus asmenų poreikius.

3. Bendradarbiavimas tarp Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centro ir kaimiškųjų bendruomenių teikiant socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms vyksta:

3.1. informacijos sklaidos srityje, kuri apima informacijos apie teikiamas socialines paslaugas, organizuojamus renginius ir vykdomus projektus skaida, taip pat duomenų apie senyvo amžiaus žmonių, patiriančius socialinius ar buitinius sunkumus ir turinčius pagalbos poreikį, dalijimąsi tarp institucijų;

3.2. projektinių veiklų srityje, kuri apima bendradarbiavimą identifikuojant ir pritraukiant dalyvius;

3.3. sociokultūrinėje srityje, apimančią bendrų kultūrinių, edukacinių ir socialinių veiklų planavimą bei įgyvendinimą.

Nors kaimiškųjų bendruomenių atstovų subjektyvus bendradarbiavimo vertinimas gali tik iš dalies atspindėti objektyvią situaciją ir neatskleisti visų bendradarbiavimo aspektų, Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centro darbuotojų vertinimai, paremti profesine patirtimi, suteikia galimybę išsamiau įvertinti bendradarbiavimo praktiką.

4. Tyrimo metu išryškėjo kelios bendradarbiavimo sritys, kurias pripažino *tiek kaimiškųjų bendruomenių atstovai, tiek socialiniai darbuotojai*:

4.1. plėtoti bendradarbiavimą informacijos sklaidos srityje;

- 4.2. stiprinti savanorių tinklą, kuris didintų bendruomenės narių įsitraukimą;
- 4.3. nuolatinis tiek darbuotojų, tiek bendruomenės narių kompetencijų kėlimas;
- 4.4. bendrų strategijų kūrimas, kurios sudarytų prielaidas tiksliau identifikuoti senyvo amžiaus žmonių poreikius ir efektyviau juos tenkinti;
- 4.5. bendri projektai, kurių dėka įgyvendinamos sociokultūrinės veiklos;
- 4.6. savipagalbos grupių organizavimas, kaip terpė dalintis gerąja patirtimi.

Darbuotojų įvardinta sritis :

- 4.7. tarpinstituciniai susitikimai kaimiškose bendruomenėse sprendžiant iškilusias tai vietai būdingas problemas.

Bendruomenės atstovai pabrėžė:

- 4.8. bendradarbiavimo ryšio stiprinimą tarp institucijų;
- 4.9. funkcijų pasidalijimą, įskaitant administracinės dokumentacijos valdymą grindžiamą institucijų turimomis kompetencijomis ir ištekliais.

REKOMENDACIJOS

Atsižvelgiant į gautus tyrimo rezultatus teikiama rekomendacijos *Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centrui*:

1. Sukurti aiškius algoritmus ir tvarkos aprašus, kurie leistų bendruomenei aktyviau įsitraukti į veiklas, padedančias tenkinti senyvo amžiaus asmenų poreikius.
2. Ieškoti naujų bei stiprinti esamus informacijos sklaidos kanalus ir užtikrinti jos prieinamumą kaimiškose vietovėse.
3. Įdiegti savanoriams skirtas kompensavimo ir skatinimo programas už savanorišką veiklą.
4. Organizuoti mokymus, nuolatinę kvalifikacijos tobulinimo programas, skatint bendradarbiavimą tarp kaimiškųjų bendruomenių ir Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centro.
5. Organizuoti reguliarius tarpinstitucinius susitikimus kaimiškose vietovėse įtraukiant bendruomenės narius.

Kaimiškoms bendruomenėms rekomendacijos:

1. Inicijuoti bendruomenės narių susitikimus su Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centru.
2. Ieškoti partnerių, kurių tikslai sutampa su bendruomenės ir mėgsti glaudesnius ryšius, kad būtų galima sujungti turimus resursus ir kompetencijas, taip efektyviau užtikrinant senyvo amžiaus žmonių poreikių tenkinimą.
3. Inicijuoti projektų rengimą ir įgyvendinimą kartu su Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centru, orientuotų į senyvo amžiaus asmenis.
4. Aktyvinti bendruomenės narių įsitraukimą į savanoriškas veiklas.
5. Teikti pasiūlymus Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centrui siekiant gerinti senyvo amžiaus žmonių gyvenimo kokybę.

SUMMARY

KALVARIJA MUNICIPALITY SOCIAL SERVICES CENTRE WITH RURAL COMMUNITIES IN PROVIDING SOCIAL SERVICES TO ELDERLY PEOPLE

As the population ages, the social services system faces new challenges. The increasing demand for social services results in limited accessibility in rural areas. The current scope of services does not always effectively meet the needs of the elderly and requires significant resources and costs. Consequently, international and Lithuanian researchers are seeking solutions to overcome these difficulties. One such solution is inter - institutional collaboration, which is examined at both theoretical and practical levels. This study reveals how the Kalvarija Municipality Social Services Center and rural communities can work together to meet the needs of the elderly more effectively and sustainably.

Based on the relevance of the topic and the identified problems, the object of this study is the cooperation between the Kalvarija Municipality Social Services Center and rural communities. The aim of the study is to analyze the potential for collaboration between these entities. To achieve this, the following objectives were set:

1. To analyze the specifics of social service provision in rural areas, identifying the primary needs of elderly individuals and the challenges in meeting them.
2. To reveal the importance of collaboration between social service institutions and rural communities in ensuring high-quality assistance for the elderly.
3. To investigate existing forms of collaboration between the Kalvarija Municipality Social Services Center and rural communities.
4. To identify potential directions for developing collaboration to more effectively address the social service needs of the elderly.

To implement these goals, an analysis of scientific literature and a qualitative study were conducted. The qualitative study employed a semi-structured interview method. The collected data were analyzed using content analysis, categorizing the information into main categories and subcategories. This master's thesis consists of an introduction, literature review, methodological justification, presentation and analysis of research results, discussion, conclusions, recommendations, references, and appendices.

The study revealed that the physiological, safety, and socio-emotional needs of the elderly in rural areas are not sufficiently met, primarily due to limited access to social services. It was found that current collaboration between the Kalvarija Social Services Center and rural communities occurs through information exchange, joint projects, and socio-cultural activities; however, its full potential is not yet

utilized. The study also highlighted opportunities for expanding collaboration. Participants identified key areas for development: clear information dissemination, expansion of volunteer activities, strengthening strategic cooperation, division of functions, increasing professional competencies, improving administrative processes, creating mutual support groups, and organizing inter-institutional meetings. Developing these areas would more effectively address the needs of the elderly, promote personal growth, improve quality of life, and enhance socio-emotional well-being and the social environment.

Keywords: aging population, quality of life for the elderly, social services for the elderly, partnership in social service provision, social services in rural areas.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Adomaitienė, J., & Balčiūnienė, S. (2017). Socialinio darbuotojo veikla sociokultūrinėje srityje dirbant su senyvo amžiaus asmenimis. *Socialinis darbas: patirtis ir metodai*, 19(1), 45–60.
2. Alifanovienė, D., Stanevičiūtė, S., & Šilgalytė, G. (2023). Need for social services and development opportunities in rural communities. *Taikomieji tyrimai studijose ir praktikoje – Applied Research in Studies and Practice*, 19(1), 150–156.
3. Auškalnytė E. (2021). *Kaip socialinės paslaugos asmens namuose veikia senyvo amžiaus asmenų gyvenimo kokybę? Socialinis darbas: patirtis ir metodai*, 28(2).
4. Beneševičiūtė, I. (2021). The experience of NGOs that represent the interests of the disabled in cooperating with local government institutions. *Viešojo politika ir administravimas / Public Policy and Administration*, 20(4), 466–479
5. Burak, O., Karpinets, I., Zolotarova, Z., & Fedorkiv, N. (2025). *Review of some organizational forms and models of care for the elderly people in the world*. Wiadomości Lekarskie.
6. Cabañero-Garcia, E., Martinez-Lacoba, R., Pardo-Garcia, I., & Amo-Saus, E. (2025). Barriers to health, social and long-term care access among older adults: a systematic review of reviews. *International journal for equity in health*, 24(1), 72.
7. Chirugu, G. (2023). *Social services for elderly people from Romania*. Technium Social Sciences Journal, 39(1), 529–53
8. Čereškevičiūtė, S., ir Ratnikaitė, I. (2023). Meninės veiklos kaip sociokultūrinės paslaugos taikymas senyvo amžiaus asmenims. *Sveikatos priežiūra ir socialinis darbas / Health Care and Social Work*, 1(1), 19–26.
9. Dadich, A., Lan, A., Shanmugarajan, S., Childs, S., Alford, J., & Ní Chróinín, D. (2025). *Models of care for older people: A scoping review*. Journal of the American Geriatrics Society, 73(5), 1588–1597.
10. Daykin, N. (2019). *Arts, health, and wellbeing: A systematic review of the literature*. Arts Council England.
11. Europos Komisija. (2023). The 2023 ageing report: Economic and budgetary projections for the EU Member States.
12. Gaižauskaitė, I., & Valavičienė, N. (2016). Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu. *Mykolo Romerio universitetas*.
13. Ghența, M., Matei, A., Mladen-Macovei, L., & Stănescu, S. (2022). Quality of life of older persons: The role and challenges of social services providers. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(14), 8573.

14. Giedraitis, V., Drūteikienė, G., & Čiburienė, J. (2021). *Lietuvos demografiniai iššūkiai ir regioninė politika*.
15. Gunko, S., Liakh, T., Lekholetova, M., & Vainola, R. (2024). Features of providing social services in rural communities. In *Society. Integration. Education: Proceedings of the International Scientific Conference* (Vol. 1, pp. 652–664).
16. Guo, R., & Wang, H. (2023). *A study of community-based elderly care services for older people from a social support perspective*. *Academic Journal of Humanities & Social Sciences*, 6(11), 17–24.
17. Gustainienė, L., & Burauskaitė, M. (2018). Sėkmingas senėjimas: daugiadimensis požiūris. *Socialinis darbas: patirtis ir metodai*, 21(1), 81–97.
18. Yang, X., & Chen, Q. (2025). *Can public elderly care services promote social participation among rural older adults?* *Sustainability*, 17(21), 9590.
19. Kardelis, K. (2017). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras: Vilnius
20. Kavaliauskienė, A., & Skridlaitė, I. (2013). Viešųjų paslaugų prieinamumas seniems asmenims kaimiškose vietovėse. *Sveikatos mokslai*, 23(4), 124–130.
21. Kolesnik, J. (2021). Veiksniai, turintys reikšmės vyresnio amžiaus žmonių sveikatai: Literatūros apžvalga. *Visuomenės sveikata*, 3(94).
22. Kurniasih, D., & Anjani, M. C. (2025). Social welfare of rural communities as a function of social workers' empowerment. *Journal of Ethnic and Cultural Studies*, 12(1), 124–140.
23. Levasseur, M., Routhier, S., Clapperton, I., Doré, C., & Gallagher, F. (2020). Social participation and well-being among older adults.
24. Li, Y., Luo, L., & Dong, H. (2024). Delivering integrated community care for the elderly: A qualitative case study in Southern China. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 21(6), 680.
25. Lietuvos Respublikos biudžetinių įstaigų įstatymas. (1995).
26. Lietuvos Respublikos nevyriausybinų organizacijų plėtros įstatymas. (2013).
27. Lietuvos Respublikos Seimas (2012). *Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“*.
28. Lietuvos Respublikos Seimas. (2006). *Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas*.
29. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2022). *Lietuvos savivaldybių administracijų nuomonės tyrimas dėl nevyriausybinių organizacijų (NVO) teikiamų viešųjų paslaugų*.
30. Lietuvos Respublikos Vyriausybė. (2020). *Nutarimas Nr. 998*.
31. Lietuvos socialinių mokslų centras. (2019). *Lietuvos demografinių procesų diferenciacija*. Lietuvos socialinių mokslų centras.

32. Lietuvos statistikos departamentas. (n. d.). *Duomenų analizė*. Oficialiosios statistikos portalas.
33. Liu, Y., & Yang, S. (2025). *The impact of community older adult care services on the quality of life of older adults in China: The mediating role of social adaptation*. *Frontiers in Public Health*, 13.
34. Maheshkumar, T., & Rajan, S. Irudaya. (2024). *Risk factors of social exclusion among older persons: Evidence from a cross-sectional survey*. 36
35. Mayring, P. (2023). *Qualitative content analysis: A step-by-step guide*. SAGE Publications.
36. Misiūnienė, G., & Sadauskas, J. (2015). Socialinių darbuotojų kompetencijos veikti kaimo bendruomenėje apibrėžtis.
37. Naujokaitė, R. (2024). *Bendruomeninių organizacijų veikla mažinant socialinės atskirties priežastis kaime*. Vytauto Didžiojo universitetas.
38. Nestorová Dická, J., & Gurová, P. (2022). *The sustainability of social care in Slovakia: Modelling the existing network of residential social facilities for future senior populations*. *Moravian Geographical Reports*.
39. Nestorová Dická, J., & Gurová, P. (2022). The sustainability of social care in Slovakia: Modelling the existing network of residential social facilities for future senior populations. *Moravian Geographical Reports*, 30(2), 66–85.
40. Nevvyriausybinų organizacijų informacijos ir paramos centras. (2022). *Savivaldybių administracijų nuomonės tyrimas apie viešųjų paslaugų perdavimą* (Regioniniai NVO tarybų forumai).
41. OECD. (2020). *Rural well-being: Geography of opportunities*. OECD Publishing.
42. Pasaulio sveikatos organizacija. (2015). *World report on ageing and health*.
43. Pavarienė, R. (2024). Community building benefits in rural Lithuania: A practical perspective. *Applied Scientific Research*, 3(1), 218–224.
44. Petrauskienė, A. (2023). *Integruota pagalba vyresnio amžiaus žmonėms*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas .
45. Pranskaitytė-Bielevičienė, A., Gintilienė, M., Baltaduonienė, D., & Dubauskas, D. (2022). Ergoterapeuto paslaugų prieinamumas senyvo amžiaus asmenims, gyvenantiems Lietuvos ir užsienio šalyse. *Sveikatos mokslai / Health Sciences in Eastern Europe*, 32(7), 170–174.
46. Raudeliūnaitė, R., & Smalcer, A. (2017). The assessment of the provision of social services at home from the viewpoint of service recipients. *Social Inquiry into Well-Being*, 15(2).
47. Rêdacina, O.-E. (2022). Social work in rural communities – Particularities, perspectives and directions of interventions. *Sociologie Românească*, 20(1), 126–140.
48. Ronad, I. (2022). The role of social worker in community development. *Research Chronicle in Social Sciences and Humanities*, 2(8), 1–6.

49. Rudnicka, E., Napierała, P., Podfigurna, A., Męczekalski, B., Smolarczyk, R., & Grymowicz, M. (2020). The World Health Organization (WHO) approach to healthy ageing. *Maturitas*, 139, 6–11.
50. Rupšienė, L. (2007). *Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodologija*. Klaipėdos universiteto leidykla.
51. Seidamirova, S., & Šiurienė, A. (2023). Senyvo amžiaus žmonių, gyvenančių namuose, socialinių ryšių pokyčiai. *Verslas, technologijos, biomedicina: inovacijų įžvalgos*, 1(14), 279–289.
52. Siegler, E. L., Lama, S. D., Knight, M. G., Laureano, E., & Reid, M. C. (2015). Community-based supports and services for older adults: A primer for clinicians. *Journal of Geriatrics*, 2015, Article 678625.
53. Šinkūnienė, D. (2022). Sociokultūrinis požiūris į bendruomeniškumo svarbą senyvo amžiaus asmenims Lietuvoje. *Socialinis darbas*, 20(2), 89–104.
54. Šinkūnienė, J. R., & Savickaitė, D. (2008). *Sociokultūrinio darbo dilema*.
55. Štuopytė, E. (2022). Tvarumo link: vyresnio amžiaus žmonių įtraukimas į švietimo procesą. *Sustainability*, 14(4), 2095.
56. Tong, C. E., Franke, T., Larcombe, K., & Sims Gould, J. (2018). Fostering inter-agency collaboration for the delivery of community-based services for older adults.
57. Wright, R. L., & Harmon, K. W. (2019). *Challenges and recommendations for rural field education: A review of the social work literature*. *Field Scholar*, 9(2).
58. Zhang, X., Shen, W., Tang, W., Duffield, C. F., Hui, F. K. P., Zhang, L., & Lou, C. (2024). How to improve the effects of knowledge governance on individual learning across projects: From the perspective of relational capital.
59. Žydzionaitė, V. & Sabaliauskas, S. (2017). *Kokybiniai tyrimai: principai ir metodai*. Vilnius.

PRIEDAI

1 priedas. Interviu klausimynas

PUSIAU STRUKTŪRUOTO INTERVIŲ KLAUSIMYNAS SOCIALINIAMS DARBUOTOJAMS IR KAIMIŠKŲ BENDRUOMENIŲ ATSTOVAMS

Esu Mykolo Romerio universiteto Žmogaus ir visuomenės studijų fakulteto studentė Neringa Kalvaitienė ir rašau magistrinį darbą. Šiuo metu atlieku tyrimą, skirtą išanalizuoti Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centro ir kaimiškųjų bendruomenių bendradarbiavimo galimybes ir ypatumus teikiant socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms. Mūsų pokalbis truks apie valandą laiko. Norėčiau patikinti, kad visi Jūsų atsakymai bus konfidencialūs ir naudojami tik šio mokslinio tyrimo tikslams. Jūsų asmens duomenys nebus siejami su atsakymų turiniu. Jei bet kuriuo metu pajusite, kad nenorite atsakyti į kokį nors klausimą, turite teisę to nedaryti. Ar turite kokių nors klausimų prieš mums pradėdant?

Tyrimo dalyvių charakteristika

1. Apibūdinkite prašau savo pareigas ir darbo patirtį su senyvo amžiaus asmenimis Kalvarijos savivaldybėje.
2. Prašau pateikite Savo bendruomenės/įstaigos iniciatyvų ar veiklų pavyzdžių, kurios prisideda prie senyvo amžiaus asmenų gerovės?

Senyvo amžiaus žmonių socialinių paslaugų poreikių tenkinimas

3. Kaip Jūs galvojate, koki yra pagrindiniai senyvo amžiaus žmonių asmenų poreikiai Kalvarijos savivaldybės kaimiškose vietovėse?
4. Kaip vertinate šių senyvo amžiaus asmenų poreikių tenkinimą šiuo metu teikiamomis socialinėmis paslaugomis Jūsų teritorijoje/Kalvarijos savivaldybėje kaimiškose vietovėse?
5. Su kokiais, Jūsų nuomone, sunkumais susiduria senyvo amžiaus asmenys, gyvenantys kaimiškose vietovėse, norėdami gauti socialines paslaugas?

Bendradarbiavimo formos

6. Kaip apibūdintumėte šiuo metu vykstantį bendradarbiavimą tarp Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centro ir kaimiškųjų bendruomenių, siekiant senyvo amžiaus žmonių poreikių tenkinimo?
7. Įvarginkite, kokiomis formomis ar priemonėmis vyksta bendradarbiavimas ?

8. Kaip galėtute įvertinti šiuo metu vykstantį bendradarbiavimą tarp Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centro/Jūsų įstaigos ir Jūsų bendruomenės/kaimiškųjų bendruomenių?

Bendradarbiavimo plėtra

9. Kaip Jūs galvojate, kokiomis formomis ar priemonėmis būtų tikslinga plėtoti šį bendradarbiavimą?
10. Kokius bendradarbiavimo veiksnius tarp Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centro ir kaimiškųjų bendruomenių reikėtų stiprinti ar tobulinti?
11. Kokia būtų Jūsų ateities bendradarbiavimo vizija, tarp Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centro ir kaimiškos bendruomenės, siekiant geriau atliepti senyvo amžiaus žmonių poreikius kaimiškose vietovėse?
12. Kaip, Jūsų nuomone, glaudus bendradarbiavimas galėtų pagerinti senyvo amžiaus asmenų, gyvenančių kaimiškose vietovėse, gyvenimo kokybę?

KATEGORIJOS IR SUBKATEGORIJOS IŠ QDA MINER LITE PROGRAMOS

